

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Kristin Kink

**PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS EESTIS TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSE
KÄIGUS LOODUD LEIUTISTE SUHTES**

Magistritöö

Juhendaja
mag. iur. Gea Lepik
Kaasjuhendaja
mag. iur. Reet Adamsoo

Tartu
2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS TÖÖSUHTES LOODUD LEIUTISTE SUHTES	10
1.1. Patendi taotlemise õigus töösuhtes loodud leiutiste suhtes Eesti kehtivas õiguses. 10	
1.1.1. Kehtiva õiguse sisu	10
1.1.2. Probleemid kehtiva õiguse sisustamisel.....	11
1.1.3. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel	16
1.2. Patendi taotlemise õigus töösuhtes loodud leiutiste suhtes Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides	21
1.2.1. Euroopa patendikonventsioon	21
1.2.2. Saksamaa.....	23
1.2.3. Ühendkuningriik.....	32
1.3. Võimalused ja ettepanekud Eesti õiguse muutmiseks	36
2.PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS MITME AUTORIGA LEIUTISTE SUHTES	39
2.1. Patendi taotlemise õigus mitme autoriga leiutiste suhtes Eesti kehtivas õiguses ...	39
2.1.1. Kehtiva õiguse sisu	39
2.1.2. Probleemid kehtiva õiguse sisustamisel.....	40
2.1.3. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel	41
2.2. Patendi taotlemise õigus mitme autoriga leiutiste suhtes Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides	42
2.2.1. Euroopa patendikonventioon.....	42
2.2.2. Saksamaa.....	44
2.2.3. Ühendkuningriik.....	47
2.3. Võimalused ja ettepanekud Eesti õiguse muutmiseks	50
3.PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS ERINEVATE RIIKIDE PARTNERITE KOOSTÖÖS LOODUD LEIUTISTE SUHTES.....	52

3.1. Kohalduva õiguse määramine patendi taotlemise õiguse küsimustele Eesti kehtivas õiguses	52
3.2. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel	53
3.3. Kohalduva õiguse määramine patendi taotlemise õiguse küsimustele Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides	54
KOKKUVÕTE	57
THE RIGHT TO APPLY FOR A PATENT IN ESTONIA CONCERNING INVENTIONS CREATED IN THE COURSE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT ACTIVITIES	61
KASUTATUD KIRJANDUS	65
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	67
Kasutatud Eesti Vabariigi õigusaktid	67
Kasutatud Saksamaa Liitvabariigi õigusaktid	67
Kasutatud Ühendkuningriigi õigusaktid	68
Kasutatud Euroopa Liidu õigusaktid	68
Kasutatud välislepingud	69
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	69
Eesti Vabariigi kohtute praktika	70
Saksamaa Liitvabariigi kohtute praktika	70
Ühendkuningriigi kohtute praktika	71
Euroopa Kohtu praktika	72
Euroopa Patendiameti Apellatsioonikomisjoni praktika	72
KASUTATUD MUU MATERJAL	72
Tartu Ülikooli allikad	72
Kasutatud muud allikad	73

SISSEJUHATUS

Intellektuaalne omand¹ on õigused immateriaalsete esemete suhtes, mis tekib inimese intellektuaalse tegevuse tulemusena, intellektuaalse omandi üks kategooriaid on tööstusomand. Intellektuaalse omandi üks kategooriaid on tööstusomand, mille üheks objektiks on leiutised. Leiutis on toode või protsess, mis pakub uut viisi millegi tegemiseks või uut tehnilist lahendust probleemile². Patendiõigus ja patentimine on olulised vahendid kaitsmaks loodud leiutisi, mis vastavad patentsuse kriteeriumitele – on uued, omavad leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatavad.³ Leiutised on olulised innovatsioonis ja tehnika arengus ning leiutiste patentimine soodustab nii teadus- kui ka arendustegevust⁴. Seejuures on iga leiutise autoril ehk leiutajal õigustatud huvi kaitsta leiutise näol tekkinud intellektuaalset omandit, et vältida kopeerimist ja saada patendiomanikuna ainuõigus leiutist toota ning turustada.⁵ Leiutise loojal tekivad leiutise suhtes nii isiklikud õigused, mis on võõrandamatud⁶, kui ka varalised õigused, mis on võõrandatavad. Kaitsmaks leiutaja nii isiklikke kui ka varalisi õigusi enda leiutisele, on nii rahvusvahelisel kui ka siseriiklikul tasandil ette nähtud õiguskaitsevahendid, et ühiskond saaks kasu loodust ja autor selle loomisest.

Patendi taotlemise õiguse jaotumine on reguleeritud nii Eesti seadusandluses kui ka rahvusvahelisel tasandil. Eesti seadusandluses reguleerib patendiõigusega seonduvat eelkõige

¹ Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (*World Intellectual Property Organization* ehk WIPO) asutamise konventsiooni artikli 2 kohaselt intellektuaalne omand sisaldab õigusi, mis tulenevad intellektuaalsest tegevusest tööstuse, teaduse, kirjanduse ja kunsti alal. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. – RT II 1993, 25, 55. Käesolevas magistritöös on läbivalt kasutatud termineid „intellektuaalne omand“ ja „intellektuaalomand“ sünonüümidena.

² WIPO koduleheküljel. Patents. – <https://www.wipo.int/en/web/patents> (28.04.2025). Patendiseaduse (edaspidi PatS) § 5 lg 1 kohaselt patendiga võib kaitsta mis tahes tehnikavaldkonna leiutisi, kui need vastavad käesoleva seaduse §-s 8 sätestatud patentsuse kriteeriumidele ega ole §-s 7 sätestatu järgi mittepatenditavad. Patendiseadus. – RT I, 30.03.2023, 8.

³ Eesti patendiseaduse § 8 sätestab patentsuse kriteeriumid, mille lõige üks ütleb, et leiutis on patentne, kui see on uus, omab leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatav.

⁴ Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse § 2 kohaselt on arendustegevus uuringute ja kogemuste kaudu saadud teadmiste rakendamine uute materjalide, toodete ja seadmete tootmiseks, protsesside, süsteemide ja teenuste juurutamiseks või nende oluliseks täiustamiseks. Teadustegevus on isiku loomevabadusel põhinev tegevus, mille eesmärk on teaduslike uuringute abil uute teadmiste saamine inimese, looduse ja ühiskonna ning nende vastastikuse toime kohta. Teadus- ja arendustegevuse seadus. – RT I, 19.03.2019, 92.

⁵ Eesti patendiseaduse § 14 määratleb, keda loetakse patendiomanikuks. Paragrahvi teise lõike kohaselt on patendiomanikul ainuõigus patendiga kaitstud leiutisele. Ainult patendiomanikul on õigus kasutada patendist tulenevaid õigusi ja keelata teistel isikutel nende õiguste kasutamist. Ainult patendiomanikul on õigus kasutada patendist tulenevaid õigusi ja keelata teistel isikutel nende õiguste kasutamist. patendiomaniku ainuõiguse sisu määratleb PatS § 15, arvestades §-dest 16-17¹ tulenevaid piiranguid.

⁶ Autoriõiguse seadus (edaspidi AutÕS) § 11 ütleb, et autori isiklikud õigused on autori isikust lahutatavad ning ei ole üleantavad. Autoriõiguse seadus. – RT I, 14.03.2025, 22. PatS § 13 lg 6 järgi on autorsus võõrandamatu ja tähtjatu. PatS § 13 lg 9 järgi on autori varalised õigused võõrandatavad ja pärandatavad.

patendiseadus (PatS).⁷ Rahvusvahelise õiguse osas on autor aluseks võtnud Euroopa patendikonventsiooni (EPC), mis reguleerib Euroopa patentide väljaandmist.⁸ Ühtne patendisüsteem hakkas kehtima 1. juunil 2023 ja on oluliseks muudatuseks Euroopas patentide taotlemisel, sest võimaldab seni toiminud Euroopa patendi⁹ kõrval taotleda ühtse toimega Euroopa patenti, mis võimaldab patenditaotlejal saada kehtiv patent kõigis ühtses patendisüsteemis osalevates liikmesriikides korraga¹⁰. Euroopa patendikonventsiooni tähtsus praktikas aina tõuseb, sest nii nn klassikalise Euroopa patendi kui ka ühtse toimega Euroopa patendi taotluste arv kasvab igal aastal. See näitab, et leiutajate seas on aina suurem huvi saada leiutisele patendikaitse üle Euroopa. Seejuures on Eesti leiutajate poolt Euroopa Patendiametile esitatavate patenditaotluste arv suurem, kui Eesti Patendiametile esitatavate taotluste arv.¹¹

Patentimine on praktikas oluliselt seotud teadlaste tööga, sest luuakse tihti teadus- ja arendustöö tulemusena leiutisi, mida on võimalik patenteerida. Oluline osa patenteeritavatest leiutistest luuakse seejuures ülikoolides. Patentimise protsess on üsna kulukas ja keerukas, hõlmates endas mitmeid olulisi etappe tekkinud intellektuaalse omandi kaitseks. Tartu Ülikoolis (edaspidi TÜ) on loodud arendusprorektori tegevusvaldkonda kuuluv tugiüksus ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus, aitamaks teadlasi patentide taotlemisel, et nende teadustöö tegemine saaks jätkuda endisel viisil jätkuda ja nad poleks patendi taotlemise protsessiga liialt koormatud.¹² TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus muu hulgas aitab välja selgitada loodud leiutisega seotud õiguste jaotumise ning aitab asjaosaliste vahel sõlmida lepinguid, kus määratakse kindlaks leiutisele patendi taotlemisega ja selle hilisema kasutamisega seonduv. Teadlased tegelevad üldiselt ülikoolide juures, mistõttu on tihti teadlaste tööandjateks ülikoolid ja patenteeritav leiutis võib olla loodud täites tööülesandeid või kasutades tööandja ressursse.

⁷ Patendiseadus. – RT I, 30.03.2023, 8.

⁸ Täpsem nimetus on Euroopa patentide väljaandmise konventsioon, lühendatult Euroopa patendikonventsioon – 05.10.1973. – RT II 2002, 10, 40. Patendikonventsiooni muudeti, mille muutmise akt jõustus Eestis 13.12.2007 – RT II 2002, 11, 41. Magistritöös lähtutakse muudetud versioonist.

⁹ Ühtse patendisüsteemi õigusliku raamistiku on kujundanud Euroopa Liidu määrused nr 1257/2012 (tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas) ja nr 1260/2012 (tõlkereeglite kehtestamiseks ühtsete patentide puhul). Määrused jõustusid 20. jaanuaril 2013 ja need hakkasid kehtima 1. juunil 2023, mil jõustus ka ühtset patendikohut käsitlev kokkulepe. <https://www.epo.org/en/applying/european/unitary/unitary-patent/legal-framework> (14.03.2025).

¹⁰ Ühtse patendi taotlemist on lühidalt selgitatud Eesti Patendiameti kodulehel: <https://www.epa.ee/patendid-kasulikud-mudelid/patent/uhitse-toimega-euroopa-patent> (14.03.2025).

¹¹ Eestist esitati Euroopa Patendiametile (EPO) 2024. aastal 74 patenditaotlust, 2023. aastal 71 taotlust, 2022. aastal 66 taotlust. Vt vastavat statistikat EPO veebilehel: <https://www.epo.org/en/about-us/statistics/patent-index-2024> (29.03.2025). Eesti Patendiametile esitati 2024. aastal kokku 30 riigisisest patenditaotlust ja 2 rahvusvahelist patenditaotlust. Vt statistikat Patendiameti veebilehel: <https://www.epa.ee/uudised/patendiameti-statistika-leiutiste-kaitsemise-kaubamarkide-ja-toostusdisainide> (29.03.2025).

¹² Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse kodulehekülj. – <https://ut.ee/et/ettevotlus> (14.03.2025).

Sellises olukorras loodud intellektuaalse omandiga seotud õigused ja kohustused võivad olla reguleeritud ülikooli ning teadlase vahel sõlmitud töölepinguga, seaduse alusel või mõnes muus vormis. Sellest tulenevalt võivad õigused loodavale leiutisele kuuluda ülikoolile kui teadlase tööandjale olenevalt sellest, kuidas seadus või pooltevaheline tööleping seda reguleerib. Kui töölepingus või mõnes muus lepingus, mille täitmise tulemusel tekib leiutis, ei ole intellektuaalse omandiga seotud õigused ja kohustused reguleeritud, on neid võimalik reguleerida hiljem täiendava lepinguga. Leiutised võivad sündida koostöös mitme erineva ülikooli ja teadlase vahel, kusjuures oluline roll võib olla ka mõnel eraettevõttel. Sellisel juhul tõusetuvad mitmed küsimused, kuidas patendiga seotud õigused ja kohustused peaksid leiutise autorite endi või autori ja tema tööandja vahel jaotuma ning millise riigi õigusest peaks patendi taotlemise õiguse küsimuses lähtuma. Eelnevast teemapüstitusest lähtuvalt on käesoleva magistritöö eesmärk välja selgitada, kas Eesti patendiseadusest tulenevad reeglid toetavad arendus- ja teadusprojektide raames loodud leiutiste suhtes patendi taotlemist ja leiutiste komertsialiseerimist olukorras, kus leiutis on loodud töösuhtes või mitme leiutaja poolt, kes võivad seejuures olla eri riikidest, ning milliseid muudatusi võiks Eesti kehtivasse õigusesse olla vaja teha selleks, et eelnevat soodustada. Patendi taotlemise õiguse kohta märgib autor, et kuigi erinevate riikide õiguses võib olla ette nähtud, et formaalselt võib patenditaotluse esitada igäüks, analüüsib käesolev töö seda, kellel on tegelikult õigus patenti taotleda ja patendiomanikuks saada.

Töö uurimisküsimusele vastamiseks on vaja leida vastus järgmistele alaküsimustele::

1) Kuidas jaotub kehtivas õiguses patendi taotlemise õigus leiutise autori ja tema tööandja vahel? 2) Kuidas jaotub kehtivas õiguses patendi taotlemise õigus olukorras, kus leiutisel on mitu autorit, kes võivad töötada erinevate tööandjate heaks? 3) Millise riigi õigusest tuleb patendi taotlemise õiguse osas lähtuda juhul, kui teadus- ja arendustegevuse projektides osalevad eri riikide partnerid? 4) Kas kehtiva õiguse reeglid soodustavad teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste patentimist ning milliseid muudatusi võiks sel eesmärgil kehtivas õiguses teha?

Eeltoodud eesmärkidest lähtuvalt on magistritöö autor püstitanud kaks hüpoteesi. Esimeseks hüpoteesiks on, et riigisiselt ei ole patendi taotlemise õigus reguleeritud piisavalt konkreetselt, tagamaks õigusselgust patendi taotlemisel nii ühisautorsuse, tööandja ja autori vahelise suhte kui ka eri riikide partnerite koostöö puhul. Teiseks hüpoteesiks on, et

seadusandluse muutmisel ja konkretiseerimisel on võimalik ületada patendiseaduses esinevad ebaselgused, võttes eeskju Saksamaa ja Ühendkuningriigi lahendustest.

Seatud eesmärkide saavutamiseks on töö jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis analüüsitakse patendi taotlemise õigust töösuhtes loodud leiutiste suhtes. Täpsemalt analüüsitakse Eesti kehtivat õigust, tuuakse esile probleemid selle sisustamisel ning uuritakse, kuidas kehtivat õigust praktikas rakendatakse, kasutades näitlikustamiseks TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse lepinguid. Tartu Ülikooli lepingute analüüsimine on oluline näitlikustamiseks muu hulgas seda, kuidas praktikas patendi taotlemisega seotud õigused jaotatakse. Töösuhtes loodud leiutistega seotud reeglite võrdlemiseks ja muudatusettepanekute tegemiseks analüüsitakse Euroopa patendikonventsiooni ja võrdlusriikide Saksamaa ning Ühendkuningriigi seadusandlust. Teises peatükis käsitletakse patendi taotlemise õigust mitme autoriga leiutise suhtes. Sarnaselt esimesele peatükile uuritakse Eesti kehtivat õigust, probleeme selle sisustamisel ja näitlikustatakse kehtiva õiguse rakendamist TÜ lepingute näitel. Seejärel analüüsitakse võrdluseks Euroopa patendikonventsioonis ja võrdlusriikide seadusandluses sätestatud, et nende pinnalt teha võimalikke muudatusettepanekuid. Kolmandas peatükis keskendutakse patendi taotlemise õigusele erinevate riikide partnerite koostöös loodud leiutiste suhtes, kus taas analüüsitakse, kuidas Eesti kehtivas õiguses on kohalduva õiguse küsimus reguleeritud ja kuidas olemasolevaid reegleid praktikas TÜ lepingute näitel rakendatakse. Lisaks käsitletakse võrdlusena kohalduva õiguse määramist Euroopa patendikonventsiooni ja võrdlusriikide õiguse alusel. Kõigi kolme peatüki lõpus tuuakse välja võimalused ja tehakse ettepanekuid, kuidas Eesti õiguses võiks vastavad õigusküsimused olla reguleeritud ning kuidas võiks olemasolevat regulatsiooni muuta. Lähtudes magistritöö uurimisküsimustest, rakendatakse töös nii analüütilist kui ka võrdlevat uurimismeetodit. Analüütiline uurimismeetod hõlmab Eesti patendiseaduse, Euroopa patendikonventsiooni, Saksamaa ja Ühendkuningriigi seaduste sätete, kohtupraktika, TÜ ettevõtlus- ja innovatsiooni keskuse abil sõlmitud lepingute ning õiguskirjanduse analüüsi. Magistritöö eesmärkide saavutamiseks on autor täiendavalt rakendanud võrdlevat uurimismeetodit, et analüüsida, kuidas Eesti seadusandluse kõrval on patendi taotlemise õigus reguleeritud Euroopa patendikonventsioonis ning Ühendkuningriigi ja Saksamaa seadusandluses.

Eestis kehtiva õiguse rakendamise analüüsimiseks on autor kasutanud allikana muu hulgas Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse abil sõlmitud lepinguid, mis reguleerivad patentide suhtes õiguste jaotamist. Lepingute pinnalt on võimalik teha järeldusi, kuidas hetkel

kehtiva õiguse alusel on praktikas lahendatud küsimusi patendi taotlemise õigusest nii töötaja kui ka tööandja, ühisautorite kui ka eri riikide teadlaste vahel. Kaardistades hetkel kehtiva praktika, on täpsemalt võimalik välja tuua, millised on probleemkohad kehtivas õiguses ja millisel viisil oleks võimalik neid probleeme ületada.

Õigusliku raamistiku analüüsimisel on autor kasutanud muu hulgas allikana TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse abil sõlmitud lepinguid, mis reguleerivad patentide suhtes õiguste jaotamist. Lepingute pinnalt on võimalik teha järeldusi, kuidas hetkel kehtiva õiguse kaudu on lahendatud küsimus patendi taotlemise õigusest nii töötaja kui ka tööandja, ühisautorite ja eririikide teadlaste vahel. Kaardistades hetkel kehtiva praktika, on täpsemalt võimalik välja tuua, millised on probleemkohad kehtivas õiguses ja millisel viisil oleks võimalik neid probleeme ületada. Autor on valinud võrdlusriikideks Ühendkuningriigi ja Saksamaa, sest neis riikides on kõrgelt arenenud patendisüsteem ning välja kujunenud pikaajaline ja tugev praktika patentide taotlemisel. Ühtlasi on neis riikides palju kehtivaid patente ja esitatakse iga aasta suurel hulgal patenditaotlusi¹³, mis viitab toimivale õigussüsteemile ja soodsale ettevõtluskeskkonnale, kus intellektuaalomandi kaitsmisel on oluline roll. Seega saab eeldada, et Saksamaa ja Ühendkuningriigi seadusandja ning kohtud on siinses töös käsitletavate küsimustega põhjalikumalt tegelenud kui Eestis. Võrdlusriikide seadusandluse analüüsimine võimaldab hinnata, kas Eestis oleks võimalik kehtestada analoogseid õigusnorme ja kas sellised muudatused soodustaksid selgema patendisüsteemi kujunemist. Sarnaselt Eestiga on Saksamaa ja Ühendkuningriik Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmed ja ratifitseerinud EPC¹⁴, mis võiks tähendada teatavaid sarnasusi riikide õigussüsteemides. Siseriiklikult on aga ka Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmeks olevate riikide lähenemised patendiõigusele mõneti erinevad, mis teeb võimalikuks võrdleva käsitluse. Saksamaa on sarnaselt Eestile ka Euroopa ühtse patendisüsteemi (*Unitary Patent* ehk UP)¹⁵ liige. Ühtne patendisüsteem hakkas

¹³ 2023. aastal esitati Saksamaal kokku erinevaid patenditaotlusi 132 017 tükki. Saksamaa esitas 2023. aastal Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmesriikidest kõige rohkem patenditaotlusi. Euroopa Patendiameti koduleheküljel. Patendiindeks 2024. – <https://www.epo.org/en/about-us/statistics/patent-index-2024> (29.03.2025). Ühendkuningriigis esitati 2023. aastal 47 240 patenditaotlust. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni. WIPO IP Statistics Data Center. – <https://www3.wipo.int/ipstats/ipssearch/searchresult?type=IPS&selectedTab=countryprofiles&indicator=600&reportType=13&fromYear=1980&toYear=2023&ipsOffSelValues=&ipsOriSelValues=DE,GB&ipsTechSelValues=601,603> (21.04.2025).

¹⁴ Ühendkuningriik ja Saksamaa on Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmed alates 7. oktoobrist 1977, Eesti on liige alates 1. juulist 2002. Euroopa Patendiamet. Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmesriigid. – <https://www.epo.org/en/about-us/foundation/member-states> (14.03.2025).

¹⁵ Ühtse patendisüsteemi loomiseks võeti 10. märtsil 2011 vastu Euroopa Liidu Nõukogu otsus 2011/167/EL, milles osalevad liikmesriigid andsid loa tõhustatud koostööks ühtse patendikaitse loomise valdkonnas. Esialgu olid osalevateks riikideks nii Eesti, Saksamaa kui ka Ühendkuningriik. Legal texts relating to the Unitary Patent

kehtima 1. juunil 2023 ja on oluliseks muudatuseks Euroopas patentide taotlemisel, sest võimaldab seni toiminud Euroopa patendi¹⁶ kõrval taotleda ühtse toimega Euroopa patenti, mis võimaldab patenditaotlejal saada kehtiv patent kõigis ühtses patendisüsteemis osalevates liikmesriikides korraga¹⁷. Magistritöö esmased allikad on Eesti õigusaktid, eelkõige patendiseadus, ja rahvusvahelised leiutiste valdkonda reguleerivad õigusaktid, millest üks tähtsamaid on Euroopa patendikonventsioon. Esmaste allikate hulka kuuluvad ka Ühendkuningriigi ja Saksamaa patendiõigust reguleerivad õigusaktid. Täiendavalt on olulisteks allikateks Eesti ja võrdlusriikide kohtute lahendid, mis puudutavad patendi taotlemise õiguse jaotumist ja kohalduva õiguse määramist, TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse kaasabil sõlmitud lepingud ja relevantne õiguskirjandus.

Varasemad uurimistööd puuduvad, mis käsitleksid patendi taotlemise õigust töösuhtes või mitme autori vahel. Lisette Pöld on enda magistritöös „Patendi ja ärisaladuse kaitse integreerimine kaasaegses leiutise kaitses“¹⁸ käsitlenud patendikaitse arengut Euroopa Liidus ja patendiõiguse ideoloogiat, kuid ta on vaadelnud patendiõigust eelkõige seoses ärisaladuse kaitse temaatikaga, mitte patendi taotlemise õigust autorite vahel või autori ja tööandja vahelises suhtes. Autor tänab magistritöö juhendajat Gea Lepikut igakülgse nõu ja asjaliku juhendamise eest. Autor tänab magistritöö kaasjuhendajat Reet Adamsod toetava nõu ja magistritöös Tartu Ülikooli praktika analüüsimiseks vajaminevate materjalide eest.

Märksõnad: intellektuaalne omand, leiutised, patentimine, patendid, patendiõigus, ainuõigus.

system. European Patent Office & Unified Patent Court: 2023. lk 8. – https://link.epo.org/web/legal_texts_relation_to_the_unitary_patent_system_2023_en.pdf (14.03.2025). Tänaseks on liikmesriikideks teiste hulgas Eesti ja Saksamaa. Euroopa Patendiameti kodulehekülj. Unitary Patent. Last updated: August 2024. – <https://www.epo.org/en/applying/european/unitary/unitary-patent> (14.03.2025).

¹⁶ Ühtse patendisüsteemi õigusliku raamistiku on kujundanud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrused. 17. detsembri 2012. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1257/2012 tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas. – ELT L 361, 31.12.2012, lk 1–8. 17. detsembri 2012. aasta Euroopa Liidu nõukogu (EL) määrus nr 1260/2012, tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas seoses kohaldatava tõlkekorraldusega. – ELT L 361, 31.12.2012, lk 89–92. Määrused jõustusid 20. jaanuaril 2013 ja need hakkasid kehtima 1. juunil 2023, mil jõustus ka ühtset patendikohut käsitlev kokkulepe.

¹⁷ Eesti Patendiamet. Ühtse toimega Euroopa patent. – <https://www.epa.ee/patendid-kasulikud-mudelid/patent/uhitse-toimega-euroopa-patent> (14.03.2025).

¹⁸ Pöld, L. Patendi ja ärisaladuse kaitse integreerimine kaasaegses leiutise kaitses. Magistritöö. Juhendaja Aleksei Kelli. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/db93ce42-c2e7-4ec3-8236-11b09da93862/content> (28.04.2025).

1. PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS TÖÖSUHTES LOODUD LEIUTISTE SUHTES

1.1. Patendi taotlemise õigus töösuhtes loodud leiutiste suhtes Eesti kehtivas õiguses

1.1.1. Kehtiva õiguse sisu

Eestis on tööstusomandi regulatsiooni üldosa ja põhireeglid kehtestatud tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduses (TÕAS).¹⁹ Patendiõigust puudutav eriregulatsioon on kehtestatud patendiseaduses (PatS). Patendiseaduse välja töötamise aluseks võeti mitmed olulised nii rahvusvahelised kui ka Euroopat puudutavad õigusaktid ning lepingud. Nendeks olid WIPO näidisseadus²⁰, Euroopa Majandusühenduse direktiivid²¹, GATT nõuded²², Pariisi konventsioon²³, patendikoostööleping (edaspidi PCT)²⁴, Euroopa patendikonventsioon (edaspidi EPC) ja erinevate Euroopa riikide seadused. Muude riikide hulgas oli patendiseaduse loomisel aluseks ka Saksamaa seadus.²⁵

PatS III peatükk reguleerib patendi taotlemise õigust, täpsemalt PatS § 12 lg 1 kohaselt on õigus taotleda patenti ja saada patendiomanikuks leiutise autoril ja tema õigusjärglasel. Patendiseaduse § 13 lg 1 kohaselt on leiutise autoriks füüsiline isik, kes oma leiutustegevusega on loonud leiutise. Patenditaotleja isiku kindlaksmääramisel võib § 12 lg 1 pidada üldnormiks. Lähtudes seaduse grammatilisest tõlgendamisest võib segadust tekitada sätte sõnastus, mis võimaldab saada patendiomanikuks leiutise autoril „ja“ tema õigusjärglasel, mis keelelise

¹⁹ Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse. – RT I, 06.01.2023, 37

²⁰ WIPO Model Law for Developing Countries on Inventions. Volume I. Patents. Geneva: World Intellectual Property Organization 1979. – <https://tind.wipo.int/record/28754?ln=en&v=pdf>. (24.04.2025).

²¹ Euroopa Majandusühendus (EMÜ) loodi 1957. aastal Rooma lepinguga. Euroopa Liit asutati Maastrichti lepinguga 1993. aastal ja Euroopa Majandusühendus nimetati ümber Euroopa Ühenduseks. 2009. aastal Euroopa Ühendus kadus, kui Euroopa Liit võttis üle kõik Euroopa Ühenduse õigused ja kohustused. Euroopa Komisjoni koduleheküljel. European Economic Community. – <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/glossary/european-economic-community> (22.03.2025).

²² Üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe (GATT 1947). – RT II 1999, 22, 123.

²³ Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon. – RT II 1994, 4, 19.

²⁴ Patendikoostööleping. – RT II 1994, 6, 21. Patendikoostöölepingu (PCT) ratifitseerimise seadus. – RT II 1994, 6, 21.

²⁵ Patendiseaduse 451 seaduseelnõu. 451 SE. Seletuskiri patendiseaduse eelnõu kohta. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/01b5d2fe-be3c-37d7-811e-edab893c9617/Patendiseadus/> (22.03.2025).

tõlgendamise tulemusena tähendaks, et leiutise autoril ja õigusjärglasel on samaaegne õigus saada patendiomanikuks. Siinkohal tuleks arvestada seadusandja tegelikku taht²⁶ normi kehtestamisel ja sellest tulenevalt nähakse üldise printsiibina ette, et leiutise loomise kõik õigused peavad kuuluma selle leiutajale ehk leiutise autorile, mis tagab autorile ainuõiguse leiutist käsutada ja kasutada. Kui autoril endal ei ole võimalik või autor ei soovi patenti taotleda või saada patendiomanikuks, saab vastav õigus üle minna leiutise autori õigusjärglasele – PatS § 13 lg 9 kohaselt autor saab varalisi õigusi võõrandada või pärandada. Patendi taotlemise õiguse kuulumisel selle autorile ei ole kahtlust olukorras, kus leiutaja on leiutise ise välja mõelnud ja teinud kõik leiutisega seotud kulutused enda vahenditest. See tähendab, et leiutise looja ja finantseerija on sama isik, kelle leiutise valmimine ei ole seotud kellegi teise abiga intellektuaalselt ega varaliselt. Ühtlasi ei ole sellises olukorras leiutis sündinud mõne lepingu, nt töölepingu, täitmise käigus. Tuleb mõnda, et sellises olukorras leiutise loomine on siiski pigem erandlik, tulenevalt leiutise väljatöötamise, patenteerimise protsessi ja patendi jõushoidmise suurtest kuludest.

1.1.2. Probleemid kehtiva õiguse sisustamisel

Enam levinud olukord leiutise väljatöötamisel on leiutise loomine mõne lepingukohustuse, nt töölepingu, täitmise käigus. Siinkohal on probleemsed patendi taotlemise õiguste jaotumine ja patendiomaniku määratlemine nii olukorras, kus leiutis on loodud otseseid tööülesandeid või lepingut täites, kui ka juhul, kui leiutaja kasutab leiutise loomisel teise isiku, näiteks töandja, ressursse. Selliselt loodud leiutisi nimetatakse „töösuhteleiutisteks“.²⁷ Need ressursid võivad olla mitmesugused, nii intellektuaalsed kui ka praktilised – oskusteave, tehnilised seadmed, tööaeg või muud sellist. Selliselt loodud leiutis ei ole enam täielikult leiutise autori enda tegevuse tulemus, sest leiutaja on kasutanud töandjalt saadud teavet või finantsvahendeid. Täiendavalt on oluline, et töösuhte või muu vastava lepingu olemasolul on leiutaja enda tegevuse eest saanud tasu, mis kinnitab töösuhtes loodud leiutise olemasolu ja annab põhjuse eeldada, et kui isik on saanud tehtud töö eest tasu, võiks töötulem vastavalt tööõigusele kuuluda töandjale. Samas tuleb nende kaalutluste juures arvestada, et leiutis on uue lahenduse loomine, mis tähendab, et töötaja on teinud rohkem, kui töandja määratud tööülesannete raames mõistlikult saaks eeldada. Kuna töölepingu või mõne muu lepingu täitmise käigus loodud

²⁶ Seadusandja tegeliku tahte tõlgendamise osas vt nt RKHK 3-3-1-72-03, p 15.

²⁷ Ostrat, J. Patendist tulenevate õiguste teostamine. Metoodilised juhised. 2., täiendatud väljaanne. Tallinn: Patendiamet 2005. Lk 11.

leiutised on praktikas enamuses, on autori hinnangul oluline tagada õigusselgus patendi taotlemise õiguse jaotamisel, sest patendiomanikul tekkiv ainuõigus on oluline tulu teenimiseks ja intellektuaalse omandi kaitsmiseks. Kui õigustamata isik taotleb leiutise autorina patenti ja saab patendiomanikuks, on PatS § 48 kohaselt on autorsus vaidlustatav ja PatS § 49 kohaselt on vaidlustatav patendiomanik. Patendiseaduse § 49 lg 1 2. lause kohaselt võidakse patenditaotleja esitatud avalduse rahuldamisel muu hulgas patenditaotlus tühistada. Sellisel juhul tekib olukord, millega võivad kaasned olulised tagajärjed, lõppastmes patendi tühistamine, mis tähendab patendi kehtetuks tunnistamist *ab initio*.²⁸ Patendi tühistamisel jääb patenteerimise eeldustele vastav leiutis õiguskaitseta, millest võib kannatada muu hulgas majanduslikult nii leiutise autor kui ka lõppastmes leiutise autori elukohariik, mis oleks tänu patenteerimisele saanud suuremaid maksude laekumisi ja aidanud kaasa innovatsiooni arengule. Patenteerimata leiutis muutub vabalt kasutatavaks teabeks ja peale leiutise avalikustamist patenteerimine ei ole enam võimalik. Lisaks on olulised patenteeritud leiutise kommertsialiseerimise võimalused ja selle kaudu saadav tulu.

Patendiseaduse § 12 lg 2 kohaselt, kui leiutis on loodud lepingukohustuste või tööülesannete täitmisel, on õigus taotleda patenti ja saada patendiomanikuks autoril või muul isikul vastavalt lepingule või töölepingule, kui patenditaotleja elukoha- või asukohamaa seadus ei sätesta teisiti. Seadusesäte annab kaks alternatiivi – leiutise loomine lepingukohustuste või tööülesannete täitmise käigus. Seega siseriiklik õigus sätestab võimaluse patendi taotlemise õiguse üle andmiseks mitmesuguste lepingute alusel. Sellistes õigussuhetes on õigus patenti taotleda (ja saada patendiomanikuks) leiutise autoril ja pooltel on õigus lepinguga kokku leppida, kellel on õigus patentida taotleda. kui ka muul isikul vastavalt pooltevahelisele lepingule või töölepingule. Kõnealune säte ei näe ette hierarhiat selles osas, kellel tekib patendi taotlemisel eesõigus, kui seda sooviks teha nii leiutise autor kui ka muu isik, kellel on selleks õigus vastavalt lepingule või töölepingule. Seega siseriikliku õiguse kohaselt on samasugune võrdne õigus patenti taotleda nii autoril kui ka autori tööandjal, kellega on sõlmitud tööleping või isikul, kellega on sõlmitud muud liiki leping ja on antud üle intellektuaalomandi varalised õigused ning mille kohustuse täitmisel või lepingupoole ressurssidest luuakse leiutis. Selleks, et vastavad õigused tööandja ja töötaja vahel jaotada, rakendatakse lepinguvabadust ja lepatakse üldjuhul kokku töölepingus või sõlmitakse hiljem vastav leping õiguste loovutamise

²⁸ Ostrat, J. Töösuhetes või muu lepingu täitmisel tehtud leiutise õigusliku reguleerimise probleeme. Kas lepinguvabadus või eraldi seadus? – *Juridica* 2007/3, lk 190.

kohta töötajalt tööandjale. Kui vastavat kokkulepet õiguste jaotamise osas ei ole, tuleb lähtuda patendiseaduse üldnormist § 12 lg 1 ja arvestada leiutise autori õigust patenti taotleda. Kuigi seadus sätestab, et autoril või isikul vastava lepingu alusel on õigus patenti taotleda, ei olnud ilmselt seadusandja eesmärk jätta patendi taotlemise õigus lahtiseks, kui kokkulepe asjaosaliste vahel puudub. Seega õigus patenti taotleda saab minna tööandjale ainult kokkuleppe olemasolul, vastasel juhul on selleks õigus ainult leiutise autoril endal.

Seega tulenevalt patendi taotlemise regulatsioonist on töösuhtes loodud leiutise puhul kaks varianti: 1) patendi taotleb leiutise autor või 2) vastava kokkuleppe alusel võib patendi taotleda tööandja. Kui kokkulepet ei saavutata, saab ainuõigust kasutada leiutise autor. See aga tähendab, et leiutaja, kes loob leiutise tööajast, tööandja ressurssidest, mis võivad olla nii tööandja inventar, muu materjal kui ka tööandjalt teave, ei ole seadusest tulenevalt võimalik nõuda õigusi leiutise osas. Samas võis tööandja materjali erineval kujul kuluda leiutise loomiss, mis võib tingida tööandja õiguse leiutise varalistele õigustele. Autori hinnangul tingib see ebaõiglase olukorra tööandjate suhtes, kes nii otseselt kui kaudselt võisid panustada suurel määral leiutisse, kuid õigusi leiutise suhtes saadakse üksnes lähtuvalt leiutise autori tahtest – kas autor on nõus oma varalisi õigusi üle andma või jaotama tööandjaga või mitte. Teisalt tuleb arvestada, et leiutis on uudne lahendus, mis on tööülesannete suhtes rohkema tegemine, mida töötajalt saab eeldada. Siinkohal võiks leiutaja huvidest lähtuvalt olla kehtestatud õiglane tasusüsteem leiutajale. Praegune regulatsioon, mille puhul leiutajal on õigus tasule alles siis, kui leiutiselt on saadud tulu, ei ole ilmselt leiutaja jaoks piisavalt motiveeriv ega õiglane. Praktikas ei pruugi leiutistelt saadav tulu olla suur või sootuks puududa, kuid uudse lahenduse loomine on toonud väärtust nii tööandjale kui ka ilmselt laiemalt ühiskonnas.

Intellektuaalomandi õigus on osa Eesti eraõigusest, seega tuleb ka intellektuaalomandit puudutava õiguse puhul rakendada muid relevantseid eraõigust puudutavat seadusandlust. Selle tõttu tuleb õiguste ülemineku puhul töötajalt tööandjale arvestada õiguste üleminekut ja õigusjärglust puudutavaid üldpõhimõtteid, mis on sätestatud tsiviilseadustiku üldosa seaduses (TsÜS)²⁹. Tsiviilseadustiku üldosa seaduses olevad sätted on üldnormid patendiseaduses sätestatu suhtes – patendiseadus on eriseadus.³⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seaduses on sätestatud, § 6 lg 1, et õigusjärgluse aluseks on tehing või seadus. Hetkel on patendiseadusest

²⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 31.12.2024, 48.

³⁰ Hoffmann, T., Kelli, A., Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. – Juridica 2012/7. Lk 535-542.

tuletatav, et tööandjal võib olla õigus patendi taotlemiseks, kui see õigus on üle läinud tehingu teel, eelkõige lepingu- või töölepingu sõlmimise kaudu. Selleks, et töötaja saaks taolist õigust üle anda, tuleb sõlmida käsutustehing, sest õigused ja kohustused antakse üle üleandmise tehinguga ehk käsutustehinguga TsÜS § 6 lg 3 kohaselt. Sellist mõistet nagu käsutus või käsutustehing ei ole Eesti seadustes selgitatud³¹, kuid õiguskirjanduses on leitud, et käsutustehingu all muu hulgas mõeldakse tehingut, mis on suunatud vahetult õiguse üleandmisele, muutmisele või lõpetamisele. Seega käsutamise või käsutustehingu kaudu määratakse eseme juriidiline olukord, mis peamiselt on seotud eseme võõrandamisega.³² Lähtudes Eesti eraõigusest ja täpsemalt TsÜS-is ning PatS-is sätestatust, saab töötaja enda varalised õigused leiutise osas, milleks mh võib olla patendi taotlemise õigus, üle anda vastava käsutustehinguga³³. Sellise käsutustehingu tegemine võib toimuda töölepingu või mõne muu lepingu kaudu.

Diskussioon selle üle, kas ja kuidas tuleks patendi taotlemise õigus ja patendiomanikuks saamise õigus reguleerida Eesti õiguses, olnud pikalt. Dr Jaak Ostrat on juba 2007. aastal probleemi analüüsinud ja leidnud, et töösuhtes või muu lepingu täitmisel tehtud leiutise õigusliku regulatsiooni puhul on kaks varianti: lähtuda lepinguvabadusest ja lasta pooltel omavahel kokku leppida, kuidas töösuhtes või lepingu täitmisel tekkinud intellektuaalse omandiga ja leiutisega seotud õigused ning kohustused jaotatakse, või kehtestada patendiseaduses erireeglid või eriseadus töösuhteleiutiste osas, mis reguleerib töösuhteleiutiste õiguskaitset põhjalikumalt, mitte üksnes poolte kokkuleppimise võimaluse kaudu.³⁴ Nagu eelnevalt leitud, on Eestis mindud lepinguvabaduse põhimõtte rakendamise teed ja pooltele on jäetud õigus töösuhteleiutiste õigustes ning kohustustes ise kokku leppida, pakutud eriseadust või erisätteid ei ole tänaseks loodud. Dr Jaak Ostrat on välja toonud, et lepinguvabadus võib eelkõige osutada probleemseks väheste õigusteadmiste tõttu ja leping võib olla koostatud ebaõigesti, mis võib tingida olukorra, kus lepingutingimused ei ole piisavalt selged leiutise kaitsmiseks ja leituis jääb kaitsmata ka lepingu olemasolul. Samuti on probleemiks töötaja ja tööandja ebavõrdne positsioon, kus töötajal on vähem võimalusi mõjutada leiutise õiguste ja kohustuste osas sõlmitava lepingu tingimusi, mille tõttu võidakse sõlmida

³¹ Kõve, V. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Juhendaja Irene Kull. Tartu 2009, lk 212.

³² Varul, P jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. § 6, p 3.3.1 – autor Kai Kullerkupp. Tallinn: Juura 2023.

³³ T. Hoffmann, A. Kelli, A. Värvi. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. Juridica 2012/7. Lk 535-542.

³⁴ Ostrat 2007, lk 191.

ebaproportsionaalsetel tingimustel lepinguid, kus lepingupoole õigused võivad olla liialt piiratud või ei ole tagatud õigused nt tulule. Eriseaduse kehtestamise poolt räägiks suurema õiguskindluse loomine, kuid probleemseks osutuks õigusküsimuste reguleerimise ulatus, st millised õigusvaldkonnad ja mil määral oleks mõistlik reguleerida. Eriseadus tingiks vähese paindlikkuse, mis on hetkel tagatud lepinguvabadusega.³⁵ Siinkohal ei peaks eriseaduse kehtestamine ja lepinguvabaduse konkureerimine olema probleem – eriseaduses saab ja on mõistlik reguleerida teatud küsimusi endiselt lepinguvabaduse kaudu. Võimalike reguleerimisvariantide puhul on diskuteeritud ka võimaluse üle kehtestada üldine seadus töösuhetes või lepingu täitmisel loodud leiutiste suhtes õiguste ja kohustuste reguleerimiseks. Aruteluks on olnud analoogselt Soomele kehtestada eraldi seadus kõrgkoolide jaoks, kus on veel omakorda sätestatud erireeglid töösuheteleiutiste osas, mis on loodud kõrgkoolide töötajate poolt.³⁶ Autori hinnangul ei peaks eriseadus(te) kehtestamine olema prioriteet ja ilmselt on õigusselgus võimalik tagada ka olemasoleva seadusandluse täiendamisega.

Autori hinnangul on patendi taotlemise ja patendiomanikuks saamise küsimuses Eestis vähene õiguskindlus, mis jätkuvalt vajaks reguleerimist. Praegune vähene reguleeritus töösuheteleiutise õiguste osas, mis taandub üksnes lepinguvabadusele, võib olla patendi taotlemise õiguse jaotamisel töösuhetes üheks faktoriks, mis võib pärssida nii teadus- kui ka arendustegevust. Autori seisukohta toetab 2019. aastal tehtud põhjalik aruanne, mille lähtekohaks oli teaduse komertsialiseerimise uurimine Eestis. Aruandes leiti, et ülikoolid ei kasuta ära neile kuuluvaid patente, sest ei ole neid komertsialiseerinud, ja seetõttu saadakse patentidest vähe tulu. Sellise olukorra lahenduseks on aruandes toodud soovitus, et ühiskonnas tuleks arutada selle üle, kellele peaks kuuluma patent ülikooli ja teadlase vahelises suhtes, ning ühtlasi antakse soovitus, et patentidega seotud õigused tuleks jagada vahekorras 50/50 ülikooli ja teadlase vahel. Soovitus põhjendatakse sellega, et kuna patenteerimine on eelkõige oluline komertsialiseerimiseks ehk leiutatu turustamiseks, siis olukorras, kus õigused jäävad üksnes leiutajale, ei ole ülikoolidel huvi leiutiste turustamiseks ja vastupidi, kuid õiguste pooleks jagamisel säilib nii leiutajal kui ka ülikoolil selleks huvi.³⁷

³⁵ Ostrat 2007, lk 191.

³⁶ Kelli, A., Pisuke, H. Ettevõtliku ülikooli intellektuaalse omandi poliitika küsimusi. – *Juridica* 2006/10, lk 673-682.

³⁷ Beckers, D., jt. Teaduse komertsialiseerimine Eestis. Lõpparuanne. Technopolis Group: 2019. Lk 50. – https://www.technopolis-group.com/wp-content/uploads/2020/03/SpinOff_lopparaunne_avaldamiseks_111219.pdf (29.03.2025).

Samas on pakutud olukorrale ka muid lahendusi. Näiteks on pakutud, et töösuhtes loodud leiutise puhul tuleks ebaselguse ületamiseks kehtestada seadusandluses põhimõte, et töösuhtes loodud leiutis kuulub tööandjale, seejuures peab leiutajale säilima õiglane tasu leiutise loomise eest. Selline põhimõte tuleneb patendiseadusest – § 13 lg 8 kohaselt on autoril õigus saada õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvel. Sellise käsitluse kohaselt lahendaks ebaselguse ja tagaks õiguskindluse selge reegel, et töösuhte raames loodud leiutis kuulub alati tööandjale.³⁸ Taoline regulatsioon vajaks kindlasti täpsustusi, sest soovitusel ei ilmne, kas selline põhimõte seadusandluses oleks absoluutne või üksnes üldine reegel, millest lepingupooled võiksid kokkuleppel kõrvale kalduda. Samuti ei selgu, kuidas tuleks tagada leiutaja huvide kaitse, kui tööandjale kuulub õigus leiutisele. Siinkohal võib üksnes eeldada, et lahenduseks on hetkel ka Eestis kehtiv reegel, et leiutaja saab õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvel.

Siinkohal võib eeldada, et „töösuhte“ mõiste all on mõeldud töölepingu alusel tekkinud õigussuhet tööandja ja töötaja vahel, kuid kuna patendiseadus toob alternatiivina ka muu lepingu alusel õiguste üleandmist teisele isikule, mitte ainult töölepingu alusel, on autori hinnangul põhjendatud tõlgendada töösuhteleiutisi ja töötaja mõistet laiemalt. Siinkohal võiks analoogia korras tuua võrdluse autoriõiguse seaduse (AutÕS) § 32 sätestatuga, täpsemalt lõikega üks, mis ütleb, et töölepingu alusel või avalikus teenistuses oma otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Riigikohus on leidnud, et AutÕS § 32 nimetatud tööülesandeid tuleks tõlgendada laiendavalt, mis hõlmab ka muid tsiviilõiguslikke lepinguid, mille eesmärgiks on muude püsivate tööfunktsioonide täitmine, nt töövõtuleping, juhatause liikme ja äriühingu vaheline leping, käsundusleping.³⁹

1.1.3. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel

Tartu Ülikooli hea teadustava rakendamise juhendist tulenevalt seisab teadlane selle eest, et tema teadustöö tulemusena loodud intellektuaalne omand saaks vajaliku kaitse ja lepib varakult

³⁸ Beckers jt 2019, lk 31.

³⁹ RKTko 3-2-1-39-03, p 23.

intellektuaalsele omandile kuuluvates õigustes kokku koostööpartneritega.⁴⁰ Tartu Ülikoolis on intellektuaalomandi jaotumine reguleeritud intellektuaalomandi käsitlemise korra (edaspidi: TÕ kord) kaudu.⁴¹ TÕ kord sätestab „töötajate, üliõpilaste ja ülikooli teadus- ja arendustöös teenuse osutamise lepingute alusel olevate füüsiliste isikute (edaspidi: autor(id)) loomingulise tegevuse tulemuse suhtes tekkinud õiguste (s.o intellektuaalomandi) käsitlemise korra ülikoolis“.⁴² TÕ korra teine peatükk reguleerib intellektuaalomandi varaliste õiguste kuuluvust, mille kohaselt „autori varalised õigused autori loomingulise tegevuse tulemustele saavad kuuluda ülikoolile kas intellektuaalomandit reguleerivate seaduste, autori ja ülikooli vahel sõlmitud lepingu või muu kirjaliku dokumendi alusel“.⁴³ Tulenevalt korra sõnastusest, saab intellektuaalomand seoses leiutistega üle minna ülikoolile üksnes siis, kui selleks on sõlmitud täiendav kokkulepe, sest patendiseadus ega muu intellektuaalset omandit käsitlev seadus ei reguleeri ülikooli töötaja intellektuaalomandi üleminekut ülikoolile. Kui täiendavat kokkulepet ei ole sõlmitud, kuulub intellektuaalomand ülikooli töötajale üldise leiutaja põhimõtte tõttu, mis tuleneb patendiseadusest.

Tartu Ülikooli korras on eraldi sätestatud, et „autori varalised õigused (sh kaitsedokumendi (patendi jmt) taotlemise õigus ja õigus saada patendi vms dokumendi omanikuks) leiutise, kasulike mudelite ehk väikeleiutiste, oskusteabe jms tööstusomandi objektidele kuuluvad ülikoolile, kui autor(id) on need õigused ülikoolile üle andnud kas töölepingu, muu lepingu vm kirjaliku dokumendiga“.⁴⁴ See täiendav korrapunkt kinnitab eelnevalt tsiteeritud, et autori varalised õigused, milleks mh on patendi taotlemise õigus, saab üle minna ülikoolile üksnes täiendaval kokkuleppel, mis on sõlmitud lepingu või muu kirjaliku dokumendiga. TÕ-s on töösuhtes tekkinud intellektuaalse omandiga seotud õigused reguleeritud töölepingus. Tartu Ülikoolis sõlmitavates töölepingutes on intellektuaalse omandi varalisi kui ka isiklikke õigusi reguleerivad punktid. Käesoleva töö temaatikat arvestades on oluline töölepingutesse lisatud punkt, mis puudutab tööstusomandit: „Töötaja annab ülikoolile üle kõik varalised õigused

⁴⁰ Juurik, M. jt (koost). Hea teadustava rakendamise juhend. Tartu Ülikooli senati poolt heaks kiidetud 31. jaanuaril 2020. a. – https://ut.ee/sites/default/files/inline-files/hea_teadustava_rakendamise_juhend_est_06052020.pdf (23.04.2025).

⁴¹ Tartu Ülikooli loodud intellektuaalomandi käsitlemise kord. Kinnitatud Tartu Ülikooli rektori 18. detsembri 2013. a käskkirjaga nr 24 (jõustunud 01.01.2014). Viimati muudetud Tartu Ülikooli rektori 29. detsembri 2017. a käskkirjaga nr 21 (jõustunud 29.12.2017). Kättesaadav Tartu Ülikooli siseveebis. – https://siseveeb.ut.ee/sites/default/files/siseveebi_failid/dokumendid/Teadus%20ja%20arendust%C3%B6%C3%B6/Intellektuaalomand/kehtib_alates_29_12_2017_tartu_ulikoolis_loodud_intellektuaalomandi_kasitlemise_kord.pdf (12.04.2025).

⁴² TÕ kord (viide 37), I peatükk punkt 1.

⁴³ TÕ kord (viide 37), II peatükk punkt 2.

⁴⁴ TÕ kord (viide 37), II peatükk punkt 7.

töölepingu alusel loodud tööstusomandi objektile, sh leiutisele, kasulikule mudelile ehk väikeleiutisele või oskusteabele, sh annab ta ülikoolile õiguse taotleda kaitsedokumenti ja saada kaitsedokumendi omanikuks“.⁴⁵ Kehtiva õiguse järgi tuleb leiutajal ja tööandjal kokku leppida patendi taotlemise õiguse jaotumises, mis TÜ-s tehakse muu hulgas töölepingute kaudu. Kui töölepingud on sõlmitud varem, kui taoline tingimus lepingutesse lisati, või on muul põhjusel töölepingutes jäänud intellektuaalse omandi õigused reguleerimata, kasutatakse intellektuaalse omandi üleandmise akte, et patendi taotlemisega ja patendiomanikuks saamisega seotud õigused läheksid leiutajalt üle ülikoolile. Intellektuaalse omandi üleandmise akti näol on tegemist lepinguga, millega töötaja loovutab intellektuaalse omandiga seotud õigused ülikoolile. Aktis peab intellektuaalse omandi üleandja kinnitama, et ta annab TÜ-le üle kõik õigused intellektuaalsele omandile (autoriõigusele, autoriõigusega kaasnevatele õigustele ja tööstusomandile), tema poolt grandi või projekti või lepingu täitmisel loodud teadustöö tulemuste suhtes. TÜ võib neid teadustöö tulemusi oma äranägemisel geograafiliste või muude piiranguteta igal viisil kasutada ja võib sealhulgas, kuid mitte ainult, võõrandada üle antud intellektuaalset omandit ning selle suhtes sõlmida litsentsi- ja muid lepinguid. Lisaks on aktis sätestatud, et intellektuaalse omandi üleandja kinnitab, et ta ei kasuta oma isiklike õigusi selliselt, et see takistaks TÜ-le loovutatud varaliste õiguste teostamist. Kokkuvõtvalt saab öelda, et praktikas taandub patendi taotlemise õigus pooltevahelisele kokkuleppele ja on reguleeritud lepinguvabaduse põhimõtte kaudu, kas töölepingus või hiljem muu dokumendi või lepingu kaudu nagu näiteks intellektuaalse omandi üleandmise akt. Intellektuaalse omandi akti sõnastusest on järeldatav, et varalisi õigusi saab üle anda nii töösuhtes loodud omandi suhtes kui ka muu lepingu täitmisel. Sellest tulenevalt saab järeldada, et aktiga saab anda üle ka leiutise suhtes tekkivaid varalisi õigusi, mis on tekkinud näiteks ülikooliga sõlmitud käsunduslepingu või töövõtulepingu täitmise tulemusena, st aktiga ei anta üle üksnes töölepingu alusel tekkinud varalisi õigusi.

Tuleb märkida, et korra sõnastusest lähtudes võib esialgu jõuda järeldusele, et ülikooli töötajal puudub kohustus intellektuaalomandiga seotud varaliste õiguste loovutamiseks, sest korras on sõnastatud, et õigused „lähevad“ üle, kui on sõlmitud vastav kokkulepe. Küll aga on TÜ korras sätestatud, millistes olukordades vormistatakse kirjalik kokkulepe autori varaliste õiguste üleminekuks ülikoolile. Selleks on olukorrad, kus leiutis (või muu tööstusomand) loodi ülikooli

⁴⁵ Magistritöö autori valduses on kokkuvõtte TÜ-s sõlmitud töölepingutes sisalduvatest intellektuaalset omandit puudutavatest lepingupunktidest (pealkiri „IO sätted töölepingus“), mis ei ole avalikult kättesaadav. Tartu Ülikool tagas autorile vastavale informatsioonile ligipääsu.

töötaja loomingulise tegevuse tulemusena tööülesannete täitmise käigus; leiutis loodi ülikooli ja teadus- ja arendustöö partnerite vahelisest lepingust tulenevate kohustuste täitmisel; leiutis loodi ülikooli vara kasutades, kui ülikool ja vara kasutaja ei ole kokku leppinud teisiti. Kasutatavaks varaks võivad olla näiteks seadmed ja tööruum vmt.⁴⁶ Sellised olukorrad on analoogsed peatükis 1.1.2. käsitletule, kus autor selgitas, et leiutised, mille vastu tööandjal võib olla huvi, on loodud kas otseseid tööülesandeid täites või kasutades tööandja ressursse. TÜ on lisanud täiendava tingimuse juhuks, kui ülikooli ja viimase partneriga on sõlmitud kokkulepe, mille tulemusel luuakse leiutis.

Grammatilisest tõlgendusest lähtudes saab jõuda järeldusele, et kui loodud leiutis vastab ühele neist kriteeriumitest, on töötajal kohustus sõlmida kokkulepe intellektuaalomandi õiguste loovutamiseks ülikoolile, sest kord ütleb, et „autori varaliste õiguste loovutamine autori(te)lt ülikoolile vormistatakse kirjaliku dokumendiga juhul, kui tööstusomandi objekt luuakse/.../“ eelnevalt nimetatud kolmes alternatiivses või koos esinevas olukorras. Seega tuleks tõlgendada, et ülikooli töötajatel lasub kohustus intellektuaalomandiga seotud õiguste, täpsemalt varaliste õiguste, loovutamiseks nimetatud olukordade esinemisel.

Selleks, et ülikoolil oleks võimalik leiutisele patenti taotleda, on ülikooli töötajad kohustatud hoidma leiutisega seotud informatsiooni saladuses kuni patenditaotluse esitamiseni patendiametisse või kui on sellisteks olukordadeks kokku lepitud tähtajas, siis vastava tähtaja lõpuni.⁴⁷ Akti kohaselt ülikooli töötajatest ja üliõpilastest autorid teavitavad leiutisest töötaja struktuuriüksuse juhti ja arendusprorektori valdkonda kuuluvat Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskust vastava vormi alusel, et ülikoolil oleks võimalik patenditaotlus esitada.⁴⁸ Ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus on üksus, mis aitab jõuda selgusele, kas loodu vastab leiutise kriteeriumitele, kas sellele oleks vaja taotleda kaitset patenteerimise kaudu, ühtlasi peab ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus läbirääkimisi pooltega erinevate lepingute sõlmimiseks seoses patendi taotlemisega ja patendist saadava tulu jagamiseks, nt kui leiutajaid on mitu või leiutajad on erinevatest ülikoolidest. Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskus haldab nii patenditaotlusi kui ka hiljem juba saadud patente. Vorm, mille alusel tuleb leiutisest teatada, nimetatakse „Rakenduslikust teadustulemusest teatamise vormiks“. Vormi tutvustuses on sõnastatus, et TÜ ettevõtlus- ja innovatsioonikeskust otsib koos autoriga teadustulemuse

⁴⁶ TÜ kord (viide 37), II peatükk p 8.

⁴⁷ TÜ kord (viide 37), II peatükk punkt 9.

⁴⁸ TÜ kord (viide 37), III peatükk punkt 12.

rakendamiseks sobiva vormi ja kasutaja ning korraldab sellega seotud toimingud. Vormis peavad kajastuma teadustulemuse (nt võimaliku leiutise) üldine informatsioon: pealkiri; lühikirjeldus töö tulemusest; rahastuse allikad, mille raames töö tulemus on tekkinud; inimeste andmed, kes tulemuse välja töötasid; teave selle kohta, kas teadustulemus on avaldatud.⁴⁹

Eraldi arendusprojektide jaoks on kehtestatud arendusprojektide menetlemise eeskiri.⁵⁰ Eeskirjaga hõlmatud projektid on sellised, mis on kindla eesmärgi saavutamiseks, kindla algus- ja lõppkuupäevaga, defineeritava lõpptulemuse ja eelarvega arendustegevused, mille elluviimiseks on kaasatud ülikooliväliseid vahendeid. Tulenevalt eeskirja punktist 9.7 esitatakse hiljemalt lepingu sõlmimise etapis projekti kohta käiv kinnitus, et projekti täitmisel loodava intellektuaalse omandi varalised õigused antakse üle ülikoolile. Punktis 10 on täpsustatud, et aktiga annavad vastutav projekti täitja ja teised projekti täitjad ülikoolile projekti tulemuste osas üle oma intellektuaalomandi varalised õigused, sh õiguse taotleda patenti. Akti ei pea allkirjastama ülikooli töötajad, kelle tööleping sisaldab kokkulepet autori varalise õiguste loovutamise kohta. Seega eraldi projektide raames tuleb samuti varalised õigused anda üle ülikoolile, et ülikool saaks täita rahastaja ees projektitingimusi nõuetekohaselt.

Teadus- ja arendustegevuse lepingutes (ingl. k. *research and development agreement*), mis sõlmitakse TÜ ja ettevõtete vahel⁵¹, jaotatakse samuti intellektuaalset omandit puudutavad õigused. Õiguste jaotamiseks on lepingutes ette nähtud kaks alternatiivset varianti. Esimene on, et uurimistöö ja selle tulemuste omandiõigus kuulub tellijale. Õigus esitada patenditaotlus ja saada patendiomanikuks kuulub samuti tellijale. Ülikoolile jääb õigus kasutada uurimistöö tulemusi, sh leiutist, oma teadustööks. Alternatiivselt saab lepingutes reguleerida, et projekti tegevuse raames loodav intellektuaalne omand läheb tellijale üle automaatselt ja uurimistöö teave, mis ei ole konfidentsiaalne, võib avaldada üksnes eeldusel, et selleks on kirjalik nõusolek isikult, kellel kuulub patenditaotluse esitamise õigus (eelduslikult tellija). Taolised lepingud sõlmitakse juba eeldades, et ülikooli töötajad, kes teadus- ja arendustegevusega tegelevad

⁴⁹ Dokument „Rakenduslikust teadustulemusest teatamise vorm“. Dokument on mõeldud Tartu Ülikoolis asutusesiseseks kasutamiseks. Tartu Ülikool tagas magistr töö autorile juurdepääsu dokumendile ja andis autori valdusesse näidise osapoolte andmetega täitmata dokumendipõhja.

⁵⁰ Arendusprojektide menetlemise eeskiri. Kinnitatud Tartu Ülikooli rektori 29. juuli 2016. a käskkirjaga nr 49 (jõustunud 29.07.2016). Muudetud Tartu Ülikooli rektori 17. oktoobri 2019. a käskkirjaga nr 11 (jõustunud 17.10.2019). Kättesaadav Tartu Ülikooli dokumendihalduse infosüsteemis (DHIS). Eeskiri on autori valduses.

⁵¹ Lepingupõhi pealkirjaga „Research and development agreement“. Lepingupõhi on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks. Teabevaldaja: Tartu Ülikool. Lepingupõhi on autori valduses, mille tagas TÜ ja andis autori valdusesse näidise täitmata lepingupõhjust.

lepingu raames, on andnud oma intellektuaalset omandit puudutavad varalised õigused ülikoolile. Vastasel juhul ei saa ülikool täita lepingukohustust tellija ees.

Seega on TÜ-s üldise korra ja täiendavate lepingute kaudu reguleeritud, et kui ülikooli töötaja loob leiutise, siis sellega seotud varalised õigused lähevad üle ülikoolile ja ülikoolil tekib õigus patenditaotluse esitamiseks. Ülikoolil tekib kohustus leiutist kommersialiseerida ja seeläbi on võimalik sellelt tulu teenida. Kui TÜ leiab, et leiutisele patendi taotlemine ei ole otstarbekas, annab TÜ leiutise varalised õigused leiutise autorile tagasi. Intellektuaalomandiga seotud õiguste üleminek, mis kujutab endast muu hulgas patendi taotlemise õigust, saab toimuda töölepingu, muu kirjaliku dokumendiga või muu lepingu sõlmimise kaudu, milleks TÜ-s on üldjuhul intellektuaalomandi akt. Seega on lisaks seadusandlikule regulatsioonile kehtestatud TÜ-s täiendav kord, mis võimaldab selgemalt tegeleda intellektuaalse omandi jaotumisega seotud küsimustega. Küll aga tuleb arvestada, et TÜ kord ei ole kohustusliku iseloomuga – sellest võiks lähtuda, kuid selleks ei ole kohustust ja leiutajal on seaduse järgi õigus kokku leppida teisiti, kui on TÜ korras, sest seadus ütleb, et õigus patenti taotleda ja saada patendiomanikuks on autoril või muul isikul vastavalt lepingule. Ehk selleks, et ülikool tööandjana saaks patendi taotlemise õiguse, tuleb see jätkuvalt lepingus kokku leppida, olenemata vastava korra olemasolust. Sellest tulenevalt on ülikool leiutisega seotud õigused ja kohustused reguleerinud lepinguvabaduse rakendamisega. Vastasel juhul jääksid kõik intellektuaalomandiga seotud varalised õigused üksnes leiutajale, praeguses kontekstis ülikooli töötajale. Teadlaste seas on pigem huvi varaliste õiguste loovutamiseks tööandjale, sest TÜ-l on võimekus kanda patenteerimisega seotud kulud. Kogu patenteerimise protsessi juures on siiski äärmiselt oluline leiutise autori koostöö, et patendi taotlemine ja leiutise kommersialiseerimine sujuks.

1.2. Patendi taotlemise õigus töösuhtes loodud leiutiste suhtes Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides

1.2.1. Euroopa patendikonventsioon

Eesti on Euroopa Patendiorganisatsiooni liige, mistõttu kohaldub Eesti õiguses Euroopa patendikonventsioon, millest tuleb lähtuda Euroopa patendi või Euroopa ühtse patendi taotlemisel. Euroopa patendikonventsiooni tõlgendamiseks kasutatakse Viini konventsioonis

sätetatud reegleid.⁵² Tulenevalt PatS § 4, kui siseriiklik seadus on vastuolus välislepinguga, kohaldatakse välislepingu sätteid.

Euroopa patendikonventsiooni üldsätete, täpsemalt artikli 2 lõike 1 järgi konventsiooni kohaselt välja antud patente nimetatakse Euroopa patentideks. Sama artikli lõike 2 järgi Euroopa patendil on osalisriigis, kelle suhtes see on välja antud, samasugune toime ning allub samadele tingimustele, mis selle riigi siseriiklik patent, kui käesolevas konventsioonis ei ole sätestatud teisiti. Konventsiooni II osa käsitleb patendiõiguse materiaalõigust, mille II peatükk hõlmab isikuid, kes on õigustatud taotlema ja saada Euroopa patenti, ning leiutaja nimetamist (ingl. k. *mention of the inventor*). Artikkel 58 sätestab Euroopa patenditaotluse esitamise õiguse, mille kohaselt võib Euroopa patenditaotluse esitada iga füüsiline või juriidiline isik või iga subjekt, kes tema kohta käiva seaduse alusel on võrdsustatud juriidilise isikuga. See säte näeb ette üldise õiguse, millisel isikul on võimalik patenditaotlust esitada.

Patendikonventsiooni artikkel 60 sätestab õiguse Euroopa patendile. Artikli esimese lõike esimene lause ütleb, et õigus Euroopa patendile on leiutajal või tema õigusjärglasel. Eesti patendiseaduses on sõnastatud, et õigus taotleda ja saada patendiomanikuks on leiutise autoril ja tema õigusjärglasel. Ehk kahes õigusaktis on erinev nimetus – ühel juhul leiutaja (ingl. k. *inventor*) ja teisel juhul leiutise autor. Patendikonventsioonis olevat leiutaja mõistet tuleb tõlgendada ühtlaselt ja autonoomselt kõigis patendikonventsiooni osalisriikides ja leiutaja peab olema füüsiline isik, kellel on teovõime. Leiutajaks ei saa olla tehisaruga masin⁵³. Eesti keeles on leiutaja ja leiutise autor sünonüümid, seega on leiutaja leiutise autor ehk leiutise looja. Seega autori hinnangul on leiutaja⁵⁴ patendikonventsiooni kontekstis ja leiutise autor, kes on PatS § 13 lg 1 kohaselt füüsiline isik, kes on leiutustegevusega loonud leiutise, sünonüümid. Nii patendikonventsiooni kui ka Eesti patendiseaduses on terminite all mõistetud isikut, kes on uue tehnilise lahenduse ehk leiutise loonud. Patendikonventsioonis on korrektsemalt sõnastatud, et leiutajal ja õigusjärglasel on alternatiivselt võimalik patenti taotleda. Eesti patendiseaduses on sõnastus mõnevõrra ekslik, sest seadusetekst viitab justkui samaaegsele õigusele taotleda

⁵² Eesti ühines Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooniga 1991. aastal. Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon. – RT II 1993, 13, 16.

⁵³ Euroopa Patendiameti Apellatsioonikomisjoni otsus J 0008/20, *Designation of inventor/DABUS*, ECLI:EP:BA:2021:J000820.20211221. Täiendavalt võib lugeda sarnasel temaatikal Liva Rudzite-Celmina TÜ-s kaitsitud doktoritööd. Rudzite-Celmina, L. Creations Involving Artificial Intelligence Under the European Patent Convention: Legal Implications and Potential Solutions. Doktoritöö. Juhendajad Aleksei Kelli ja Martin Ebers. Tartu: Tartu Ülikool 2025.

⁵⁴ Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb. EKI ühendsõnastik 2025. Leiutaja. – <https://pre.sonaveeb.ee/search/unif/est/eki/leiutaja/1/est> (23.04.2025).

patenti ja saada patendiomanikuks nii leiutise autoril kui ka õigusjärglasel, mis ilmselt ei olnud seadusandja mõte.

Patendikonventsiooni artikkel 60 on kollisiooninorm, mille lõike üks teise lause järgi, kui leiutaja on töövõtja, määratakse õigus Euroopa patendile kindlaks selle riigi seaduste kohaselt, kus on töövõtja põhitöökoht; kui ei ole võimalik kindlaks teha, millises riigis on töövõtja põhitöökoht, siis kohaldatakse selle riigi seadusi, kus asub tööandja, kellega töövõtja on seotud. Kuna õigus patendile tuleb kindlaks määrata töövõtja põhitöökohta riigi järgi või riigi järgi, kus asub tööandja, võib olla tegemist riigiga, mis ei ole patendikonventsiooni lepinguosalisriik. Patendi taotlemise õiguse üleminekut õigusjärglasele tuleb samuti kontrollida patendi taotleja elukohariigi siseriikliku õiguse järgi. Patendikonventsiooni kommentaaride kohaselt võib üheks õigusjärglaseks olla tööandja. Olenemata sellest, kas patendi taotlemise õigus on tööandjal või kellelgi teisel, on artikli 62 järgi leiutajal õigus, et Euroopa Patendiametile esitatavas taotluses nimetatakse teda leiutajana Euroopa patendi taotleja või omaniku kõrval. Euroopa Patendiamet ei anna hinnangut sellele, kas isikul on artikli 60 lõike 1 kohaselt õigus taotleda Euroopa patenti või mitte.⁵⁵

Patendikonventsioonist ja selle kommentaaridest tuleneb selgelt, et otsustus, kas patenti saab taotleda ja patendiomanikuks saada leiutaja või tema tööandja, tehakse siseriikliku õiguse järgi. Seega konventsiooni sätted ei anna võimalust leida õigusselgust selles osas, kuidas võiks Eesti siseriiklikus õiguses lahendada küsimuse patendi taotlemise õiguse jaotumisest leiutise autori ja tööandja vahel. Kuivõrd Euroopa Patendiamet ei hinda, kas isikul on õigus artikkel 61 alusel patenditaotlust esitada, leiab veel kord kinnitust, et vastav küsimus tuleb välja selgitada taotluse esitanud isiku põhitöökohta, mis tegevuse raames leiutis loodi, asukohariigi siseriikliku õiguse kaudu. See tähendab, et Euroopa patendi taotlemiseks on eriti oluline siseriikliku õiguskorra selgus patendi taotlemise õiguse jaotumise seisukohalt.

1.2.2. Saksamaa

Saksamaa patendiõigust puudutav kord on tunduvalt vanem kui Eesti seadusandlus. Saksamaa peamine õigusakt patendi taotlemisega seotud õiguste reguleerimiseks on patendiseadus (saksa

⁵⁵ Suominen, K. jt. Visser's Annotated European Patent Convention (updated till 01.03.2024). The Netherlands: Kluwer Law International B.V 2024. Lk 15.

k. *Patentgesetz*⁵⁶, lühendatult PatG), mille algusajaks loetakse 1877. aastat, mil kehtestati Saksa keisririigis esimene ühtne patendiseadus. Tänapäevane patendiseadus baseerub 1981. aastal loodud versioonil ja viimati tehti olulisi muudatusi seaduses 2021. aasta augustis. Tulenevalt Euroopa Liidu liikmelisusest, on Saksamaa seadusandlus kooskõlas Euroopa Liidu õigusega ja Saksa õiguses on eeskju võetud Euroopa patendikonventsioonist.⁵⁷ Lisaks patendiseadusele, on Saksamaal patendimäärus, milles on täpsemalt reguleeritud patendi taotluse esitamise tehniline kord, tasud ja vorminõuded.⁵⁸

Saksamaa patendiseaduse § 6 esimese lause kohaselt kuulub patendi taotlemise õigus leiutajale või leiutaja õigusjärglasele. Tegemist on leiutaja põhimõttega, mis on Saksa õigusesse üle võetud Euroopa patendikonventsiooni järgi⁵⁹. Üldised põhimõtted patendi taotlemise õiguse osas tulenevad patendiseadusest, kuid Saksamaa seadusandluses on eraldi reguleeritud nn töötajate leiutised ja töösuhtes loodud leiutistega seotud õiguste⁶⁰ ning kohustuste jaotumine – Saksamaa patendiseaduse kõrval on eriseadus nimega töötajate leiutiste seadus (saksa k. *Arbeitnehmererfindungen-Gesetz* ehk ArbNERfG)⁶¹. Saksamaa seadusandluses on töösuhtes loodud leiutisi nimetatud „teenistusleiutisteks“, mistõttu on autor käesolevas peatükis sellest nimetusest lähtunud. Eestis kasutatakse eelkõige mõistet „töösuhteleiutis“, mis Saksamaa õiguse taustal ei oleks korrektne väljend, sest töötajate leiutiste seadus reguleerib ka riigiteenistujate loodud leiutisi, kes ei ole töösuhtes, vaid teenistussuhtes loonud leiutise. Samas töölepingulise suhte puhul ei ole väär kasutada väljendit „teenistus“-leiutis, mis on üldisem termin. Töötajate leiutiste seadus reguleerib täpsemalt õigusi töötajate loodud leiutiste suhtes, mis on patenteeritavad või mille puhul on võimalik rakendada kasuliku mudeli kaitset.

Töötajate leiutiste seaduse § 1 kohaselt kuuluvad seaduse reguleerimisalasse era- ja avaliku sektori töötajate, riigiteenistujate ja sõjaväelaste leiutised ja tehnilised parendusettepanekud.

⁵⁶ Patentgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 26 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patg/> (23.04.2025).

⁵⁷ An International Guide to Patent Case Management for Judges. Geneva: World Intellectual Property Organization 2023. – <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1079-en-an-international-guide-to-patent-case-management-for-judges.pdf> (31.03.2025).

⁵⁸ Patentverordnung vom 1. September 2003 (BGBl. I S. 1702), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 14. Juni 2022 (BGBl. I S. 878) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patv/> (09.04.2025).

⁵⁹ Euroopa patendikonventsiooni artikkel 60. Vt käesoleva magistr töö peatükk 1.2.1.

⁶⁰ Õiguste jaotumise kontekstis räägitakse üksnes varalistest õigustest, sest ainult neid saab üle anda. Leiutaja isiklikud õigused ei ole üleantavad.

⁶¹ Gesetz über Arbeitnehmererfindungen in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 422-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 25 des Gesetzes vom 7. Juli 2021 (BGBl. I S. 2363) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/arbnerfg/> (23.04.2025).

See tähendab, et Saksa õiguses ei ole üksnes üldiselt reguleeritud leiutistega seotud õiguste ja kohustuste jaotumine töötaja ja tööandja vahel, vaid isikuline kohaldamisala on üsna lai. Saksa õiguses tehakse selgelt vahet töötaja staatusel, s.o kas tegemist on avalik-õigusliku teenistuja või eraõiguslikus töösuhtes oleva töötaja poolt loodud leiutisega, ja sellest tulenevalt on ka seaduse kohaldamises mõningad erisused. Saksa patendiseaduse § 6 kohaselt on jäädud eelnevalt mainitud leiutaja põhimõtte juurde ehk patendi taotlemise õigus kuulub leiutajale (ehk leiutise autorile) või tema õigusjärglasele. Siin tekib aga põhimõtteline vastuolu Saksa tööõigusega, mille kohaselt töötulemus kuulub tööandjale.⁶² See võib olla ka üks peamisi põhjuseid, miks Saksa õiguses on nähtud vajadust eraldi reguleerida töötajate leiutistega seonduvat, kuivõrd tööõiguse aluspõhimõte on vastuolus intellektuaalomandi leiutaja põhimõttega, mille kohaselt leiutise autoril (töötajal) on õigus patenti taotleda, ja sellest on tekkinud õiguslike põhimõtete konkurents. Töösuhtes loodud intellektuaalse omandiga seotud õigused on reguleeritud teisiti kui väljapool töösuhet loodud intellektuaalse omandi puhul. Töötajate leiutiste eraldi reguleerimise vajadus seisneb selles, kuidas tagada nii töötajate kui tööandjate huvide kaitse, sest mõlemal poolel tekib õigustatud huvi loodud leiutise kasutamiseks. Kui leiutise varalised õigused antakse üle tööandjale, on vajalik näha töötajale ette õigus saada hüvitist, kui tööandja kasutab töötaja loodud leiutist, nt taotleb sellele patenti.

Töötajate leiutiste seaduse kohaldamiseks peavad leiutised olema töösuhtega seotud leiutised ehk teenistuslikud leiutised (saksa k. *Dienstfindungen*)⁶³. Teenistusliku leiutise puhul on kaks võimalikku varianti: 1) leiutis on loodud töösuhte kestuse ajal ja tööülesannete täitmise tulemusena (nn lepingulised leiutised) või 2) loodud leiutis põhineb tööandja või teenistuskoha kogemustel või tööol (nn kogemusleiutised).⁶⁴ Lepinguliste leiutiste loomisel võib tegemist olla konkreetse tööülesande täitmisega või ka üldiselt antud tööülesannete ja -kohustuste raamidesse jääva tegevuse tulemusel loodud leiutisega.⁶⁵ Kogemusleiutiste puhul on üldistatult silmas peetud tööandja ressursside kasutamise (nii tehniliste kui ka intellektuaalsete) tulemusel loodud leiutisi. Täiendavalt on töötajate leiutiste seaduses eristatud vabu leiutisi – need on muud töötajate tehtud leiutised, mis ei ole teenistusleiutised, st loodud tööülesannete raames ega tööandja ressursse kasutades. Vabade leiutiste puhul on töötajal siiski kohustus tööandjat

⁶² Mes, P., Verhauwen, A. Patengesetz Gebrauchsmustergesetz. Rn. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck oHG 2024. Rn 29.

⁶³ Mes, Verhauwen 2024. Rn. 33.

⁶⁴ Schwab, B. Arbeitnehmererfindungsgesetz. 3. Auflage. NomosBundesrecht Erläuterungen. Baden-Baden: Nomos Verlag 2018. § 4 Rn. 2

⁶⁵ Schwab 2018, ArbNERfG § 4 Rn. 4–6.

leiutise loomisest teavitada ja kohustus pakkuda nn vaba leiutise kasutamist tööandjale, mis on eelkõige äri- või praktiline kasutamine ja võib seisneda ka patendi taotlemises, kui leiutis kuulub tööandja tegevusvaldkonda.⁶⁶ Küll aga ei ole seaduses sätestatud, milline on töötaja kasutusõigus leiutise suhtes, kui ulatuslik ja pika kestusega.

Tööandja teenistusleiutise ülevõtmise õigusele vastab töötaja õigus saada leiutise eest õiglast tasu, mis ei ole töölepinguline töötasu, vaid eriliiki nõue.⁶⁷ Töötaja ehk leiutaja tasustamise küsimus on reguleeritud töötajate leiutiste seaduse §-des 9–12. Seaduse § 9 näeb ette, et töötajal tekib tööandja vastu nõue mõistliku tasu saamiseks niipea, kui tööandja on teenistusleiutist kasutanud. Tasu määramisel tuleb arvestada teenistusleiutise majanduslikku kasutatavust, töötaja tööülesandeid ja positsiooni ettevõttes ning ettevõtte osa teenistusleiutise loomises. See on oluline erisus Eestiga, sest Eestis tekib leiutajal õigus tasule alles siis, kui leiutis on tulu teeninud ja leiutajal on õigus saada õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvel. Saksamaal tekib leiutajal õigus tasule kohe, kui tööandja leiutist kasutab, näiteks taotleb sellele patenti. Saksamaa töötajate leiutiste seaduse § 11 kohaselt on hüvitiste määramiseks tööminister kehtestanud juhendi ja välja on töötatud valem hüvitise suuruse arvutamiseks (hüvitis = leiutise väärtus (€) x osalusfaktor (%)), kus leiutise väärtuse ja osalusfaktori väljaselgitamiseks on välja töötatud vastavad meetodid.⁶⁸ „Õiglase“ hüvitise määramine võib siiski praktikas olla keeruline, sest tuleb arvestada paljude teguritega. Sellist ebamäärasust peetakse probleemseks – siin nähakse vajadust seadusandlike piiride täpsustamiseks, et vältida õiguse killustumist, mis võib kaasneda juhul, kui tasu määramisel võetakse aluseks üksnes juhtumipõhine kohtupraktika.⁶⁹

Rääkides töötaja leiutisest, tuleb töötaja mõiste sisustada Saksamaa tööõiguse kaudu. Saksamaa tööõiguses on lähtutud Euroopa Kohtu praktikast „töötaja“ mõiste tõlgendamisel, mille kohaselt töötaja on isik, kes töötab eraõigusliku lepingu alusel ja on kohustatud töötama teise isiku teenistuses ning alluma tema juhistele.⁷⁰ Eesti käsitus töötaja mõiste sisustamisel on analoogne, töölepingu seaduse § 1 lg 1 kohaselt töölepingu alusel teeb füüsiline isik

⁶⁶ Schwab 2018, ArbNErfG § 4 lg 3, Rn. 18–19.

⁶⁷ BGH, X ZR 12/80 („Drehschiebeschalter“), 11.12.1980. – <https://research.wolterskluwer-online.de/document/c29f4be2-8929-4641-9098-5901d4d19dec> (23.04.2025).

⁶⁸ Schwab 2018, ArbNErfG § 9 Rn. 15–29.

⁶⁹ Schwab 2018, UrhG § 43, Rn 29.

⁷⁰ EKO C-94/07, *Andrea Raccanelli vs. Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV*, ECLI:EU:C:2008:425. EKO C-519/09, *Dieter May vs. AOK Rheinland/Hamburg – Die Gesundheitskasse*, ECLI:EU:C:2011:221.

(töötaja) teisele isikule (tööandja) tööd, alludes tema juhtimisele ja kontrollile⁷¹. Seega selleks, et tegemist oleks teenistusleiutisega, peab selle olema loonud töötaja, kes peab vastama Saksa tööõigusest tulenevale töötaja terminile ja kriteeriumitele. Seaduses on eraldi sätestatud normide kohaldatavus avaliku teenistuse töötajatele, sh ametnikud ja sõjaväelased. Töötajate leiutiste seaduse isikulisse kohaldamisalasse kuuluvad kohtupraktika järgi lisaks töölepingulises ja teenistuslikus suhtes olevatele töötajatele ka nn töötajasarnased isikud (nt käsunduslepingu, töövõtulepingu alusel töötajad), õpilased, praktikandid, ajutised töötajad, juhtivtöötajad. Kohaldamisalasse üldjuhul ei kuulu, kui ei ole vastavat erikokkulepet, vabakutselised töötajad, pensionärid, juriidiliste isikute seaduslikud esindajad (nt juhatuse liige, osanik).⁷² Teenistuslik leiutis saab olla leiutis, mis on loodud nii tööülesannete täitmisel kui tööandja ressurssidest.

Töö tulemuse omistamisel tuleb lähtuda sellest, et kuivõrd töötaja saab tehtud töö eest tasu, on tööandjal õigus töö tulemusele. Lisaks tuleb lähtuda Saksamaa tsiviilseadustikust, mille § 950 kohaselt uue loodud asja omandamine sõltub, kas asja valmistaja panus on väärtuslikum või asja loomiseks materjalid olid väärtuslikumad, et otsustada, kas asja töötleja või materjali omanikul on õigus loodule. Tsiviilseadustiku sättelegi tuginemine analoogia korras kohtupraktikas on toetanud leiutise varaliste õiguste omandamist tööandja poolt, sest tööandja panust materiaalselt, teadmiste ja muu kaudu peetakse üldjuhul kaalukamaks.⁷³ Seega toetavad nii Saksa tööõigus kui ka tsiviilseadustik üldist põhimõtet, et kui töötaja loob tööülesandeid täites intellektuaalse omandi, kuulub see tööandjale. Lähtudes leiutajaprintsiibist, mille kohaselt patendi taotlemise õigus kuulub leiutajale või leiutaja õigusjärglasele, on töösuhtes loodud leiutiste puhul tööandja leiutaja õigusjärglane⁷⁴. Tegemist ei ole absoluutse õigusega, vaid selles osas on ette nähtud piirangud nii Saksamaa autoriõiguse ja sellega seotud õiguste seaduses kui ka Saksa tsiviilseadustikus – töötajal säilib juurdepääsuõigus töö tulemusele või teosele, töötajal säilib teatud valdusõigus ja töötaja autorsus on kaitstud sellega, et teost ei või muuta ega moonutada⁷⁵ – kuid tegemist on siiski üldise põhimõttega, millest tuleb lähtuda leiutiste loomise puhul, kui täidetud on teenistusleiutisele omased kriteeriumid. Pärast leiutise loomist peab töötaja viivitamata leiutisest teatama tööandjale – tegemist on teavitamise kohustusega, mida tuleb teha kirjalikult, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Töötajal on kohustus

⁷¹ Töölepinguseadus. – RT I, 02.05.2024, 28.

⁷² Schwab 2018, ArbNErfG § 1 Rn. 2–7.

⁷³ Schwab 2018, Anlage 1: UrhG, Rn. 30.

⁷⁴ Mes, Verhauwen 2024, PatG § 6 Rn. 33–38.

⁷⁵ Schwab 2018, Anlage 1: UrhG, Rn. 33–35.

teavitada kõikidest loodud leiutistest, sest tööandjal peab olema võimalus hinnata, kas tegemist on nn vaba leiutisega ehk tegemist ei ole teenistusleiutisega ja tööandjal ei ole leiutisele õigusi. Saksamaa töötajate leiutiste seaduse § 5 järgi tuleb kirjalikult teavitades eraldi märkida, et tegemist on leiutiseteatega. Saksamaa töötajate leiutiste seaduse § 13 kohaselt, kui tegemist on teenistusleiutisega, tekib tööandjal kohustus ja ainuõigus esitada patenditaotlus Saksamaal leiutise kaitseks (või kasuliku mudeli kaitse saamiseks). Sama seaduse § 15 lg 1 järgi saab tööandjast leiutaja õigusjärglane. Töötaja saab varalisi õigusi käsutada analoogselt nõuete käsutamisele. Kui juhtub, et töötaja peaks seadusevastaselt leiutise registreerima enda nimele, saab tööandja nõuda kahju hüvitamist. Kui on aga vastupidine olukord, et tööandja ei taga leiutisele kaitset patenditaotluse esitamise kaudu ega tee seda mõistliku täiendava tähtaja jooksul, võib töötaja ise esitada patenditaotluse tööandja nimel ja kulul.⁷⁶ Tööandjal on õigus esitada patenditaotlus ka väljaspool Saksamaad, kuid see ei ole kohustuslik.⁷⁷ Töötaja peab igakülgsest austama tööandja õigusi töösuhtes loodud intellektuaalsele omandile, kuid ka tööandja peab käituma heas usus ning tagama kaitse loodud leiutisele. Sellised seadusandlikud piirangud ja kohustused tagavad leiutajate ning tööandjate huvide kaitse, aidates ühtlasi edendada innovatsiooni ja tagada arendusprojektide käigus loodud leiutiste kaitse. Regulatsioon aitab kaasa, et olulised leiutised ei jääks kaitseta ja neilt oleks võimalik tulu teenida.

Lisaks üldistele põhimõtetele patendi taotlemisel töösuhtes on Saksamaa töötajate leiutiste seaduses erisätted ülikoolide töötajate kohta. Ülikooli töötajatele⁷⁸ kohaldatakse kõiki töötajate leiutiste seaduse sätteid, kuid neile lisanduvad teatud erireeglid. Selliseid erireegleid on viis töötajate leiutiste seaduse §-s 42 ja need on järgmised: 1) leiutajal on õigus teenistusleiutist oma õppe- ja teadustegevuse raames avalikustada, kui leiutaja on sellest tööandjale aegsasti, üldjuhul kaks kuud ette teatanud, siinkohal ei rakendu konfidentsiaalsuskohustus⁷⁹; 2) kui leiutaja ei soovi enda teenistusleiutist avalikustada õppe- ja teadustegevuse ega muu tegevuse raames, ei ole töötajal kohustus leiutisest tööandjale teatada, v.a juhul, kui leiutaja soovib oma leiutist hiljem avalikustada, millisel juhul tuleb tööandjat leiutisest viivitamata teavitada; 3) kui teenistusleiutisele taotletakse kaitset, jääb leiutajale mitteeksklusiivne õigus kasutada

⁷⁶ Schwab 2018, ArbNERfG § 13, Rn. 13–14.

⁷⁷ Schwab 2018, ArbNERfG § 14, Rn. 1–11.

⁷⁸ Saksa õiguses tähendab ülikooli töötajad õppejõude, professoreid ja õigusassistente.

⁷⁹ Konfidentsiaalsuskohustus töötajate leiutiste seaduse § 24 lg 2 kohaselt tähendab, et töötaja hoiab teenistusleiutist saladuses seni, kuni see ei ole muutunud vabalt kättesaadavaks. Ülikooli töötajatele see ei rakendu, kui soovitakse õppe- ja teadustegevuse raames leiutis avalikustada, st leiutis ei pea olema muutunud avalikult kättesaadavaks, et leiutaja võiks selle avaldada.

teenistusleitust oma õppe- ja teadustegevuses; 4) kui tööandja kasutab leitust, on leitaja tasu suuruseks 30 protsenti eksploatatsiooniga saadud tulust; 5) ülikooli töötajate puhul ei rakendu reegel, et tööandja võib nõuda teenistusleituse nõudmise asemel mõistlikku osa teenistusleitusest saadavast tulust. Avaldamisvabaduse erisus on tingitud Saksamaa põhiseaduse §-st 5 lg 3, mille kohaselt on tagatud teadusvabadus. Siinkohal on Eesti ja Saksamaa õigused sarnased, sest Eesti põhiseaduses on analoogselt §-s 38 sätestatud, et teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad. Teadusvabaduse printsiibist tulenevalt, on ülikooli töötajatel (akadeemikud, teadlased) õigus leitust avaldada, mis üldjuhul oleks keelatud, et see ei muutuks avalikuks teabeks ja tagada leituse edukas kaitse. Avalikustamisest tulenevate võimalike piirangute välistamiseks patendi taotlemisel, on teadlasel kohustus avalikustamisest teavitada tööandjat. Teadustegevuses on oluline, et uued teadmised jõuaks ühiskonda, mis on ka põhjuseks, miks erand on tehtud õppe- ja teadustöö puhul.

Selline kord ei ole aga sugugi mitte alati Saksamaal olnud ja varasemalt, enne 2002. aasta põhimõttelist õigusmuudatust, et ülikoolitöötajate puhul rakendub samuti tööandja õigus intellektuaalomandile, kehtis professoriprivileeg (saksa k. *Hochschullehrerprivileg*), mille kohaselt ülikoolide professorite, õppejõudude ja teadusassistentide tehtud leitused olid vabad leitused ning neil isikutel oli ainuõigus leitust kasutada. Ülikoolil oli üksnes võimalik saada osa leitusest saadavast kasumist, kui tööandja (ülikool) oli investeerinud eriresursse töösse, mille lõpptulemuseks oli leituse loomine.⁸⁰ Muudatust põhjendati seaduseelnõus vajadusega soodustada teadmus- ja tehnoloogiasiidet⁸¹ ülikoolides ning aidata kaasa innovatsioonile, ühtlasi vähendada bürokraatiat, lihtsustada õiguslikku olukorda ja vältida ebasoovituid arenguid õigusvaldkonnas, mida senine ülikoolitöötajate (või ka professori-) privileeg tekitas. Kui ülikoolidel on võimalus saada suuremal hulgal patente ja saada sellest suuremat kasu, loob see tingimused finantseeringute suurenemiseks ja teadustöö kommertsialiseerimiseks.⁸² Nn positiivne ja negatiivne avaldamisvabadus tekitavad siiski olukorra, kus ülikool ei saa igas olukorras leitusega seotud õigusi üle võtta, sh taotleda patenti. Saksamaal esines üsna suur kriitika ja vastukaja taolisele muudatusele. Õigusnorme peeti ebaõnnestunuks, sest need ei olnud piisavalt selged uue olukorra reguleerimiseks; kritiseeriti ülikoolitöötajate kindlat

⁸⁰ Schwab 2018, ArbNERfG § 42 Rn. 1–5.

⁸¹ Tehnoloogiasiidre – teadus- ja arendustöö tulemuste rakendamine äris (litsentseerimise v. tütarettevõtte kaudu). Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2018.

⁸² Gesetz zur Vereinfachung und Modernisierung des Patentrechts (Änderung des Arbeitnehmererfindungsgesetzes), BGBl. I 2002, S. 414. – <https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#/switch/tocPane?ts=1745824433007> (25.04.2025).

tasumäära (30% leiutise kasutamisest saadavast tulust), sest teiste töötajate puhul sellist seaduslikku ja üsna kõrget tasumäära ei ole; sellist regulatsiooni peeti teadlastele demotiveerivaks, sest neil ei olnud enda leiutise osas enam nii suurt autonoomiat; kui ülikool saab leiutiselt tulu, ei ole ülikoolil kohustust suunata saadud tulu leiutisega seotud teadustöö edendamiseks.⁸³ Kuigi teadlaste demotiveeritusele ja patentide kvaliteedi langusele viidatakse siiani⁸⁴, on leitud, et patendi taotlemise õiguse üle andmine ülikoolidele on soodustanud tehnoloogiasiret ja aidanud kaasa intellektuaalomandi kaitsmisele teadlaste seas, pakkudes tuge ja vajalikke teadmisi ülikoolide juurde loodud tehnoloogiasirdeüksuste kaudu.⁸⁵ Ülikoolidele koondunud patendiportfellid võiksid ka kaasa aidata selgema patendistrateegia välja töötamist ja läbimõeldud mõju avaldamist majanduskeskkonnas.

Ülikoolides leiutiste loomine on tihti seotud kolmandate osapooltega, näiteks võib teadustöö rahastaja olla kolmas isik, mitte ülikool tööandjana või leiutaja ise. Kuna Saksa õiguses on ette nähtud negatiivne avaldamisvabadus ehk kui leiutaja keeldub enda loodud teenistusleiutise avalikustamisest õppe- ja teadustöös, ei pea leiutaja sellest ka tööandjale teavitama, siis see võib olla probleemne ka välisrahastajate suhtes. Tulenevalt negatiivsest avaldamisvabadusest saaks leiutaja keelduda leiutise avalikustamisest seaduse alusel, isegi, kui leiutise loomisega seotud rahastus on tulnud välisrahastajalt. Selline olukord võib rikkuda rahastaja huve ja õigusi. Olukorra lahenduseks on ette nähtud kolmepoolsete lepingute sõlmimine teadlase, ülikooli ja rahastaja vahel. Kaitsmaks kõigi lepingupoolte huve, tuleks kolmepoolses lepingus välistada teadlase (ehk ülikooli töötaja ja potentsiaalse leiutaja) negatiivse avaldamisvabaduse kasutusvõimalus ja muu hulgas leppida kokku leiutaja tasuküsimustes.⁸⁶ Teaduskoostöö, täpsemalt teadus- ja arenduslepingute puhul, ning kolmandate osapoolte rahastamisel jõutakse tagasi privaatautonomia printsibi ja lepinguvabaduse institutsiooni juurde. Vältimaks kolmandate osapoolte huvide kahjustumist seaduse alusel, tuleb sõlmida vastav leping. See tähendab, et negatiivne avaldamisvabadus ei ole absoluutne õigus, vaid tegemist on dispositiivse õigusnormiga. Tulenevalt eelnevalt mainitud selgitustest, saab eeldada, et kolmepoolse lepingu sõlmimisel lähtutakse üldisest põhimõttest, et patendi taotlemise õigus jääb ülikoolile kui tööandjale.

⁸³ Beyerlein, T. Der Wegfall des „Hochschullehrerprivilegs“ (§ 42 ArbEG) – eine Erleichterung für die Forschung an deutschen Hochschulen? – NZA 2002, lk 1020–1024.

⁸⁴ Martinez, C., Sterzi, V. The impact of the abolishment of the professor's privilege on European university-owned patents. – Taylor & Francis Journals 2021/3, vol 28. Lk 247–282.

⁸⁵ Buenstorf, G., Hummel, M., Proff, v. S. University Patenting in Germany Before and After 2002: What Role did the Professors' Privilege Play. – Industry and innovation 2012/1, No 19.

⁸⁶ Schwab 2018, ArbNErfG § 42 Rn. 18–21.

Eripärane on ülikooli töötajate leiutiste puhul selle tasustamise reegel. Erinevalt teistest töösuhtes loodud leiutistest, ei ole tasumäär seaduses konkreetset määratud. Ülikooli töötajate puhul on selleks 30% kogu leiutisega seotud brutotulust⁸⁷. See erisäte ei välista muude tasustamise reeglite kehtestamist, arvestades, et otseselt leiutise ekspluateerimiselt saadav tulu võib olla väga väike. Näiteks võib ülikooli töötajate suhtes rakendada töötajate leiutiste seaduse üldist reeglit, mis tuleneb §-st 9, et töötajal tekib tööandja vastu nõue mõistliku tasu saamiseks niipea, kui tööandja on teenistusleiutist kasutanud.⁸⁸

Saksamaa kohtupraktikas on leitud, et isegi, kui poolte vahel ei ole selgelt töölepingut, kuid on muu lepinguline suhe, tuleb lepingu tõlgendamise kaudu jõuda selgusele, kellel pooltest – kas tellimuse täitjal või teisel lepingupoolel ehk töö tellijal – on õigus patenti taotleda. Näiteks, kui pooled on sõlminud arendustöö raames lepingud tellimuste täitmiseks, kus leiutaja on täitnud tellimuse, mille tulemusena on loodud leiutis. Selliste lepingute puhul tuleb hinnata koostöö eesmärki, mõlema poole huvisid, lepingulist riskijaotust ja tasukokkulepet. Kui tellimustöö täitja (potentsiaalne leiutaja) saab pidevalt tasu, tellimuse esitaja ettevõtjana kannab ettevõtlusriski ja lepingut tõlgendades on arusaadav, et töö tellija eesmärk oli saada tellimustöö tulemusena osas varalised õigused, tuleb jaatada ettevõtja ehk tellimuse esitaja õigust taotleda patenti. Seda saab eeldada ka siis, kui pooled ei leppinud kokku leiutaja varaliste õiguste loovutamises.⁸⁹ Seega läbib seadusandja ja kohtupraktika lähenemine on, et patendi taotlemise õigus on tööandjal või lepingupoolel, kellel on õigustatud huvi lepingu eesmärkidest tulenevalt intellektuaalomandi varalistele õigustele, sh patendi taotlemisele.

Töötajate leiutiste seadus on kindlasti positiivne näide sellest, kuidas töötajate loodud leiutiste õigusvaldkonda saab reguleerida seadusega. Siiski on Saksamaal jätkuvalt töötajate leiutiste puhul oluline küsimus, kas töötajate õigused ja kohustused tuleks eelkõige reguleerida tööõiguse või tööstusomandi õiguse kaudu, sest kokkupuuted kahe õigusvaldkonna vahel on väga tihedad. Samuti on seaduse nõrga küljena nähtud seda, et püütud on reguleerida suurel hulgal erinevate valdkondade õigusprobleeme, mis seostuvad töötajate leiutistega –

⁸⁷ Stallberg, C. G. Anwendungsfragen von § 42 Nr. 4 ArbNErfG bei F&E-Verträgen im Hochschulbereich. – GRUR 2007, lk 757–762.

⁸⁸ Stallberg 2007, lk 757–762.

⁸⁹ OLG Düsseldorf, 15 U 10/20, 29.04.2021. – https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/duesseldorf/j2021/15_U_10_20_Urteil_20210429.html (23.04.2025).

menetlusõigus, maksejõuetusõigus, avalik teenistusõigus, ülikooliõigus.⁹⁰ Tulenevalt laiast kokkupuutest erinevate õigusvaldkondadega, on paratamatu seaduse ebatäiuslikkus, kuigi taoline terviklik lähenemine on kindlasti oluline ja võiks olla eeskujuks teiste riikide seadusandlustele.

1.2.3. Ühendkuningriik

Ühendkuningriigis (ÜK) on patendiõigusega seonduv peamiselt reguleeritud patendiseaduses (The Patents act 1977)⁹¹. ÜK patendiseadus⁹² sätestab reeglid patendi taotlusele, patendi taotlemise protsessile, õigusnormid patentidega seotud vaidluste puhuks. ÜK patendiseaduses on täiendavalt ka selgitatud, kuidas ÜK patendiõigus on seotud Euroopa patendikonventsiooni (EPC) ja patendikoostöölepingu (PCT) regulatsioonidega. ÜK patendiseaduses tehti viimased olulised muudatused 31. detsembril 2019, mis olid eelkõige seotud ÜK väljaastumisega Euroopa Liidust, kuid sätted ühtse toimega Euroopa patendi ja ühtse patendikohtu osas on jätkuvalt seaduses, millel on nn passiivne staatus.⁹³ ÜK väljaastumine Euroopa Liidust on kõige muu hulgas mõjutanud ka patendi taotlemist. ÜK väljaastumine EL-ist jõustus täielikult 31. detsembril 2020, mille tulemusel lahkus ÜK ühtse patendikohtu loomise kokkuleppes ja võttis tagasi selle ratifitseerimise⁹⁴, mistõttu ei ole võimalik ühtse patendi taotlemisel taotleda kaitset teiste süsteemiga liitunud riikide kõrval ÜK-s. ÜK on liitunud EPC-ga ja PCT-ga, mis tähendab, et Euroopa ja rahvusvahelist patenti on ÜK-s jätkuvalt võimalik taotleda. Tulenevalt *common law* õigussüsteemist, on patendiõiguse sisustamisel oluline roll kohtupraktikal.

ÜK patendiseaduses on reguleeritud õigus taotleda patenti, saada patendiomanikuks ning olla mainitud leiutajana seaduse I osas. ÜK patendiseaduse § 7 lg 1 kohaselt võib iga isik esitada patenditaotluse kas üksi või koos teise isikuga. Kuigi patenditaotluse võiks sisuliselt esitada igäüks, on seaduse eesmärgiks siiski selgitada, kes on õigustatud ka patenti saama ehk kellel on sisuliselt õigus patenditaotlus esitada. Kui patenditaotluse esitamise järel ei ole selge, kuidas

⁹⁰ Bartenbach, K., Volz, F.-E. 50 Jahre Gesetz über Arbeitnehmererfindungen. – GRUR 2008, lk 1–7.

⁹¹ Patents Act 1977, Chapter 37. – <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37> (04.04.2025).

⁹² Autor kasutab läbivalt magistritöös Ühendkuningriigi patendiseadusele 1977 viidates lühendit „ÜK patendiseadus“.

⁹³ Statutory guidance. The Patents Act 1977. – <https://www.gov.uk/government/publications/the-patents-act-1977> (04.04.2025).

⁹⁴ Administrative Committee. Decision of the Administrative Committee Under Article 87 (2) UPCA amending the Agreement. 26 June 2023. Decision reference: D – AC/03/26062023. – https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc_documents/decision-d_ac_03_26062023_-_amendment-upca.pdf (14.04.2025).

taotleja on seotud leiutisega ja selles osas ei esitatud vastava tähtaja jooksul dokumente õigustuse kohta saada leiutisele prioriteet ja lõppastmes patent, tühistatakse taotlus. Ühendkuningriigi seaduse järgi ei ole õigus taotleda patenti ja õigus saada prioriteet samad, mis on probleemne, sest õigustamata isiku esitatud taotlus ei taga prioriteeti ja tingib taotluse tühistamise.⁹⁵ Hinnang sellele, kas patent taotlejale anda, antakse patendiameti poolt hiljem. Selle probleemi ületamiseks on ÜK patendiseaduses kehtestatud eeldus, et kui ei ole esitatud vastupidiseid asjaolusid, siis patenditaotleja on eelduslikult isik, kellel on õigus saada patent ÜK patendiseaduse § 7 lg 2 alusel. ÜK patendiseaduse 1977 § 7 lg 2 ütleb, et leiutisele võib anda patendi a) eelkõige leiutajale (ingl. k. *inventor*) või ühisleiutajatele (ingl. k. *joint inventors*); b) isiku(te)le kellel on seaduse, välisriigi õiguse või lepingu alusel õigus patenti taotleda; (c) eeltoodud punktides (a) või (b) nimetatud isiku(te) õigusjärglastel. Tegemist on suletud loeteluga, mis tähendab, et õigust patendile ei saa olla kellelgi teisel peale seaduses nimetatul. Sarnaselt Eestile ja Saksamaale, kehtib leiutajapõhimõtte ka ÜK-s. Esimene etapp on alati välja selgitada leiutaja ja alles seejärel tuleb hinnata, kas kellelgi teisel seaduses nimetatul võiks olla õigus patendile.⁹⁶ Lisaks terminite selguse huvides, tähendab ÜK patendiseaduse § 7 lg 3 kohaselt käesolevas seaduses „leiutaja“ tegelikku leiutise väljamõtletajat ja „ühisleiutaja“ mõistet tõlgendatakse vastavalt.

Leiutaja ei ole isik, kes üksnes annab nõu või abistab muul viisil leiutajat.⁹⁷ Näiteks, kui isik on andnud panuse leiutise tõhususe täiustamisele, kuid ei andnud sellega mingit panust leiutuslikule kontseptsioonile. Kui patenditav leiutis töötas enne, kui nimetatud isiku uurimus aitas avastada, milles see leiutuslik kontseptsioon tegelikult seisnes, ei ole sellel isikul õigust olla nimetatud leiutajana.⁹⁸ Kuid mõnevõrra üllatuslik on, et kohtupraktika järgi on õigus olla nimetatud kaasleiutajaks juhul, kui isik määratles lahendatava probleemi, kuid ei panustanud lahenduse leidmisse.⁹⁹ Leiutaja puhul mõistetakse füüsilist isikut¹⁰⁰ ja kehtib ÜK patendiseaduse §-st 13 tulenev üldine põhimõtte, et leiutajal jääb õigus tema nimetamisele

⁹⁵ The Chartered Institute of Patent Attorneys (CIPA). CIPA Guide to the Patents Acts. 9th Edition. London: Sweet & Maxwell 2019 (Supplement publication date 31.03.2024). Commentary on Section 5. Person with right to make a declaration of priority. P 5.20.

⁹⁶ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 7. Who is a person.

⁹⁷ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 7. Definition of „inventor“ (subs.(3)). P 7.10.

⁹⁸ *Guy Jackson-Ebben v James Nash and Wine Innovations Ltd*, BL O/465/14.

⁹⁹ *Daletech Electronics Limited v Jemella Limited* BL O/501/14. Punktid 26–27.

¹⁰⁰ “The inventor is defined in s.7(3) as “the actual deviser of the invention”. The word “actual” means the natural person who “came up with the inventive concept.” *Yeda Research and Development Company Ltd v Rhone-Poulenc Rorer International Holdings* [2007] UKHL 43. Ühendkuningriigi kohtupraktikast tulenevalt ei saa tehisintellekti programm olla leiutaja, sest tegemist ei ole seaduses nimetatud „füüsilise isikuga“ (ingl. k. natural person). *Thaler v Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Mark* [2023] UKSC 49.

leiutajana, isegi, kui leiutisega seotud varalised õigused loovutatakse näiteks lepingu teel. Leiutise varalised õigused, sh õigus saada patendiomanikuks, kuulub leiutajale või tema õigusjärglasele. Leiutaja varalised õigused saavad olla ka isikul, kellele on vastavad õigused antud mõne muu riigi seaduse, rahvusvahelise konventsiooni või kehtiva lepingu alusel. Sellest tulenevalt on järeldatav, et ka patendi taotlemise ja patendiomanikuks saamise õigus on võimalik anda üle tööandjale kui õigusjärglasele.

Ühendkuningriigi seadusandluses on eraldi reguleeritud töötajate leiutised, mis on samuti sätestatud patendiseaduses. Vastavas I seaduseosas, §-d 39–43, on reguleeritud õigus töötajate leiutistele, seejärel töötajate kompensatsioon teatud leiutiste eest, kompensatsiooni suurus, töötajate leiutistega seotud lepingute täitmisele pööratavus ja viimasena täiendavad sätted töötajate leiutistega seotud normide rakendamisele (nt ajaline kohaldatavus). Normidest tuleneb, et olenemata muudest sätetest, tuleb töötaja poolt loodud leiutis lugeda tööandjale kuuluvaks, kui 1) see on tehtud töötaja tavaliste tööülesannete täitmisel või tema tavalistest tööülesannetest väljapoole jäävate, kuid talle spetsiaalselt määratud tööülesannete täitmisel, ja mõlemal juhul olid asjaolud sellised, et leiutist võis mõistlikult oodata tema tööülesannete täitmisel või 2) leiutis tehti töötaja ülesannete täitmise käigus ja leiutise tegemise ajal oli tal oma ülesannete iseloomu ja ülesannete iseloomust tuleneva erilise vastutuse tõttu eriline kohustus edendada tööandja ettevõtte huve. Kõik teised töötaja loodud leiutised, mis ei lange kahe eelmainitud alternatiivi alla, kuuluvad töötajale ÜK patendiseaduse § 39 alusel. Taolised põhimõtted kohalduvad üksnes juhul, kui leiutaja peamine töökoht oli Ühendkuningriigis. Tulenevalt ÜK patendiseaduse §-st 43 lg 2, kui leiutajal ei olnud peamist töökohta või peamist töökohta ei ole võimalik tuvastada, siis kohalduvad vastav põhimõte ka siis, kui leiutaja tööandja üheks äritegevuskohaks oli ÜK, millega leiutaja oli seotud, olenemata sellest, kas tööandja äritegevuskoht oli ka kusagil mujal. Hinnang leiutaja töökohale või tööandja seotusele ÜK-ga, tuleb hinnata leiutise tegemise aja ja töökoha seisuga.¹⁰¹ Taolistest õigusnormidest on järeldatav, et leiutise varalised õigused lähevad tööandjale üle, kui leiutis on loodud töösuhtes tööülesannete täitmisel või muude ülesannete täitmisel, kui oli mõistlikult arusaadav, et leiutaja tegutseb tööandja huvides. See tähendab, et üldine reegel on, et leiutis kuulub leiutajale, väljaarvatud juhul, kui esinevad eelmainitud kaks võimalikku olukorda, mil leiutis kuulub tööandjale. Tõendamiskoormis töötaja leiutise õiguste ülemineku suhtes tööandjale lasub tööandjal, tööandja peab suutma tõestada, et vastav olukord esineb. Tihti taandub otsustus

¹⁰¹ *French v Paul Julian Mason, Acme Jewellery Limited* [1998] EWHC Patents 290.

tööandjale kuuluvast leiutisest kohtupraktikale ja konkreetsetele asjaoludele.¹⁰² Küll aga ei ole neist normide sõnastustest järeldatav, kas õiguste ülekandumine tööandjale toimub automaatselt või tehingu teel. Seaduse tõlgenduse kohaselt on töötaja (ingl. k. *employer*) töölepingu alusel töötav isik, kelle leiutistele on tööandjal automaatne õigus.¹⁰³ Küll aga tulenevalt kohtupraktikast selline tööandjate õigus intellektuaalsele omandile ei laiene automaatselt teistele töötajatele (ingl. k. *workers*), see tähendab näiteks töötajatele, kes „ei tööta mitte töölepingu, vaid mis tahes muu lepingu alusel, mille kohaselt isik kohustub tegema või osutama isiklikult tööd või teenuseid teisele isikule, kes ei ole tema kutse- või äritegevuse klient või tellija“ (nn ingl. k. „*limb worker*“).¹⁰⁴ Selliste töötajate puhul tuleks õigused reguleerida lepingu teel.

Erinevalt Saksamaast on ÜK-s töötajast leiutaja kompensatsioone puudutavad õigusnormid üldises patendiseaduses, Saksamaal on see sätestatud eraldi töötajate leiutiste seaduses. Ühendkuningriigi patendiseaduse § 40 lg 1 ja 2 järgi on leiutajal õigus kompensatsioonile, kui tema tehtud leiutisele, mis kuulub tööandjale, on antud patent, võttes arvesse tööandja ettevõtte suurust ja laadi, on leiutis või selle patent (või mõlemad) tööandjale märkimisväärselt kasulik(ud) ja nende asjaolude tõttu on õiglane, et töötajale määratakse hüvitis, mida maksab tööandja. Sellised põhimõtted kehtivad ka juhul, kui leiutise eest patent on antud töötajale, kuid ta on hiljem õigused üle andnud tööandjale. Leiutajale mõeldud kompensatsiooni osas võetakse arvesse nii kasu, mida on saadud leiutiselt, kui ka kasu, mida on saadud patendilt. Küll aga tuleb tavaliselt oodata mõne aasta, et saaks hinnata, kas leiutis või patent või mõlemad on toonud märkimisväärset kasu (ingl. k. *benefit*).¹⁰⁵ Ühtlasi on need sätted kohtule ja patendiameti ametnikule, kes patenditaotlusi läbi vaatab (ingl. k. *comptroller*), otsustamaks, kas tööandjale tuleks panna kohustus kompensatsiooni maksmiseks. Ehk tegemist on töötaja kaitsenormiga, kui ta on loonud patenteeritud leiutise ja ta ei ole saanud selle eest kompensatsiooni, tõusetub tal selle normi alusel õigus esitada taotlus kompensatsiooni saamiseks. Üldiselt on kompensatsiooni maksmise kohustus reguleeritud vabatahtlikult tööandja ja töötaja vahel näiteks lepingu kaudu ja üldiselt alluvad taolised tingimused konfidentsiaalsuskokkuleppele. Vaidlusi, kus töötaja soovib kompensatsiooni määramist, sest

¹⁰² CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 39. The Basic rule. P 39.07.

¹⁰³ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 39. Meaning of “employee” for sections 39–43.

¹⁰⁴ *Autoclenz Ltd v Belcher* [2011] UKSC 41.

¹⁰⁵ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 39. General scope of provisions for “employees’ inventions” (§-d 39–43). P 39.02.

seada ei ole tööandja üldse maksnud, on kohtutesse jõudnud väga vähe.¹⁰⁶ Kuigi seadusesätted ei anna vastust sellele, kas ja kuidas tuleks töötajast leiutajale määrata kompensatsioon leiutise loomise eest, on tavapärane praktika, et seda tehakse täiendavalt töötasule. Sellele viitab ka asjaolu, et taolisi vaidlusi, kus töötaja pöördub kohtusse kompensatsiooni saamiseks, on marginaalselt vähe. Seaduses ei ole sätestatud töötaja kohustust teavitada leiutise loomisest. Üldjuhul on taoline kohustus sõnastatud pooltevahelises töölepingus. Kuigi seadusest tulenevat teavitamiskohustust ei ole, on seda seostatud töötaja lojaalsuskohustusega tööandja ees, st lojaalsuskohustusest tuleks järeldada töötaja kohustus teavitada leiutise loomisest, sest tööandjal on õigustatud huvi sellise teabe vastu.¹⁰⁷

Hüvitise või kompensatsiooni määramine töötajale peab olema selline, mis tagab töötajale õiglase osa kasust, mida tööandja on saanud või eelduslikult saab töötaja tehtud leiutisest ja selle patendist. Kui tööandja loovutab õigused, annab need osaliselt üle või näiteks annab litsentsi leiutisele või patendile, siis on ÜK patendiseaduse § 41 lg 1 kohaselt töötajal õigus saada hüvitist ka taolise tehingu teel saadud kasust. See tähendab, et leiutajal on õigus nii juba saadud kasumile kui ka tulevikus eelduslikult objektiivselt tekkivale kasumile. Selgitamaks välja õiglane hüvitis (ingl. k. *fair share*) töötajale, tuleb arvestada kõiki tingimusi, mis on töötaja leiutisega või patendiga seoses sõlmitud litsentsilepingus, ulatust, mil määral töötaja tegi leiutise ühiselt mõne teise isikuga ja tööandja panust leiutise tegemisse, arendamisse ja töösse. Üldist definitsiooni „õiglasele hüvitisele“ ei ole ja see selgub konkreetsete asjaolude hindamisel.¹⁰⁸ Hüvitis võib olla ühekordne või perioodiline makse.¹⁰⁹

1.3. Võimalused ja ettepanekud Eesti õiguse muutmiseks

Eesti patendiseaduses on töösuhteleiutiste puhul patendi taotlemise õigus leiutise autoril või vastava lepingulise kokkuleppe olemasolul tööandjal. Õiguste jaotamise küsimus töötaja ja tööandja vahel on reguleeritud üksnes lepinguvabaduse kaudu. Kuna kokkuleppe olemasolu puudumisel on õigus patenti taotleda autoril, paneb see tööandja mõnevõrra ebaõiglasse olukorda, kus tööandja ressurssidest loodule ei pruugi olla võimalik kasutusõigust üldse saada.

¹⁰⁶ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 40. Scope of the section. P 40.04.

¹⁰⁷ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Patents Act 1977 (c.37) – Part I sections 30 to 76A. Employees' inventions [Sections 39–43]. Section 42. Commentary on Section 42. P 42.03.

¹⁰⁸ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 41. Fair awards. P 41.05.

¹⁰⁹ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 41. Payment of compensation. P 41.06.

Sellest tulenevalt teeb töö autor ettepaneku täiendada patendiseadust tagamaks tööandja huvide kaitse.

Analoogselt Saksamaa ja Ühendkuningriigiga oleks asjakohane kaaluda patendiseadusesse töösuhteleiutist puudutava täiendava regulatsiooni lisamist. Selleks tuleks esmalt seaduses esitada töösuhteleiutise definitsioon, mis võiks tuleneda kahe alternatiivse olukorra kirjeldusest: töösuhteleiutis on leiutis, mis on loodud 1) töötaja otseseid tööülesandeid või talle tavapärasest erinevate määratud tööülesannete täitmise raames või 2) tööandja ressurssidest, mis võivad olla nii materiaalsed kui ka intellektuaalsed. Siinkohal oleks soovitatav järgida õigusselguse huvides Saksamaa lahendust ja jagada olukorrad kaheks – nn lepingulised leiutised ja kogemusleiutised. Ühendkuningriigi seadusandlusest tuleneb täienev nõue töösuhteleiutistele, mille kohaselt eeldatakse, et „leiutist võis mõistlikult oodata töötaja tööülesannete täimisel“ või „töötajal oli eriline kohustus järgida tööandja huve“. Nende eelduste lisamine ja täitmine ei ole autori hinnangul vajalik, sest iseenesest töösuhtes loodud leiutis kirjeldatud kriteeriumitel on juba piisavalt tööandja huve järgiv ning eelduse kohaldamine, et töötaja tööst pidi olema mõistlikult oodatav leiutise loomine, ei ole ilmselt mõistlik, arvestades, et sellist tulemust ei peaks saama eeldada. Tööandjal peaks säilima õigus ka leiutiste osas, mis loodi ilma, et seda mõistlikult sai oodata, kuid mis loodi tööülesannete käigus või tööandja ressurssidest. Kui eelmainitud töösuhte kriteeriumitele leiutis ei vasta, on jätkuvalt üldine põhimõte, et leiutis kuulub selle autorile. Töösuhteleiutise regulatsiooni loomisel tuleks töötajatele kehtestada teavitamiskohustus, et tööandjal oleks võimalik leiutise loomisest saada teada. Eraldi võiks kaaluda, kas teavitamiskohustus laieneb ka nn vabadele leiutistele, mis kuuluvad tööandja tegevusvaldkonda. Vaidluste ja tööandja huvide kaitsmiseks oleks laiem teavitamiskohustus ilmselt mõistlik, et tööandja saaks hinnata, kas tal võiks autori hinnangul vabale leiutisele olla varalisi õigusi või mitte. Töösuhte mõiste sisustamisel võiks lähtuda AutÕS § 32 sisustamise kohtupraktikast ja tõlgendada mõistet laiendavalt, st töösuhte alla kuuluksid ka muud töösuhetelaadsed õigussuhtes, mis tekivad nt käsunduslepingu ja töövõtulepingu alusel.

Siinkohal ei pooldaks autor eriseaduse loomist. Saksamaa lahenduse pinnalt on järeldatav, et eriseaduse loomine tekitab lisaks lahendustele ka täiendavalt probleeme, eelkõige selles osas, kui põhjalikult ja paljudes valdkondades uue seaduse alusel tuleks olukorda reguleerida. See võib tähendada seaduse ebatäiuslikkust, kui reguleeritakse õigusküsimused liiga laialt või ka vastupidiselt liiga kitsalt. Eesti patendiseadus võimaldab lisada töösuhteleiutist puudutavad

sätteid seadusesse nii, et töösuhteleiutisi puudutava kodifitseerimine ei ole väga lai. Arvestades, et töösuhtes loodud leiutiste varaliste õiguste üleandmine tööandjale on praktikas valitsev, ei tooks seadusemuudatus kaasa olulist õiguspraktika muutumist. Küll aga seaduse täiendamine aitaks kaasa õiguskindluse loomisele, eriti tööandjate seas, ja vähendaks bürokraatiat. Kui tööandja leiab, et ta ei soovi leiutist kasutada või soovib leiutise kasutamisest hiljem loobuda, tuleb kehtestada põhimõte, et tööandja annab vastavad varalised õigused leiutise autorile tagasi. Patendi taotlemise õiguse jaotamisel töötaja ja tööandja vahel on nähtud võimalust õigused jaotada võrdselt – 50/50. Autor sellist lähenemist ei poolda, sest patendi taotlemise praktikas on eelkõige probleemsed mitme autoriga leiutiste kasutamine ja kommertsialiseerimine, sest taotlemise õiguste omajate vaated leiutise kasutamisest võivad tugevalt erineda (vt käesoleva töö ptk 2.1 jj). Õiguste automaatne võrdselt jaotamine tekitaks ilmselt veel suuremat ebaselgust selles, kuidas omavahel osapooled peavad õigusi ja kohustusi jaotama, võrreldes sellega, kui patendi taotlemise õigus jääb ühele osapoolele.

Teadlaste huvi ja motiveeritus leiutiste loomisel tajutakse Eestis mõneti leigelt. Teadlaste motiveerimiseks võiks kaaluda leiutise loomist puudutava tasusüsteemi muutmist. Seda tuleks teha kindlasti töösuhteleiutise regulatsiooni loomisel, et teadlane varaliste õiguste üleandmise eest saaks õiglaselt ja mõistlikult vastu tasustatud. Autori hinnangul tuleks ka vastava tööandjast lähtuva muudatuseta tasusüsteemi muuta. Praegune regulatsioon, mille kohaselt töötaja saab leiutiselt õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvelt ei ole piisavalt motiveeriv. Ühtlasi võib see tekitada leiutaja jaoks ebaõiglase olukorra – leiutiselt võib tulu tekkida alles aastate möödudes või võib tulu olla väga väike või sootuks puududa, kuid leiutaja on leiutise loomise kaudu panustanud tööandja asutuse arengusse, üldiselt innovatsiooni ja laiemalt ühiskonda. Sellest tulenevalt teeb töö autor ettepaneku muuta leiutise autori tasustamist ja näha ette eriliigilise nõudena õiglane tasu alates hetkest, mil tööandja töötaja loodud leiutist kasutab, nt taotleb leiutisele patenti. Tasu leiutise kasutamise eest ei oleks osa töötasust.

Selliste muudatuste tegemine võiks soodustada leiutiste loomist ja õigusselguse tagamist, mis hetkel kehtiva õiguse pinnalt ei ole õiglane tööandjate ega leiutajate suhtes, arvestades praegust leiutaja tasustamist. Seaduses säiliks ka lepinguvabaduse kohaldamine – pooled saaksid kokku leppida teisiti, kuid töösuhteleiutiste puhul, mis vastavad taoliste kriteeriumitele, eelduslikult kuuluksid tööandjale. Õiglase tasu suuruse määramine on küll keeruline, kuid selle sisustamiseks on võimalik lähtuda analoogselt taas Saksamaa praktikast – nt lähtuda nii leiutaja kui ka tööandja panustest ning leiutise majanduslikust kasutatavusest.

2. PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS MITME AUTORIGA LEIUTISTE SUHTES

2.1. Patendi taotlemise õigus mitme autoriga leiutiste suhtes Eesti kehtivas õiguses

2.1.1. Kehtiva õiguse sisu

Esmalt on oluline selgitada, kuidas mitme autoriga leiutistele patendi taotlemine on reguleeritud Eesti seadusandluses. Patendiseaduse § 13 lg 2 kohaselt, kui leiutis on loodud mitme füüsilise isiku ühise leiutustegevuse tulemusena, tekib nende ühisautorsus. Sama sätte lõike kolm järgi ühisautorsuse korral kasutavad autorid kõiki autorsusest tulenevaid õigusi ühiselt, sealhulgas õigust taotleda patenti ja saada patendiomanikuks, kui nende vahel ei ole sõlmitud kirjalikku kokkulepet, mis näeb ette teisiti. Sellest tulenevalt on Eesti patendiõiguses põhimõtte, et kui leiutajaid on mitu, peavad nad enda õigusi, mis võib seisneda näiteks patendi taotlemises, kasutama ühiselt. Kõigil autoritel on leiutise suhtes võrdsed õigused, mida leiutaja võib seaduse, lepingu või kokkuleppe alusel üle anda või õigusest loobuda¹¹⁰. Põhimõttest võib kõrvale kalduda üksnes kirjaliku kokkuleppega.

Tuleb täheldada, et seaduses on sätestatud ühisautorite kokkuleppele vorminõue – kokkulepe peab olema sõlmitud kirjalikult. Kui seaduses sätestatud vormi ei järgita, on TsÜS § 83 lg 1 järgi kokkulepe ühiste õiguste kasutamisest seaduses sätestatud õiguste ühiselt kasutamise põhimõttest erinevalt tühine. Tühisel tehingul ei ole algusest peale õiguslikke tagajärgi TsÜS § 84 järgi ja leiutisega seotud õigusi kirjaliku kokkuleppeta seadusest erinevalt ei saa kasutada. Kokkuleppe saab hiljem kinnitada, kui vorminõude järgimata jätmine oli ekslik ja leiutajad soovisid ühiste õiguste kasutamises seadusest tulenevast üldpõhimõttest ehk ühisest kasutamisest erinevalt kokku leppida.

Seega annab seadus kaks võimalikku varianti: 1) mitme autoriga leiutise puhul kasutavad autorid kõiki õigusi ühiselt, sh õigust taotleda patenti ja 2) autorid saavad ühiste õiguste

¹¹⁰ Kartus, R. Leiutiste kaitsmine. Tallinn: Patendiamet 2017. Lk 8.

kasutamises teisiti kokku leppida üksnes kirjaliku kokkuleppe teel. Kokkuleppe sisustamine on üsna vaba – õigustest saab loobuda või üle anda kellelegi teisele vastavalt tingimustele, milles pooled ise kokku lepivad. Siinkohal rakenduvad privaatautonomia ja lepinguvabaduse põhimõtted ning leiutise autor saab ise otsustada, kuidas ja kellele ta enda varalised õigused leiutise suhtes üle annab.

2.1.2. Probleemid kehtiva õiguse sisustamisel

Patendiseaduses on ühisautorsuse temaatika sätestatud üsna laiasõnaliselt ja vabalt. Üldiseks põhimõtteks on, et ühisautorsuse puhul saavad autorid leiutise suhtes õigusi kasutada ühiselt, kuid autorid saavad lepinguvabaduse kaudu leppida kokku teisiti. Sisuliselt saavad leiutiste autorid leppida kokku igasugustes tingimustes enda õiguste suhtes, mis on kooskõlas Eesti eraõiguse sätetega. Kuigi intellektuaalomandi õigust on kohati peetud paralleelseks õiguseks, kehtivad ka selles valdkonnas tsiviilõiguse üldreeglid, mis tulenevad näiteks tsiviilseadustiku üldosa seadusest või võlaõigusseadusest¹¹¹. Siinkohal võiks jaatada ka analoogia korras asjaõigusseaduses ühist omandit puudutavate sätete rakendamist mitme autoriga leiutise puhul, kui autorid ei ole leiutise kasutamises kokku leppinud, kuid taoline käsitlus saab olla üksnes teoreetiline. Kehtivas õiguses ei ole asjaõigusseadusele analoogia korras tuginemine reguleeritud.

Tihti probleemseks ühisautorsuse puhul kujuneb just tõsiasi, et autoreid on mitu – nägemus leiutise kasutamisest, käsutamisest ja valdamisest võib autorite vahel palju erineda. On tugevalt soovituslik, et enne patendi taotlemist ühisautorid lepiksid kokku leiutise kuuluvuse osas, sest praktikas esineb eelkõige probleeme ühiselt loodud leiutiste patenteerimisel ja kommertsialiseerimisel, kuna leiutise autorid ei saa omavahel kokkuleppele leiutisega seotud küsimustes. Suutmatus kokku leppida õiguste kasutamises võib päädida olukorraga, kus loodud leiutist ei õnnestu patenteerimise kaudu kaitsta ega leiutise näol loodud tulemust kasutada.¹¹²

Täiendavalt võib probleeme tekitada muud elulised asjaolud – näiteks võivad mõne ühisautori varalised õigused üle minna pärijale ja pärija nägemus leiutisega seotud tegevustest on teiste

¹¹¹ Kõve 2009, lk 212.

¹¹² Kelli, A., Mets, T., Rebane, R. Tööstusomandi kaitse ja kasutamine Eestis: majanduslik ja õiguslik perspektiiv (RITA TO). Tartu: Tartu Ülikool 2019. Lk 29.

ühisautoritega erinev, mis tingib taas probleeme patendi taotlemisel ja leiutise kasutamisel.¹¹³ Seadusandluses puudub ka regulatsioon selleks, kuidas ühisautorite panuseid määrata ja mis on piisav panus ühisautori staatuseks. Võrreldes muude autoriõigustega, on patendiõiguse puhul ühisautorsusega kaasnevad probleemid mõnevõrra laiemad – kui autoritel tekivad lahkkelid, kaotavad sellest kõik ühisleiutajad. Näiteks, kui ei jõuta kokkuleppele patendi taotlemise osas. Kuna õigusi tuleb kasutada ühiselt, ei saa üks autor patenti taotleda teiste nõusolekuta ilma vastava kokkuleppeta. See aga tähendab, et leiutis jääb patenteerimise kaudu kaitsmata ja leiutisest saab ühel hetkel avalik teave. Nii kaotavad kõik leiutajad võimaluse leiutist komertsialiseerida ja selle kaudu tulu teenida.

Kokkuvõtlikult taanduvad ühisautorsuse puhul probleemid tihti inimlikule küljele, kus autorid ei suuda olulistes küsimustes leida kõigile autoritele sobivat lahendust, mis tingib isikutevahelise konflikti ja lõppastmes kaotatakse sellest nii õiguslikult (autorid ei saa enda õigusi kasutada, näiteks patenti taotleda) kui ka majanduslikult. Taoliste probleemide ületamiseks ei ole võimalik leida lahendust seadusest, kuivõrd seaduse kohaselt autorid peavad õigusi kasutama ühiselt või tuleb küsimused leiutise käsutamisel, kasutamisel ja valdamisel autoritel omavahel kokku leppida privaatautonomia ja lepinguvabaduse põhimõtte kaudu. Kui leiutise autorid ühiselt ei kasuta patendi taotlemise õigust ja muud kokkulepet ei saavutata, ei ole võimalik leiutisele patenti taotleda ega muul viisil leiutise osas õigusi kasutada. Sellises olukorras jääb üksnes võimalus esitada kohustamisnõue (nt kohustada anda nõusolekut patendi taotlemiseks) kohtusse.

2.1.3. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel

Tartu Ülikoolis loodud intellektuaalomandi käsitlemise kord, mida on analüüsitud ka käesoleva töö peatükis 1.1.3, sätestab reeglid nii töösuhtes loodud leiutiste reguleerimiseks, kui ka viitab sätete sõnastuses olukordadele, kui intellektuaalse omandi autoreid on mitu. Sellest tulenevalt on korras läbivalt kasutatud autorile viidates ka alternatiivselt mitmust, st kirjapilti autor(id). Näiteks TÜ korra punkt 7 ütleb, et „autori varalised õigused (sh kaitsedokumendi (patendi jmt) taotlemise õigus ja õigus saada patendi vms dokumendi omanikuks) leiutiste, kasulike mudelite ehk väikeleiutiste, oskusteabe jms tööstusomandi objektidele kuuluvad ülikoolile, kui autor(id)

¹¹³ Kelli jt 2019, lk 30.

on need õigused ülikoolile üle andnud kas töölepingu, muu lepingu vm kirjaliku dokumendiga“. Siin on autoritele viidates kasutatud alternatiivselt mitmust, viidates mitmele võimalikule autorile. Kuivõrd korras on läbivalt selline sõnastus, saab jõuda järeldusele, kui leiutise ühisautorid on TÜ töötajad, annavad nad analoogselt käesoleva töö peatükis 1.1.3 selgitatule oma varalised õigused leiutise suhtes üle ülikoolile lähtuvalt TÜ korrast, TÜ-ga sõlmitud töölepinguga või muu lepinguga, näiteks intellektuaalse omandi akti näol.

Mitme autoriga leiutise puhul, kui kõik leiutajad on TÜ töötajad, teavitatakse leiutise loomisest ülikoolile. Kui tegemist on ühise tegevuse tulemusel loodud leiutisega, esitavad leiutise autorid ülikoolile kokkuleppe autoritevahelise loomingulise panuse jaotuse kohta. Autorite jaotuses peab kajastuma kõigi autorite nimed; asutus, struktuuriüksus; sidevahendite andmed; isikukood; kodakondsus; maksuresidentsuse kohta info; arveldusarve number; osaluse määr leiutise loomisel protsentuaalselt; allkirjad; kokkuleppe kuupäev.¹¹⁴ See tähendab, et leiutise autorid ise hindavad, kes kuuluvad autorite ringi ja seejärel lepivad kokku kõigi autorite leiutise loomise osaluse määras protsentuaalselt. Vastava info esitavad autorid nimetatud kokkuleppe alusel ülikoolile.

Tartu Ülikooli praktika järgi, kui kõik leiutise autorid on TÜ töötajad, annavad töötajad üldiselt enda varalised õigused leiutise suhtes üles juba töölepinguga. Kui kõik leiutise autorid ei ole TÜ töötajad, ei saa anda leiutise varalisi õigusi ülikoolile töölepingu kaudu, õiguste kasutamises saab üksnes kokku leppida muu lepingu teel.

2.2. Patendi taotlemise õigus mitme autoriga leiutiste suhtes Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides

2.2.1. Euroopa patendikonventioon

Tulenevalt Euroopa patendikonventsiooni artiklist 59 võib Euroopa patendi taotluse esitada kas mitu taotlejat ühiselt või kaks või enam eri taotlejat, kes märgivad taotluses eri osalisriike. Artikkel reguleerib olukordi, kus mitu inimest taotlevad ühte patenti. Sellest tulenevalt saavad

¹¹⁴ Dokument „Kokkuleppe autoritevahelise loomingulise panuse jaotuse kohta“ Dokument on mõeldud Tartu Ülikoolis asutusesiseseks kasutamiseks. Dokument on autori valduses. Tartu Ülikool tagas magistr töö autorile juurdepääsu dokumendile ja andis autori valdusesse näidise poolte andmetega täitmata dokumendist.

kõik ühisautorid esitada patendi taotluse Euroopa patendi saamiseks ühiselt nagu on sätestatud ka Eesti siseriiklikus õiguses.

Artiklit 59 saab rakendada nii taotlejate osas, kes on ühisautorid kui ka nende taotlejate suhtes, kellele kuulub õigus leiutisele (nt tööandjad, õigusjärglased). See tuleneb üldistest sätetest, mis reguleerib patendi taotlemiseks õigustatud isikuid (vt käesoleva töö ptk 1.2.1). Patendikonventsiooni kontekstis viitab ühiselt taotlemine sellele, et ühisautoritele kuuluvad õigused patendi taotlemiseks ühiselt ja neid saavad autorid samuti ühiselt teostada. See tähendab, et kõik otsused patenditaotluse osas (nt esitamine, tagasi võtmine, taotluse muutmine) tuleb otsustada ühiselt, seda ei saa ükski autor teha iseseivalt. Kui on olukord, kus autorid on erinevatest riikidest ja soovivad patenti taotleda erinevate riikide jaoks, on taotlus siiski vormiliselt ühine, kuid kui taotlejad nimetavad erinevad riigid kaitse saamiseks, saab iga taotleja patendi õiguse ainult nende poolt nimetatud riikide territooriumitel. Terminit „ühistaotlejad“ kasutatakse nii taotlejate suhtes, kes soovivad kaitset samades riikides kui ka taotlejate suhtes, kes soovivad samale leiutisele kaitset erinevates riikides.¹¹⁵ Iga taotleja peab vastama taotleja kriteeriumitele, näiteks olema teovõimeline inimene või taotleja ühing peab vastama juriidilise isiku kriteeriumitele, kuid Euroopa Patendiamet ei hinda sisuliselt, kas kõik isikud, kes ühisautoritena esitavad patenditaotluse, on selleks õigustatud.¹¹⁶

Euroopa patendi taotlemisel võib erandlikul juhul arvestada taotlust, mille on esitanud üks autor kõigist ühisautoritest. Selline olukord võib tulla kõne alla siis, kui see on vajalik leiutise kaitse tagamiseks näiteks olukorras, kui on oht, et leiutis avalikustatakse ja sellega patenteerimise võimalus kaob. Kui üksikisik esitab taotluse, peab taotluses olema võimaldatud leiutise kaitseõigus kõigile ühisautoritele. Kui see ei ole mingil põhjusel võimalik, peab kõigile ühisautoritele olema vähemalt tagatud võimalus õiguskaitstes osaleda ja vajadusel peab seda taotluse esitanud leiutise autor võimaldama. Üksikisiku taotlus üksnes enda nimele patendi saamiseks ühisleiutise puhul ei ole õigustatud leiutise kaitsmise eesmärgil. Kui ei ole tegemist kiireloomulise olukorraga, on ka üksikautori taotlus õigusvastane.¹¹⁷

¹¹⁵ Suominen jt 2024, Art. 59, Multiple applicants. P 1.

¹¹⁶ Beckedorf, I., Ehlers, J (Hrsg). Benkard. Europäisches Patentübereinkommen. 4. Auflage. Beck'sche Kurz-Kommentare. München: Verlag C. H. Beck oHG 2023. Art. 59. P-d 1–4, 10–11.

¹¹⁷ Beckedorf jt 2023, Art. 59, P 5.

Tulenevalt Euroopa Patendikonventsiooni 2000 rakendusmääruse¹¹⁸ (edaspidi: patendikonventsiooni rakendusmäärus) reeglist 41 lõikest 3 on mitme patenditaotleja korral soovitatav määrata patendi taotlemise avalduses üks patenditaotleja või kolmas isik ühiseks esindajaks. Kui esindajat ei ole nimetatud, loetakse patendikonventsiooni rakendusmääruse reegli 151 lõike 1 kohaselt üldjuhul esindajaks patenditaotluses esimesena nimetatud taotleja. Sama reegli lõike kaks kohaselt tekib erand juhul, kui üks taotlejatest on kohustatud määrama kutselise esindaja¹¹⁹, siis on see isik ühisautorite esindaja. Samast sättest tuleneb, et kui taotlejad ei nimeta esindajat või see ei ole võimalik, annab Euroopa Patendiamet esindaja nimetamiseks tähtaja ja kui endiselt esindajat ei määrata, teeb seda Euroopa Patendiamet ise. Seega tuleneb patendikonventsiooni rakendusmäärusest kohustus määrata patendi ühistaotlejate puhul ühine esindaja, kelleks võib olla nii üks taotleja kui ka kolmas isik. Ühise esindaja määramine lihtsustab patendi taotlemisega seotud toiminguid ja suhtlust patendiameti ning taotlejate vahel, sest esindajast saab ainus kontaktisik Euroopa Patendiametiga.

Tulenevalt patendikonventsioonist, peavad kõik ühistaotlejad oma õigusi kasutama ühiselt, sh patenditaotluse esitamisel, ja määrama endi seast või kolmanda isiku esindajaks. Üksnes erandlikul juhul võib ainult üks leiutise autor esitada patenditaotluse, kuid sellisel juhul peavad olema ka teised leiutajad nimetatud ja neile õigused taotluse esitamisel tagatud. Kui taotlejad nimetavad patendiga tagatava kaitse soovi erinevates riikides, saavad taotlejad üksnes vastavates riikides õiguse patendile, kuid taotlemine on ühtne, st ühe menetluse kaudu. Euroopa Patendiamet eeldab menetlustoiminguid tehes, et patenditaotluse esitanud isikutel on õigus patendile patendikonventsiooni artikkel 60 lg 3 järgi. Sisuline otsustus sellest, kellel on õigus patenti taotleda, tuleb teha patenditaotlejaid puudutava siseriikliku õiguse järgi (vt käesoleva töö ptk 1.2.1) ja eelduslikult enne Euroopa patenditaotluse esitamist.

2.2.2. Saksamaa

Saksamaa patendiseaduse §-st 6 tuleneb, et kui mitu isikut on teinud leiutise ühiselt, on neil õigus patendile ühiselt. See, kes on kaasleiutaja (või leiutise ühisautor, ühisleiutaja), sõltub loominguilisest panusest¹²⁰. Kaasleiutajate või leiutise ühisautorite puhul on esmalt kõige

¹¹⁸ Euroopa Patendikonventsiooni 2000 rakendusmäärus. – RT II 2007, 24, 0.

¹¹⁹ Tulenevalt patendikonventsiooni artiklist 133 lõikest 2 kutselised esindajad saavad teha menetlustoiminguid, v.a esitada Euroopa patenditaotluse.

¹²⁰ Mes, Verhauwen 2024, Rn. 26.

olulisem välja selgitada iga leiutisega seotud isiku panus leiutise loomisse. Selle järgi on võimalik paika panna, kes ja kui suures osas on kaasautoriks, kellel tekivad õigused ja kohustused patenteeritava leiutise osas, sh kellel on õigus patenditaotlus esitada.

Saksa õiguse järgi saab kaasleiutajaks olla iga füüsiline isik, kes on panustanud leiutise tegemisse loomingukselt¹²¹. Siinkohal on oluline, et panus oleks loomingukseline – tehnilise abi osutamine leiutise loomisel ei ole piisav kaasleiutaja staatuseks, näiteks ei ole loomingukseliseks panuseks see, kui isik järgib leiutaja või kolmanda isiku juhiseid¹²². Panus leiutisse peab olema selline, millest on mõjutatud loodava leiutise leiutustase ehk tegemist on leiutustaseme kaalutlust silmas pidades piisavalt olulise panusega.¹²³ Samas ei pea kaasleiutaja panus eraldiseisvalt olema selline, millel on kõik patenteeritava leiutise nõuded täidetud.¹²⁴

Seadus ei reguleeri, kuidas hinnata seda, milline panus on leiutaja staatuse saavutamiseks piisav, samuti ei anna seadus vastust sellele, kuidas määrata iga kaasleiutaja osa patendis. Küll aga on Saksamaa kohtupraktikas saadud selles osas selgust, kuidas tuleks hinnata leiutise autorite panuseid, et selgitada välja, kas tegemist on piisava panusega, et olla leiutise autor ja jaatada ühisleiutise loomist. Autorsuse määramisel tuleb esmalt selgeks teha leiutis (leiutise ese) ehk mis tehnilise lahendusega on tegemist. Leiutise eseme ehk objekti kindlaksmääramisel tuleb lähtuda sellest kui tervikust, mitte üksikutest nõuetest, mis on ette nähtud patendi taotlemisel. Üldised põhimõtted, mis kehtivad leiutise eseme kindlaksmääramisel, tulenevad patendiseaduse §-st 14, mis reguleerib õiguskaitse ulatust ja on sõnastatud patendikonventsiooni artikli 69 järgi¹²⁵, mille kohaselt tuleb patenditaotluse õiguskaitse ulatus

¹²¹ BGH, X ZR 67/66 („Luftfilter“), 30.04.1968. – <https://research.wolterskluwer-online.de/document/de075c6d-6704-4a05-90ca-821c94647a61> (19.04.2025). BGH, X ZR 142/01 („Verkranzungsverfahren“), 16.09.2003. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=27546&pos=0&anz=1> (23.04.2025).

¹²² BGH, X ZR 103/11 („Flexibles Verpackungsbehältnis“), 18.06.2013. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=65007&pos=0&anz=1> (19.04.2025); BGH, X ZR 130/93 („Gummielastische Masse“); 76. BGH, X ZR 42/76 („Motorkettensäge“), 24.10.1978. – https://www.prinz.law/urteile/bgh/X_ZR_42-76 (21.04.2025). BGH, X la ZR 110/64 („Spanplatten“), 05.05.1966. – https://www.prinz.law/urteile/bgh/Ia_ZR_110-64 (21.04.2025).

¹²³ BGH, X ZR 103/11 („Flexibles Verpackungsbehältnis“), 18.06.2013.; BGH, X ZR 142/01 („Verkranzungsverfahren“), 16.09.2003; BGH, X ZR 130/93 („Gummielastische Masse“), 17.01.1995; BGH, X la ZR 110/64 („Spanplatten“), 05.05.1966.

¹²⁴ Mes, Verhauwen 2024, Rn. 6. BGH, X ZR 142/01 („Verkranzungsverfahren“), 16.09.2003.

¹²⁵ Patendikonventsiooni artikkel 69 sätestab õiguskaitse ulatuse, mille esimene lõige ütleb, et Euroopa patendi ja Euroopa patenditaotluse õiguskaitse ulatus määratakse kindlaks patendinõudluse sisuga. Patendinõudluse tõlgendamiseks peab siiski kasutama leiutiskirjeldust ja jooniseid. Lõike 2 kohaselt kuni Euroopa patendi andmiseni määratakse Euroopa patenditaotluse õiguskaitse ulatus kindlaks viimasena esitatud patendinõudluse järgi, mis sisaldub artikli 93 kohases väljaandes. Väljaantud või vaidlustamismenetluse käigus muudetud Euroopa patent määrab Euroopa patenditaotluse õiguskaitse kindlaks tagasiulatuvalt, kui õiguskaitse ulatus seega ei laiene.

määrata kindlaks patendiõudluse sisuga.¹²⁶ Taolistest põhimõtetest lähtumine ei võimalda tuvastada loomingulist panust, sest loominguline panus võib väljenduda ka tehnilistes tunnustes ja leiutise kirjelduses, mitte üksnes patendiõudluses, mis on aluseks patenditaotluse õiguskaitse ulatuse määramisel.¹²⁷ Seejärel määratakse kindlaks iga võimaliku kaasautori individuaalne panus leiutisse. Saksa patendiseaduse tõlgenduse kohaselt ei ole oluline määrata kindlaks, kas kaasleiutaja on panustanud kõige olulisema osa loomisesse, vaid võib piisata panusest ka leiutise muudesse osadesse. Kaasleiutaja määramisel tuleb üksnes välistada need isikud, kelle panused ei ole üldse mõjutanud leiutise loomise edu ja on olnud seetõttu ebaolulised või, nagu eelnevalt mainitud, kui panused on tehtud leiutaja või kolmanda isiku juhiste järgi. Patendiõudlust tuleb arvestada üksnes nii palju, et teha selgeks, millises osas ei ole leiutisele patendikaitset taotletud¹²⁸. Kõige viimasena tuleb kaaluda iga võimaliku kaasautori panust teineteise panuste suhtes ja seejärel kogu üldise leiutusliku panuse suhtes ehk selle suhtes, milline on üldine leiutise leiutustasemesse antud panus (panus ei saa olla alla 10 %).¹²⁹ Ühisleiutise kindlaks määramine on oluline selleks, et selgitada välja muu hulgas kõik autorid, kellel on õigus esitada patenditaotlus, kuivõrd kõigil ühisautoritel tekib õigus patendile ja kitsamalt õigus taotleda patenti.

Saksa tsiviilkoodeksi § 741 kohaselt tuleb eeldada, et kui mitu isikut on panustanud leiutise loomisse, on neil ühine õigus patendi taotlemisele, kui ei ole sõlmitud muud erikokkulepet. Seega jõudmaks tulemuseni, kas ja kellel on õigus patenti taotleda, tuleb vastavate kriteeriumite järgi teha kindlaks, 1) kas tegemist on ühisleiutisega, 2) kes on ühisleiutise loomisse loominguliselt panustanud ja 3) kas ühisleiutisse tehtud loominguline panus on oluline, et saavutada ühisautori staatus. Kui vastavad faktilised asjaolud on tuvastatud, on kõigil kaasleiutajatel ühiselt õigus taotleda patenti. Ühisest patendi taotlemise õigusest on võimalik loobuda vastava kokkuleppe kaudu, siis jääb taotlemisõigus kõigile ülejäänud autoritele.

¹²⁶ BGH, X ZR 103/11 („Flexibles Verpackungsbehältnis“), 18.06.2013; BGH, X ZR 70/11 („Bohrwerkzeug“), 22.01.2013. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=63486&pos=0&anz=1> (04.04.2025); BGH, X ZE 223/98 („Rollenantriebseinheit“), 17.10.2000. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=23400&pos=0&anz=1> (19.04.2025).

¹²⁷ Mes, Verhauwen 2024, Rn. 26. BGH, X ZR 70/11 („Bohrwerkzeug“), 22.01.2013.

¹²⁸ BGH, X ZR 103/11 („Flexibles Verpackungsbehältnis“), 18.06.2013.

¹²⁹ Mes, Verhauwen 2024, § 6 Rn. 26. 71. BGH, X ZE 223/98 („Rollenantriebseinheit“), 17.10.2000.

Ühisautorsuse puhul saavad kõik autorid leiutist käsutada ühiselt, kuid osaomanikena saavad ühisautorid endale kuuluvat osa leiutisest ja patendist iseseisvalt käsutada ja kasutada. Ühisleiutaja saab oma osa ulatuses teha iseseivaid otsuseid tingimusel, et see ei kahjusta teiste ühisautorite õigusi. Seega Saksamaa kohtupraktika kohaselt, kui üks autor teeb teiste nõusolekuta otsustuse leiutise ja patendi kasutamise osas, võib otsustus jääda jõusse, kui ei ole tuvastatav, et see kuidagi teiste ühisautorite õigusi kahjustaks. Seega kuigi üldine põhimõte on, et üksnes ühiselt saab patendi ja leiutise osas teha otsusi, saab ka üksikautori otsus jääda jõusse, kui see ei kahjusta teiste autorite õigusi.¹³⁰

Kaasautoritel on võimalik õiguste ja kohustuste jaotamisel teha erinevaid kokkuleppeid, sh õigus lõpetada ühisautorsus, anda õigused ühele ühisautorile ja leppida kokku õiguste loovutamisel sobivas hüvitises. Taolised küsimused on reguleeritud ja lahendatud eelkõige rakendades Saksa tsiviilseadustikku. Patendi taotlemise õigus on kõigil ühisautoritel ühiselt, kuid kaasautorid saavad kokku leppida teisiti, kuidas nad soovivad omavahel leiutisega seotud õiguseid ja kohustusi jaotada. Erandlikult saab üksikautori otsustus jääda jõusse, kui on tuvastatud, et taoline otsus ei riku teiste ühisautorite õigusi. Mitme autoriga leiutiste puhul on levinud ühe kaasautori volitamine esindama teisi patenditaotluse esitamisel.

2.2.3. Ühendkuningriik

Ühendkuningriigi patendiseaduses on läbivalt sätestatud koos nii ühe leiutaja kui mitme leiutaja ehk ühisleiutajate õigused ning kohustused. Näiteks sätestatakse ÜK patendiseaduse §-s 7, et õigus taotleda patenti on leiutajal või ühisleiutajatel (ingl. k. *joint inventors*). Samuti on §-s 13 sätestatud, et leiutajal või ühisleiutajatel peab olema õigus olla mainitud leiutaja(te)na näiteks patenditaotluses.

Töötajate leiutiste puhul tuleb sätteid kohaldada analoogselt, st ei ole vahet, kas leiutise on loonud üks või mitu töötajat. Ühendkuningriigi patendiseaduse § 43 lg 3 järgi töötaja leiutiste kohta sätestatu ei ole rakendatav siis, kui leiutise loomisele kaasaaitamine seisnes üksnes nõu andmises või teise töötaja abistamises leiutise tegemisel. Selle sätte sisustamisel on püütud välistada ühisleiutise staatuse andmine töötaja leiutisele, mille loomisele kaasaaitamise panus

¹³⁰ 68. BGH, X ZR 142/18 („Penetrometer“), 09.06.2020. <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=2f0481dd01d6a324613e02cda93ea7a9&nr=108082&anz=9&pos=8> (24.04.2025).

on olnud vähene ja leiutise oluliste omaduste välja töötamisel pigem väheolulised. Töötajate seas ühisleiutaja staatuse ei pälvi igati, kes leiutise väljatöötamisel kuidagi abiks oli.

Eraldi patendi ja patenditaotluse omandiõigust mitme taotleja puhul on reguleeritud ÜK patendiseaduses. Patenditaotluse faasis nimetatakse taotlejaid „ühistaotlejateks“ (ingl. k. *joint applicants*) ja peale patendi andmist on tegemist „kaasomandiga“ ja „kaasomanikega“ (ingl. k. *co-ownership* ja *co-owners*). Ühendkuningriigi patendiseaduse § 10 kohaselt, kui kahe või enama patenditaotleja ehk ühistaotlejate vahel tekib vaidlus selle üle, kas ja kuidas taotlust tuleks menetleda, võib ÜK patendiameti ametnik (inspektor) (ingl. k. *comptroller*) poole taotluse alusel anda sellise korralduse, nagu ametnik peab sobivaks. Selliseks taotluseks võib olla võimaldada taotluse menetlemist ühe või mitme taotleja nimel eraldi või reguleerida viisi, kuid taotlust edasi menetleda või teha mõlemat eelmainitud. Patendiameti inspektor peab püüdma rakendada seaduse üldeesmärki kõige õiglasemal võimalikul viisil. Näiteks on kohtupraktikas leitud, et kui üks ühistaotlejatest soovib, et teda käsitletakse täieõigusliku ühistaotlejana, peab ta kandma õiglase osa patendikaitse saamise kuludest. Kui ühistaotleja ei ole nõus seda tegema, võidakse tema õigusi taotlejana piirata. Lõppastmes otsustati, et kuivõrd ühistaotleja ei tasunud taotlemise kulusid, pidi ta loovutama enda osa taotlusest teisele ühistaotlejale. Kulude maksmisest keelduja sai tasuta, mitteülekantava ja tagasivõtmatu litsentsi loodud leiutisele.¹³¹

Tulenevalt ÜK patendiseaduse §-st 36 lg 1, kui patent antakse kahele või enamale isikule, on igal neist, kui ei ole teisiti kokku lepitud, võrdne jagamatu osalus patendis (ingl. k. *tenants in common*). Sama sätte lõikes seitse on öeldud, et kõik viited, mis on §-s 36 tehtud patendile ja selle väljaandmisele hõlmavad ka viiteid patenditaotlusele ja selle esitamisele. Seega järgnev ühisautoreid, täpsemalt Ühendkuningriigi seaduse kohaselt kaasautoreid või kaasomanikke, puudutav analüüs on vastavalt seaduse tõlgendamise reeglile mõeldud ka patenditaotluse ja -taotlejate kohta. Seadus annab võimaluse lepinguvabadusele – ühisautorid saavad kokku leppida muus osaluse suurus, st osalus ei pea olema võrdne, kuid seda eeldatakse. Seaduse tõlgendamisel on jõutud lahenduseni, et üldiselt on leiutise kaasautorid osaomanikud ehk kaasomanikud, mis tuleneb ka seadusest, kuid teatud juhtudel võib leiutist pidada ka ühisomandiks (ingl. k. *joint tenancy*). Ühisomand võib tekkida juhul, kui selles on kokku lepitud

¹³¹ *Pelling and Campbell's Applications*, BL O/134/87.

näiteks patendiga seotud õiguste loovutamisel.¹³² Selge eristamine, kas tegemist on kaas- või ühisomandiga, on oluline, sest õiguslikud tagajärjed vastavalt omandiliigile võivad olla erinevad, näiteks pärimisel.

Ühendkuningriigi patendiseaduse § 36 lg 3 kohaselt patendiomanik (analoogselt patenditaotleja) ei tohi ilma teiste ühisautorite nõusolekuta muuta patendi kirjeldust, taotleda patendi muutmise luba, taotleda patendi kehtetuks tunnistamist ega anda patendi alusel litsentsi, võõrandada või koormata oma osa patendist. Siinkohal saab tõlgendada, et ka patenditaotlus tuleb kaasautoritel esitada ühiselt või kõigi kaasautorite nõusolekul. Ühendkuningriigi patendiseaduse § 32 järgi taoliste keelduda ületamiseks on tarvis kõigi kaasomanike nõusolekut, mis ei pea olema kirjalik, v.a juhul, kui toimingut soovitakse registreerida (nt litsents, pant). Kui kokkulepet ei saavutata näiteks litsentsi andmisel, saab litsentsi andmist soovinud kaasautor pöörduda ÜK patendiametisse, kus ametnik saab teha diskretsiooniotsuse, kas litsents tuleks anda või mitte. Patendiameti ametnikul (inspektoril) on kaalutusõigus pakkumaks õiglane, ratsionaalne ja proportsionaalne äriplane lahendus, kui kaasomanikud ei saavuta selles kokkulepet. Selleks peavad kaasautorid või õigusi kasutada sooviv kaasautor tõestama ametnikule, et nad on kaasautoritega ümmikseisus ega jõua kokkuleppele ning soovitud tingimus kujutab endast õiglast äriplane lahendust olukorrale.¹³³

Ühendkuningriigi patendiseaduse § 36 lg 2 ja 3 kohaselt ei ole teiste kaasautorite luba vaja leiutise kasutamiseks ühe kaasautori enda huvides, kui tegemist ei ole seaduses sätestatud patendi rikkumisega. Näiteks on kohtupraktikas leitud, et kui leiutis on loodud riiklikus teenistuses, siis üks kaasautor võib lasta leiutise toota enda „koduseks kasutamiseks“ ehk isiklikuks otstarbeks¹³⁴, kuid taoline kasutamine ei laiene suurtööstuslikule tegevusele ega litsentside andmisele kolmandatele isikutele.¹³⁵ Ühendkuningriigi patendiseaduse § 37 järgi on vaidluste ja küsimuste puhul kaasautoritel võimalik pöörduda Ühendkuningriigi patendiameti ametniku poole.

¹³² CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 36. Rights and freedom of each co-owner (subss.(2), (4) and (5)). P 36.04.

¹³³ *Hughes v Paxman*, [2007] EWCA Civ 287.

¹³⁴ *Henry Bros v Ministry of Defence* [1999] R.P.C. 442 CA.

¹³⁵ Lisaks kohtulahendile *Henry Bros v Ministry of Defence* [1999] R.P.C. 442 CA võib vaadata ka lahendit *Howard & Bullough v Tweedales & Smalley* (1895) 12 RPC 519.

Igal kaasomanikul on õigus reageerida tema kui patendiomaniku või patenditaotleja õiguste rikkumisele. Iga leiutise kaasautor saab esitada rikkumise hagi või nõuda kahju hüvitamist, ilma, et teised kaasautorid oleks hagejatena kaasatud. See tagab ka õiguse, et üks kaasautor saab teise kaasautori vastu esitada hagi¹³⁶. Kuigi kaasautorid ei pea kõik olema hagejad, tuleb teised kaasautorid taolistesse menetlustesse kaasata, et kõik leiutise autorid oleksid menetlustest teadlikud ja saaksid vajadusel enda õigusi kasutada.¹³⁷

Ühendkuningriigis kehtib eeldus, et ühistaotlejad kasutavad õigusi ühiselt, sh patendi taotlemisel, kuid taotlejatel on võimalik õiguste jaotumises kokku leppida teisiti. Eripärane on ÜK patendiameti ametniku roll, kellel on pädevus ühistaotlejate vaidluste lahendamisel. Kui Eestis tuleks ühistaotlejate vaidluste puhul pöörduda kohtusse, on ÜK-s täiendavalt võimalik lahendus leida patendiameti inspektori abiga, kes teeb ühistaotlejate vaidluse osas diskretsiooniotsuse. Autori hinnangul on ÜK süsteemis teatavad ühistaotlejate erimeelsused patendiameti ametniku poole pöördumisega ületatavad. Näiteks kommertsialiseerimise küsimuses aitab ametnik leida objektiivse lahenduse, mis on kõigile patenditaotlejatele ja leiutise kaasomanikele siduv.

2.3. Võimalused ja ettepanekud Eesti õiguse muutmiseks

Ühisautorsusega seotud probleemid on tihti tulenevad inimeste vahelistes erimeelsustest nägemuse osas, kuidas koos loodud leiutist käsutada ja kasutada. Seaduses on sätestatud põhimõte, et ühisautorid kasutavad õigusi ühiselt, sh õigust taotleda patenti, kui ei ole erikokkulepet. Eesti kehtivas õiguses on ühisautorsusega seonduv muu kokkuleppe saavutamise täielikult reguleeritud lepinguvabaduse kaudu – otsus ühisautorite panuse suuruse, ühisautori staatuse üle ja seadusest erineva käsutamise ning kasutamise üle tehakse kokkuleppe sõlmimisega lepingu kaudu.

Ühine õiguste kasutamise põhimõte on kehtestatud ka Saksamaal ja Ühendkuningriigis, kuid mõlemas riigis on ette nähtud viisid, kuidas ületada ühisautorite erimeelsused leiutise kasutamisel. Ühendkuningriigis on selleks võimalus üksikautoril pöörduda patendiameti ametniku poole tegemaks diskretsiooniotsus leiutise majandusliku rakendamise osas, kui

¹³⁶ *Turner v Bowman* (1925) 42 R.P.C. 29.

¹³⁷ CIPA Guide to the Patents Acts 9th Ed. Commentary on Section 36. Rights against infringers. P 36.06.

ühisautoritega ei jõuta kokkuleppele. Saksamaal on selliseks vahendiks kohtupraktikas ette nähtud võimalus tunnustada üksikautori otsust, kui on selge, et tehtud otsus ei kahjusta teiste ühisautorite õigusi. Töö autor jääb äraootavale seisukohale eraldi patendiameti ametniku diskretsiooni kehtestamise osas, kuivõrd sellise ettepaneku tegemiseks oleks vaja täiendavalt analüüsida sellise otsuse mõju ja otstarbekust Eesti õiguskeskkonnas. Küll aga kohtupraktika sisustamine võiks olla analoogne Saksamaale – kui tekib vaidlus üksikotsustuse üle, tuleks otsuse kehtivuse üle kaaluda ja otsustada teiste ühisautorite õiguste kaitstuse pinnalt. Kui kellegi õigusi otsustuse kaudu ei ole rikutud, võiks jaatada üksikotsuse kehtivust. See tähendab, et jäik lähenemine üksnes ühisotsuse kehtivusele leiutise suhtes ei ole parim lahendus. Leiutajate õiguste kaitse saab olla tagatud ka üksikotsuste kaudu. Seetõttu ei ole otstarbekas selliseid otsuseid automaatselt pidada lubamatuks.

Sarnaselt Euroopa patendi taotlemise süsteemile, teeb töö autor ettepaneku kehtestada siseriikliku patendi taotlemisel võimalus, et patenditaotluse esitab ühisleiutise puhul üks autor, kui taotluse esitamise osas ei ole ühisautorid saavutatud üksmeele. Selline taotlus võiks olla eelkõige lubatud siis, kui on objektiivselt tuvastatav taotluse esitamise kiireloomulisus. See tähendab, et üksiktaotleja peab suutma patendiametniku ette tuua objektiivsed asjaolud, et leiutise kaitsmine võib olla hiljem võimatu, nt leiutise avalikustumise ohu tõttu. Sellisel juhul võiks patendiameti ametnikul olla õigus anda hinnang üksikautori taotluse lubatavusele. Üksikautori taotluse esitamisel tuleks tagada teiste autorite võimalus enda õigusi kasutada ja taotlus peab olema esitatud patendi saamiseks kõigi ühisautorite nimele. Autor peab silmas üksnes patenditaotluse esitamise võimalust, mitte sarnaselt Ühendkuningriigile igasuguste majandusliku rakendatavuse küsimuste puhul pöördumist, kuid sarnaselt eelnevalt avaldatule, peab autor vajalikuks põhjalikumalt sellise otsuse kehtestamise mõju. Sellise muudatuse puhul ei ole välistatud, et vaidlused poolte vahel hoopis suurenevad. Autor võtab õiguse jääda nimetatud ettepanekus siiski äraootavale seisukohale, kuivõrd diskretsiooni andmine õigusküsimuste lahendamiseks patendiametile eeldab sügavamalt analüüsi selle mõjust ja otstarbekusest.

3. PATENDI TAOTLEMISE ÕIGUS ERINEVATE RIIKIDE PARTNERITE KOOSTÖÖS LOODUD LEIUTISTE SUHTES

3.1. Kohalduva õiguse määramine patendi taotlemise õiguse küsimustele Eesti kehtivas õiguses

Teadus- ja arendustegevuse käigus loodud leiutiste puhul võib tihti olla mitu leiutajat, kes lisaks Eestile on ka muudest riikidest. Uuringud näitavad, et erinevatest riikidest pärit autorite patendid on kvaliteetsamad. Uuringutes on leitud, et ülikooli osalus patendis võib mõjutada patendi edukust ja tõsta pikaajalist väärtust, sest ülikoolidel on tihti kaugemale ulatuvad ja strateegilisemad lahendused.¹³⁸ Leiutise autorid tihti töötavad ülikoolide juures ja leiutised luuakse erinevate riikide ülikoolide või ka ettevõtete töötajate koostöös, st esineb välismaine element. Sel juhul tõuseb küsimus sellest, millise riigi õigusest tuleb lähtuda patendi taotlemise õiguse määramisel mitme autoriga leiutiste suhtes.

Eesti patendiseaduse § 12 lg 2 sätestab, et kui leiutis on loodud lepingukohustuste või tööülesannete täitmisel, on õigus taotleda patenti ja saada patendiomanikuks autoril või muul isikul vastavalt lepingule või töölepingule, kui patenditaotleja elukoha- või asukohamaa seadus ei sätesta teisiti. Patendiseaduses ei ole otseselt määratud, millise riigi õigusest tuleb lähtuda, kui esineb välismaine element, näiteks üks taotlejatest on teisest riigist. Lähtuvalt sätte grammatilisest tõlgendamisest võiks justkui jõuda järeldusele, et patenti võib taotleda autor või muu isik vastavalt lepingule, kuid kui patenditaotleja elukoha- või asukohariigi seadus sätestab teisiti, tuleks lähtuda riigi maa seadusest. Sel juhul annab seadus justkui juhtnööri lähtuda kirjeldatud olukorras muu riigi õigusest, kui seal on patendi taotlemise õigus reguleeritud teisiti kui Eestis. Selline lähenemine ei olnud tõenäoliselt seadusandja tahe, sest ei ole mõistlikku põhjust, miks välisriigi õigus peaks alati Eesti õiguse ees prevaleerima.

Vastav lauseosa PatS §-s 12 lõikes 2 („kui patenditaotleja elukoha- või asukohamaa seadus ei sätesta teisiti“) lisati patendiseadusesse ja jõustus pärast Eesti Euroopa Liiduga liitumist 1. mail 2004.¹³⁹ Ilmselt on selle normiosaga püütud ületada kohalduva õiguse probleem, kuid

¹³⁸ Briggs, K. Co-owner relationships conducive to high quality joint patents. – Research Policy 2015/10, No 44.

¹³⁹ Tööstusomandi õiguskaitset reguleerivate seaduste ja nendega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2004, 20, 141.

mõnevõrra ebaõnnestunult, sest normist ei ole võimalik järeldada, kuidas kohalduv õigus tuleks määrata. Saab järeldada, et kui Eesti ja asjasse puutuva muu riigi õigus näeb ette samad põhimõtted, lähtutakse Eesti õigusest, kuid see ei loo kohalduva õiguse küsimuses suuremat selgust, sest vastuolud ja vajadus otsustuse tegemiseks kohalduva õiguse osas tõusetuvadki alles siis, kui eri riikide seadused näevad ette erinevad lahendused. Rahvusvahelise eraõiguse seaduse (REÕS) § 23 kohaselt intellektuaalsele varale, selle tekkimisele, sisule, lõppemisele ja kaitsele kohaldatakse selle riigi õigust, mille territooriumi jaoks sellele kaitset taotletakse. See reegel lähtub nn territoriaalsuspõhimõttest ning selle põhjal võiks järeldada, et patendi taotlemise õigus tuleb kindlaks määrata selle riigi õiguse alusel, kus taotlus patendi saamiseks esitatakse. Patendiseadus ei reguleeri kohalduva õiguse, sh kohalduva õiguse kokkulepete tegemise võimalikkuse küsimusi. Kuigi PatS § 12 lg 2 sõnastuselt võiks arvata, et tegemist on kollisiooninormiga, siis ilmselt seadusandja tahe ei olnud näha selles normis ette kollisiooninormi. Sel juhul tuleks kohalduva õiguse osas lähtuda REÕS-ist ja selleks ilmselt sobivaim norm on eelnevalt viidatud REÕS § 23. Intellektuaalse vara "tekkimise" küsimusena saab käsitleda ka küsimust sellest, kellel on õigus patenti taotleda ja saada patendiomanikuks.

Olukorras, kus kohalduva õiguse küsimus ei ole lahendatud lepingu teel, tuleb lähtuda rahvusvahelise eraõiguse normidest kohalduva õiguse määramiseks. Seega, kui leiutaja loob leiutise tööülesannete raames ülikooli juures, tuleb lähtuda selle ülikooli asukohariigi õigusest. Kohalduvas õiguses lepitakse kokku pooltevahelises lepingus või selle puudumisel määratakse kohalduv õigus kindlaks rahvusvahelise eraõiguse kaudu.

3.2. Kehtiva õiguse rakendamine teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste puhul Tartu Ülikooli näitel

Leiutisi luuakse tihti mitme ülikooli või ülikooli ja mõne ettevõtte koostöös, kus üks või mitu osapoolt on välisriigist. Sellisel juhul reguleeritakse praktikas leiutisega ja patendi taotlemisega seotud õigused ning kohustused pooltevahelistes lepingutes. Praktikas sõlmivad peaaegu alati leiutisi puudutavad lepingud ülikoolid omavahel, mis tähendab, et leiutajad on enda varalised õigused andnud ülikoolile (kui tööandjale) juba enne ühise leiutise haldamise lepingu sõlmimist.

Arvestades privaatautonomia põhimõtet, saavad ülikoolid leiutise kasutamises, käsutamises ja valdamises kokku leppida erinevalt. Ülikoolid saavad kokku leppida selles, et mõlema ülikooli teadlaste loodud leiutisele taotletakse patenti ühiselt, mis tähendab, et mõlemal koostööpartneril on võrdne jagamatu omandiõigus leiutise ja patenditaotluse suhtes ning nende kasutamise tingimustes lepitakse lepingus kokku. Sellisel juhul on mõlemad ülikoolid patenditaotlejad.¹⁴⁰ Kui jõutakse lepingu sõlmimiseni, on tavaliselt juba selge, kes on leiutajad ja kellele jääb õigus patenti taotleda, sest taolised läbirääkimised tehakse enne koostöölepingute sõlmimist. See tähendab, et juba eelnevalt on partnerite siseriikliku õiguse järgi välja selgitatud, kellel on patenditaotluse esitamise õigus ja kas seadusest tulenevast saab kokkuleppel kõrvale kalduda. Kui mõlemad taotlejad on ülikoolid, mille teadlased leiutise löid, on omavaheliste kokkulepete eelduseks, et mõlema ülikooli asukohariigi õiguse kohaselt lähevad leiutajaks oleva töötaja õigused ülikoolile kui tööandjale üle või on ülikool sõlminud töötajaga sellekohase kokkuleppe. Sõlmitakse ka lepinguid, millega patendi taotlemise õigus antakse ühele või teisele ülikoolile, st lepitakse patendi taotlemise õiguses omavahel kokku.

Patendiseaduse järgi tuleks lähtuda sellest, et PatS § 12 lg 2 ei ole kollisiooninorm, sest ilmselt ei olnud seadusandja tahe kollisiooninormina sätestada. Samuti ei tulene normist, millise riigi õigus kohalduma peaks. Seega kohaldub õigus (mh patendi taotlemise õiguse küsimusele) tuleks määrata REÕS § 23 järgi. Koostöös loodud leiutiste puhul võiks patendi taotlemise õiguses selgelt kokku leppida.

3.3. Kohalduva õiguse määramine patendi taotlemise õiguse küsimustele Euroopa patendikonventsiooni alusel ja võrdlusriikides

Patendikonventsioon sätestab selgelt, et patendi taotlemise õigus määratakse kindlaks siseriikliku õiguse järgi, kus patendi kehtivust soovitakse, ja Euroopa Patendiamet ei hinda sisuliselt, kas taotlejal on õigus patenti taotleda või mitte, vaid seda õigust eeldatakse.¹⁴¹ Kuna Euroopa Patendikonventsioon kollisiooninorme ei sisalda, on Eesti õigusega võrdluseks ja

¹⁴⁰ Leping „Agreement on the transfer of invention share“, mis sõlmiti Tartu Ülikooli ja Helsingi Ülikooli vahel. Allkirjastatud 27.05.2022 ja 31.05.2022. Leping on konfidentsiaalne. Tartu Ülikool tagas magistrirühma autorile juurdepääsu lepingule ja andis lepingu autori valdusesse. Autor kasutas lepingut üksnes käesoleva magistrirühma kirjutamiseks.

¹⁴¹ Patendikonventsiooni artikkel 60. Vt käesoleva töö pkt 1.2.1.

võimalike täiendavate lahenduste leidmiseks kohalduva õiguse määramiseks asjakohane vaadata võrdlusriikide Saksamaa ja Ühendkuningriigi seadusandlust.

Saksamaa patendiseadus ega töötajate leiutiste seadus ei reguleeri kohalduva õiguse küsimust välismaise elemendi esinemisel. Selleks lähtutakse tsiviilseadustiku sissejuhatavast seadusest (saksa k. *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch* ehk EGBGB)¹⁴². Lepingulistele ja lepinguvälistele suhetele on Saksamaal otsekohalduvad vastavalt Rooma I ja Rooma II määrused. Ühendkuningriigis ei ole patendiseaduses kohalduva õiguse regulatsiooni ja ka Rooma määrused ei ole otsekohalduvad peale Euroopa Liidust välja astumist. Lepingutele kohaldatava õiguse seaduse¹⁴³ § 2 järgi siiski jätkuvalt lähtutakse lepingulistes suhetes, kui on õiguskordades konfliktiolukord, Rooma I määrusest. Samuti lepinguväliste võlasuhete puhul lähtutakse Rooma II määrusest.¹⁴⁴ Rooma määrused ei ole otsekohalduvad, vaid nende sätted on ÜK siseriiklikku õigusesse üle võetud teatud täpsustustega (eelkõige terminoloogiliselt, eemaldatud on viited „liikmesriigile“ jms). Seega rakendatakse rahvusvahelise eraõiguse norme riikides sarnaselt, kui need puudutavad lepingulisi või lepinguväliseid vaidlusi.

Tulenevalt asjaolust, et kõik riigid – Eesti, Saksamaa ja Ühendkuningriik – kohaldavad Rooma määruseid, on välismaise elemendi esinemisel vaidluste lahendamisel kohalduva õiguse määramine analoogne. Rooma II määrus sätestab intellektuaalomandi puhul *lex loci protectionis* põhimõtte. Määruse artikli 8 lg 1 kohaselt intellektuaalomandi õiguste rikkumisest tuleneva lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatakse selle riigi õigust, mille jaoks kaitset taotletakse. Rooma määruste alusel ei saa lahendada küsimust sellest, kuidas määrata patendi taotlemise õigus ehk omandiõiguse teket. Rooma määrustes on siiski läbivalt sätestatud tugevaima seose printsiibi kohaldamine, mis tähendab, et kohalduv õigus tuleks kindlaks määrata selle riigi õiguse järgi, millega on tugevaim seos (Rooma I määruse artikkel 4 lg 3 ja 4 ning Rooma II määruse artikkel 4 lg 3). Eestis patendi taotlemisega seotud küsimuste kohalduv õigus võiks REÕS § 23 järgi olla *lex loci protectionis* põhimõte ehk lähtuda tuleks selle riigi seadusest, kus leiutisele soovitakse kaitset. Taoline põhimõte tuleneb Pariisi konventsiooni artiklist 2 lg 1. Kuna Ühendkuningriik, Saksamaa ja Eesti on Pariisi

¹⁴² Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061), das zuletzt durch Artikel 15 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/> (25.04.2025).

¹⁴³ Contracts (Applicable Law) Act 1990, Chapter 36. – <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/36> (25.04.2025).

¹⁴⁴ Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019/834. – <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2019/834> (23.04.2025).

konventsiooniga liitunud,¹⁴⁵ tuleks analoogselt kõigis riikides kohaldada *lex loci protectionis* põhimõtet, sest riikides ei ole kohalduva õiguse osas kindlaid reegleid.

Patendi taotlemise õiguse määramisel on oluliseks rahvusvahelised printsiibid. Lähtutakse tugevaima seose põhimõttest, mille puhul patendi taotlemise õigus tuleb kindlaks määrata selle riigi õigusega, kus kaitset soovitakse. Saksamaal on selleks üldiselt riik, kus leiutis on tehtud.¹⁴⁶ Kuna riigid lähtuvalt ühetaoliselt rahvusvahelise eraõiguse *lex loci protectionis* reeglist, ei näe töö autor vajadust olemasolevat seadusandlust kuidagi muuta. Autor möönab, et PatS § 12 lg 2 sätestatud viide kohalduvale õigusele on küll sõnastatud ebaõnnestunult, siis ei ole tegemist kollisiooninormiga ja selle muutmiseks aktuaalset vajadust ei näe.

¹⁴⁵ WIPO kodulehekül. WIPO Administered Treaties. – https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=C&treaty_id=2 (28.04.2025).

¹⁴⁶ Tuletatav nt töötajate leiutiste puhul asjaolust, et töölepingu raames tehtud leiutistele kohaldub Saksamaa õigus, kui leiutis on tehtud Saksamaal. BGH, X ZR 14/17 („Drahtloses Kommunikationsnetz“), 04.09.2018. – <https://openjur.de/u/2135000.html> (28.04.2025).

KOKKUVÕTE

Leiutiste kaitsega erinevates õigussuhetes kaasneb mitmeid õiguslikke probleeme. Eelkõige on oluline leiutise kaitsmisel teha kindlaks, kellel on õigus patenditaotluse esitamiseks ja saamine patendiomanikuks. Selleks on vaja selgelt reguleerida, kuidas patendi taotlemise õigus jaotub nii töötaja ja tööandja vahelises suhtes kui ka mitme autoriga leiutiste suhtes. Leiutiste loomine ja patenteerimine on tihedalt seotud teadus- ja arendustegevusega, kus leiutise loomise koostööpartnerid on erinevatest riikidest. Välismaise elemendi esinemisel tõusetub küsimus sellest, millise riigi õigusest lähtudes tuleks otsustada patendi taotlemise õigus.

Eesti patendiseaduse kohaselt on patendi taotlemise õigus leiutise autoril ja tema õigusjärglasel. Tööandjal tekib õigus patenti taotleda üksnes juhul, kui see lepatakse eraldi kirjalikult kokku. See tähendab, et tööandja õigus patendi taotlemiseks sõltub töötaja kui leiutise autori soovist selles kokku leppida. Mitme autoriga leiutiste puhul saavad patenditaotluse esitada kõik ühisautorid koos, sest ühisautorid saavad leiutise osas õigusi kasutada üksnes ühiselt. Leiutist ei pea ühiselt kasutama ainult juhul, kui selleks on sõlmitud kirjalik kokkulepe. Seega Eestis kehtiv patendi taotlemise õiguse regulatsioon baseerub suures osas privaatautonomia põhimõttel.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kas Eesti patendiseadusest tulenevad reeglid soodustavad leiutisele patendi taotlemist ning kommertsialiseerimist teadus- ja arendustegevuse raames loodud leiutiste suhtes. Eesmärgi täitmiseks ja uurimisküsimusele vastamiseks tuli magistritöös vastata järgnevatele alaküsimustele:

- 1) Kuidas jaotub kehtivas õiguses patendi taotlemise õigus leiutise autori ja tema tööandja vahel?
- 2) Kuidas jaotub kehtivas õiguses patendi taotlemise õigus olukorras, kus leiutisel on mitu autorit, kes võivad töötada erinevate tööandjate heaks?
- 3) Millise riigi õigusest tuleb patendi taotlemise õiguse osas lähtuda juhul, kui teadus- ja arendustegevuse projektides osalevad eri riikide partnerid?
- 4) Kas kehtiva õiguse reeglid soodustavad teadus- ja arendustegevuse projektide käigus loodud leiutiste patentimist ning milliseid muudatusi võiks sel eesmärgil kehtivas õiguses teha?

Magistritöö autor seadis kaks hüpoteesi. Esimeseks hüpoteesiks oli, et Eesti siseriiklik patendi taotlemise õigus ei ole piisavalt konkreetne, tagamaks õigusselguse patendi taotlemisel nii ühisautorsuse kui ka tööandja ja leiutise autori vahelises suhtes. Ühtlasi on seadusandlus ebaselge kohalduva õiguse määramisel. Teiseks hüpoteesiks oli, et Eesti seadusandluse ümbersõnastamisel ja konkretiseerimisel on võimalik ületada patendiseaduses esinevad ebaselgused, võttes eeskujuna Saksamaa ja Ühendkuningriigi lahendustest. Püstitatud hüpoteeside kinnitamiseks või ümber lükkamiseks analüüsis töö autor patendi taotlemise õigust töösuhtes ja mitme autoriga leiutiste puhul Eesti kehtivas õiguses, Eesti kehtiva õiguse sisustamise probleeme ja kehtiva õiguse praktilist rakendamist TÜ näitel. Autor võrdles Eesti kehtivat õigust Euroopa patendikonventsioonis sätestatuga ja võrdlusriikide Saksamaa ning Ühendkuningriigi seadusandluse ning kohtupraktikaga. Täiendavalt autor analüüsis kohalduva õiguse küsimuse lahendamist leiutiste puhul, mille on loonud koostöös eririikide partnerid. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutas autor normide ja kohtupraktika tõlgendamist, kasutades nii analüütilist kui ka võrdlevat uurimismeetodit. Autor tegi töösuhtes loodud leiutiste ja mitme autoriga leiutiste suhtes patendi taotlemise õiguse reguleerimise osas ettepanekuid Eesti siseriikliku õiguse muutmiseks.

Esimeses peatükis käsitles autor patendi taotlemise õigust töösuhtes loodud leiutiste suhtes, selgitades Eesti, Saksamaa, Ühendkuningriigi seadusandluse sisu ja Euroopa patendikonventsiooni sätteid. Lisaks analüüsis autor Eesti kehtiva õiguse rakendamist praktikas TÜ näitel. Eesti kehtiva õiguse sisustamisel on probleemne tööandja õiguste vähene kaitse. Tööandjal tekib õigus töötaja loodud leiutisele patendi taotlemiseks üksnes juhul, kui see on töötajaga kirjalikult kokku lepitud, mis paneb tööandja ebaõiglasesse olukorda. Kui leiutis loodi kasutades tööandja varalisi ja immateriaalseid vahendeid, on tööandjal õigustatud huvi leiutise kasutamise vastu ja see peaks olema tööandjale tagatud. Tartu Ülikooli näitel on saanud kinnitust, et praktikas kasutatakse seaduses sätestatud lepinguvabaduse põhimõtet, mille raames antakse TTÜ töötajate loodud leiutiste varalised õigused üle ülikoolile. Nii TÜ töölepingutes kui ka muudes arendus- ja teadusprojekte puudutavates lepingutes lepitakse kokku, et intellektuaalomandi suhtes tekkivad varalised õigused kuuluvad tööandjana TÜ-le ja TÜ töötajatel on kohustus teavitada leiutise loomisest, et TÜ-l oleks võimalik kaaluda loodu kaitsmist, nt leiutise patenteerimist. Patendikonventsiooni alusel tuleb patendi taotlemise õigus kindlaks määrata siseriikliku õiguse alusel, mis ilmestab regulatsiooni selguse eriti suurt vajadust. Nii Saksamaal kui ka Ühendkuningriigis on eraldi sätestatud töösuhtes loodud leiutiste regulatsioon. Mõlemas riigis on seaduses toodud juhud, mil leiutis on loodud töösuhtes

ja sellest tulenevalt kuulub patendi taotlemise õigus tööandjale. Analüüsi pinnalt tegi töö autor ettepaneku Eesti patendiseaduse täiendamiseks töösuhtes loodud leiutiste regulatsiooni kehtestamiseks seaduses, mille peamiseks sisuks oleks, et tööülesannete täitmisel või tööandja ressurssidest loodud leiutised kuuluvad tööandjale. Töösuhte mõiste võiks olla sisustatud analoogselt AutÕS § 32 tõlgendamise kohtupraktikale. Autor tegi täiendavalt ettepaneku leiutise loomisest saadava tasusüsteemi muutmiseks, et motiveerida teadlasi looma uuenduslikke lahendusi. Praeguse põhimõtte asemel, et leiutajal on õigus saada õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvel, tuleks kehtestada põhimõte, et leiutajal tekib õigus mõistlikule ja õiglasele hüvitisele hetkest, mil tööandja leiutist kasutab (näiteks taotleb patenti).

Teises peatükis analüüsis autor patendi taotlemise õigust mitme autoriga leiutiste suhtes. Eesti, Saksamaa ja Ühendkuningriigi õiguskorrad on ühetaolised, et ühisautorid peavad ühisleiutise suhtes õigusi kasutama ühiselt. Kui Eesti õiguses on see sisuliselt absoluutne – leiutist kasutatakse ühiselt kui ei ole autorite vahel erikokkulepet – siis Saksamaal ja Ühendkuningriigis on ette nähtud võimalused, kuidas ületada ühisautorite erimeelsusi ja tagada suurema tõenäosusega edukas leiutise kasutamine. Saksamaal on kohtupraktikas ette nähtud eeldus, et üksikautori otsustus saab jääda kehtima, kui sellega ei ole kahjustatud teiste autorite õigusi. Ühendkuningriigis on patendiameti ametnikule antud diskretsiooniõigus otsustamaks üksikautori esitatud taotluse alusel, kas leiutise majanduslikuks kasutamiseks tuleks üksikautorile anda õigus või mitte. Tartu Ülikooli näitel on koostööpartnerite vahel sõlmitud detailsed lepingud, millega jaotatakse õigused ja kohustused leiutiste suhtes. Autor tegi analüüsi tulemusena ettepaneku, et ka Eestis peaks ühisautorite erimeelsuste ületamiseks olema muid vahendeid peale autorite kokkuleppe sõlmimise. Üheks lahenduseks võiks olla sarnaselt Saksamaale aktsepteerida üksikautori otsuseid, mis ei ole objektiivselt kahjustanud teisi autoreid ja näha ette võimalus, et kiireloomulistes olukordades on üksikautoril võimalik esitada patenditaotlus kõigi autorite nimel, tagades kõigile autoritele nende õiguste kasutamise leiutise suhtes. Kolmandas peatükis autor analüüsis kohalduva õiguse küsimust, kui leiutis luuakse erinevate riikide partnerite koostöös. Üheski töös käsitleva riigi õiguses ei ole kohalduva õiguse küsimus reguleeritud siseriiklikult. Kui leiutise taotlemise otsustamisel esineb välismaine element, tuleb patendi taotlemise õiguse määramisel lähtuda rahvusvahelise eraõiguse põhimõtetest. Eelkõige tuleb lähtuda *lex loci protectionis* printsiibist ehk lähtuda tuleks selle riigi seadusest, kus leiutisele soovitakse kaitset. Tulenevalt asjaolust, et kohalduva õiguse määramine taandub rahvusvahelise eraõiguse rakendamisele, ei näinud autor vajadust esitada

siseriikliku seadusandluse muutmiseks ettepanekuid, kuigi patendiseaduse § 12 lg 2 sõnastus on mõnevõrra ebaõnnestunud.

Autor leidis uurimisküsimustele vastates, et esimene hüpotees leidis osaliselt kinnitust. Eesti patendiseaduses sätestatud regulatsioon töösuhtes loodud leiutiste suhtes ei taga tööandjate jaoks õigusselgust, kuivõrd leiutise kasutamise õigus taandub leiutise autori valmisolekule leiutise varaliste õiguste üleandmiseks ja selle toimumises ei saa tööandja olla kindel. Pigem on probleem ka sisulisem, et praegune seadusandlus ei taga tööandjate huvide kaitset piisaval määral. Seadus grammatiliselt iseenesest on selge, kuid taandades õiguste jaotamise võimaluse üksnes lepinguvabaduse põhimõttele, ei taga seadusandlus konkreetsust töösuhteleiutiste õiguste jaotamisel. Ühisautorite puhul ei saa muuta põhimõtet, et autorid kasutavad ühisleiutise osas õigusi ühiselt, sest ühisautorite õigused peavad olema võrdselt tagatud. Sellest lähtudes ei pea autor vajalikuks patendiseaduse sõnastuse muutmist. Täiendavalt leidis kinnitust hüpotees, et PatS § 12 lg 2 on sõnastatud ebaõnnestunult, viidates justkui kollisiooninormile, mis ilmselt ei olnud seadusandja tahe.

Teine hüpotees leidis samuti kinnitust osaliselt. Töösuhtes loodud leiutiste osas on võimalik õigusselgus tagada patendiseaduse ümbersõnastamisel, täpsemalt töösuhteleiutise regulatsiooni kehtestamise kaudu. Ühisautorite puhul ei näe autor vajadust õigusselguse tagamiseks seadusandluse muutmist, kuid tulenevalt võimalikest ühisautorite erimeelsustest, peaks olema lisaks kokkuleppe sõlmimisele veel vahendeid ühisautorite leiutise suhtes õiguste kasutamiseks. Selliseid vahendeid ei pea sätestama seaduses, mistõttu autor ei pea vajalikuks patendiseaduse ümbersõnastamist. Kuigi kohalduva õiguse puhul on seaduses ebaselgus, ei näe autor aktuaalset vajadust seaduse muutmiseks, kuna kohalduv õigus määratakse rahvusvahelise eraõiguse põhimõtete kaudu. Kokkuvõtvalt leiab autor, et praegune seadusandlus ei soodusta töösuhtes loodud leiutiste patenteerimist, sest õigusselgus õiguste jaotumisel puudub. Ühisautoreid puudutav pärsib patenteerimist samuti, sest ühisautorite vahel tekkivate erimeelsuste lahendamiseks ei ole Eesti seadusandluses ega kohtupraktikas lisavahendeid lisaks kokkuleppe sõlmimisele. Patendi taotlemisel kohalduva õiguse määramine ei tekita probleeme, sest kokkuleppe puudumisel lähtutakse rahvusvahelise eraõiguse põhimõtetest.

Magistritöös tehtud järelduste pinnalt on võimalik kaaluda patendiseaduse muutmise vajalikkust, et tagada õigusselgus patenteerimisel. Selliste kaalutluste tegemiseks on töö praktiliselt kasutatav, et kujundada edasist seadusloomet.

THE RIGHT TO APPLY FOR A PATENT IN ESTONIA CONCERNING INVENTIONS CREATED IN THE COURSE OF RESEARCH AND DEVELOPMENT ACTIVITIES

Abstract

Intellectual property refers to rights over intangible assets resulting from a person's intellectual activity. One of the categories of intellectual property is industrial property, which includes inventions as one of its objects. The protection of inventions in different legal relationships involves numerous legal issues. Primarily, when protecting an invention, it is crucial to determine who holds the right to file a patent application and to become the patent owner. This requires clear regulation of how the right to file a patent application is allocated between an employee and employer, as well as in cases involving multiple inventors. The creation and patenting of inventions are closely linked to research and development activities, often involving partners from different countries. When a foreign element is involved, the question arises as to which national law should govern the right to apply for a patent.

According to the Estonian Patents Act, the right to apply for a patent belongs to the inventor and their successor in title. An employer gains the right to apply for a patent only if expressly agreed upon in writing. This means that the employer's right to file a patent application depends on the employee's willingness to enter into such an agreement. In cases of multiple inventors, all co-inventors must jointly file the application, as the rights to the invention can only be exercised collectively unless otherwise agreed upon in writing. Therefore, the regulation of the right to apply for a patent in Estonia is largely based on the principle of private autonomy.

The aim of the master's thesis was to determine whether the rules derived from the Estonian Patents Act facilitate the filing and commercialization of patents in the context of inventions created through research and development activities. To achieve this aim and answer the main research question, the thesis addressed the following sub-questions:

- 1) How is the right to file a patent application distributed between the inventor and the employer under current law?

- 2) How is the right to file a patent application allocated when there are multiple inventors working for different employers?
- 3) Which national law should be applied to determine the right to file a patent when research and development projects involve partners from different countries?
- 4) Do the current legal rules support the patenting of inventions created in research and development projects, and what changes could be proposed to improve the law?

The author of the thesis formulated two hypothesis. The first hypothesis was that the Estonian national regulation regarding the right to file a patent application is not sufficiently clear to ensure legal certainty in the relations between co-inventors and between an employer and an inventor. Additionally, the legislation is unclear regarding the determination of applicable law. The second hypothesis was that by revising and clarifying Estonian legislation, the ambiguities in the Patent Act could be overcome, taking inspiration from the approaches in Germany and the United Kingdom. To confirm or refute these hypothesis, the author analyzed the regulation of the right to file a patent application in employment relationships and in cases of multiple inventors under Estonian law, highlighted the issues of interpreting current legislation, and assessed its practical application using the example of the University of Tartu. The author compared Estonian law with the provisions of the European Patent Convention and the legislation and case law of Germany and the United Kingdom. Additionally, the author analyzed the determination of applicable law in cases where inventions are created through international cooperation. To answer the research questions, the author used methods of legal norm and case law interpretation, applying both analytical and comparative research methods. The author proposed amendments to Estonian national law regarding the regulation of the right to apply for a patent for inventions created in employment relationships and inventions created by multiple inventors.

In the first chapter, the author discussed the right to apply for a patent concerning inventions created in employment relationships, explaining the content of the legislation in Estonia, Germany, the United Kingdom, and the European Patent Convention. Furthermore, the author analyzed the practical application of Estonian law based on the example of the University of Tartu. A key problem identified was the limited protection of the employer's rights under current Estonian law: an employer gains the right to apply for a patent only through a written agreement with the inventor, which puts the employer in a disadvantageous position. If an invention is created using the employer's tangible and intangible resources, the employer has

a legitimate interest in securing rights to the invention, and such rights should be ensured. The case study of the University of Tartu confirmed that, in practice, the principle of contractual freedom is applied, whereby employees transfer the proprietary rights of their inventions to the university through contractual agreements. Employment contracts and research agreements at the University of Tartu typically include clauses ensuring that the university holds the rights to inventions, with an obligation for employees to report any inventions to enable patent protection decisions.

Under the European Patent Convention, the right to apply for a patent must be determined according to national law, emphasizing the need for regulatory clarity. Both Germany and the United Kingdom have specific regulations regarding inventions created in employment relationships. In both countries, the law specifies when an invention belongs to the employer. Based on this analysis, the author proposed that Estonian patent law should be amended to include a similar regulation, providing that inventions created in the performance of work duties or using the employer's resources belong to the employer. The concept of an employment relationship could be interpreted analogously to the interpretation of § 32 of the Estonian Copyright Act. The author further proposed revising the system for remuneration related to inventions: instead of linking compensation to the revenue generated from the invention, the right to reasonable and fair remuneration should arise once the employer decides to use the invention, such as by filing a patent application.

In the second chapter, the author analyzed the right to apply for a patent concerning inventions created by multiple inventors. Estonian, German, and UK laws share the principle that co-inventors must exercise their rights jointly. This means that a single inventor cannot independently exploit the invention. While Estonian law strictly requires joint use unless otherwise agreed, Germany and the UK provide mechanisms to overcome disagreements among co-inventors to facilitate successful patenting. In Germany, case law allows individual decisions by co-inventors, provided they do not harm the rights of others. In the UK, patent office officials have discretionary power to allow the filing by a single inventor if justified. These approaches increase the likelihood of successfully patenting and commercializing inventions even when disagreements arise. Based on the example of the University of Tartu, cooperation agreements between partners detail the allocation of rights and obligations, including joint patent applications and revenue-sharing arrangements. The author proposed that Estonian law should similarly allow mechanisms to overcome disagreements among co-

inventors, possibly by permitting individual inventor actions under certain conditions without necessarily amending the Patent Act.

In the third chapter, the author analyzed the issue of determining applicable law when inventions are created through international cooperation. None of the countries under study (Estonia, Germany, UK) regulate this matter explicitly in their national laws, except regarding employment relationships. When a foreign element is present, the applicable law for determining the right to apply for a patent must be identified through principles of private international law, notably the *lex loci protectionis* principle (the law of the country for which protection is sought). Since the issue of applicable law ultimately falls under private international law, the author did not propose amendments to Estonian legislation, although noted that § 12 subsection 2 of the Estonian Patents Act is somewhat poorly worded.

In answering the research questions, the author concluded that the first hypothesis was partially confirmed. Although the Estonian Patents Act is grammatically clear, it does not ensure sufficient legal certainty for employers regarding the right to inventions created in employment relationships. The distribution of rights depends entirely on the employee's willingness to agree, creating uncertainty. In the case of co-inventors, the fundamental principle of joint exercise of rights must be preserved, meaning no legislative amendment is needed in that regard. However, the poor wording of § 12 subsection 2 was confirmed as problematic.

The second hypothesis was also partially confirmed. Greater legal clarity concerning inventions created in employment relationships could be achieved by amending the Patent Act to include specific regulations. Regarding co-inventors, while legislative amendment is unnecessary, mechanisms to manage disagreements should be considered. Since applicable law is determined through private international law, no immediate legislative change is necessary.

In conclusion, the author found that the current Estonian legislation does not sufficiently promote patenting inventions created in employment relationships, as it lacks clarity in the distribution of rights. The handling of rights among co-inventors could also be improved. Although determining applicable law does not currently present major problems, the findings of this thesis suggest that legislative reform should be considered to enhance legal certainty in the patenting process.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Administrative Committee. Decision of the Administrative Committee Under Article 87 (2) UPCA amending the Agreement. 26 June 2023. Decision reference: D – AC/03/26062023. – https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc_documents/decision-d_ac_03_26062023_-_amendment-upca.pdf (14.04.2025).
2. An International Guide to Patent Case Management for Judges. Geneva: World Intellectual Property Organization 2023. – <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1079-en-an-international-guide-to-patent-case-management-for-judges.pdf> (31.03.2025).
3. Bartenbach, K., Volz, F.-E. 50 Jahre Gesetz über Arbeitnehmererfindungen. – GRUR 2008, lk 1–7.
4. Beckedorf, I., Ehlers, J (Hrsg). Benkard. Europäisches Patentübereinkommen. 4. Auflage. Beck'sche Kurz-Kommentare. München: Verlag C. H. Beck oHG 2023.
5. Beckers, D., jt. Teaduse kommertsialiseerimine Eestis. Lõpparuanne. Technopolis Group: 2019. – https://www.technopolis-group.com/wp-content/uploads/2020/03/SpinOff_lopparaanne_avaldamiseks_111219.pdf (29.03.2025).
6. Beyerlein, T. Der Wegfall des "Hochschullehrerprivilegs" (§ 42 ArbEG) – eine Erleichterung für die Forschung an deutschen Hochschulen? – NZA 2002, lk 1020–1024.
7. Briggs, K. Co-owner relationships conducive to high quality joint patents. – Research Policy 2015/10, No 44.
8. Buenstorf, G., Hummel, M., Proff, v. S. University Patenting in Germany Before and After 2002: What Role did the Professors' Privilege Play. – Industry and innovation 2012/1, No 19.
9. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2018.
10. Euro-PCT Guide. PCT procedure at the EPO. Munich: European Patent Organisation 2023.
11. Hoffmann, T., Kelli, A., Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. – Juridica 2012/7.
12. Kartus, R. Leiutiste kaitsmine. Tallinn: Patendiamet 2017.
13. Kelli, A., Mets, T., Rebane, R. Tööstusomandi kaitse ja kasutamine Eestis: majanduslik ja õiguslik perspektiiv (RITA TO). Tartu: Tartu Ülikool 2019.
14. Kelli, A., Pisuke, H. Ettevõtliku ülikooli intellektuaalse omandi poliitika küsimusi. – Juridica 2006/10.

15. Kõve, V. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Juhendaja Irene Kull. Tartu: Tartu Ülikool 2009.
16. Legal texts relating to the Unitary Patent system. European Patent Office & Unified Patent Court: 2023. – https://link.epo.org/web/legal_texts_relation_to_the_unitary_patent_system_2023_en.pdf.
17. Martinez, C., Sterzi, V. The impact of the abolishment of the professor's privilege on European university-owned patents. – Taylor & Francis Journals 2021/3, vol 28.
18. Mes, P., Verhauwen, A. Patengesetz Gebrauchsmustergesetz. Kommentar. 6., neubearbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck oHG 2024.
19. Ostrat, J. Patendist tulenevate õiguste teostamine. Metoodilised juhised. 2., täiendatud väljaanne. Tallinn: Patendiamet 2005.
20. Ostrat, J. Töösuhtes või muu lepingu täitmisel tehtud leiutise õigusliku reguleerimise probleeme. Kas lepinguvabadus või eraldi seadus? – Juridica 2007/3.
21. Patendiseaduse 451 seaduseelnõu. 451 SE. Seletuskiri patendiseaduse eelnõu kohta. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/01b5d2fe-be3c-37d7-811e-edab893c9617/Patendiseadus/> (22.03.2025).
22. Põld, L. Patendi ja ärisaladuse kaitse integreerimine kaasaegses leiutise kaitses. Magistritöö. Juhendaja Aleksei Kelli. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/db93ce42-c2e7-4ec3-8236-11b09da93862/content>(28.04.2025).
23. Rudzite-Celmina, L. Creations Involving Artificial Intelligence Under the European Patent Convention: Legal Implications and Potential Solutions. Doktoritöö. Juhendajad Aleksei Kelli ja Martin Ebers. Tartu: Tartu Ülikool 2025.
24. Schwab, B. Arbeitnehmererfindungsgesetz. 3. Auflage. NomosBundesrecht Erläuterungen. Baden-Baden: Nomos Verlag 2018.
25. Stallberg, C. G. Anwendungsfragen von § 42 Nr. 4 ArbNErfG bei F&E-Verträgen im Hochschulbereich. – GRUR 2007, lk 757–762.
26. Suominen, K. jt. Visser's Annotated European Patent Convention (updated till 01.03.2024). The Netherlands: Kluwer Law International B.V 2024.
27. The Chartered Institute of Patent Attorneys (CIPA). CIPA Guide to the Patents Acts. 9th Edition. London: Sweet & Maxwell 2019 (Supplement publication date 31.03.2024).
28. Varul, P jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2023.

29. WIPO Model Law for Developing Countries on Inventions. Volume I. Patents. Geneva: World Intellectual Property Organization 1979. – <https://tind.wipo.int/record/28754?ln=en&v=pdf>. (24.04.2025).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Kasutatud Eesti Vabariigi õigusaktid

30. Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni (Euroopa patendikonventsioon) muutmise akt – RT II 2002, 11, 41.
31. Tööstusomandi õiguskaitset reguleerivate seaduste ja nendega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2004, 20, 141.
32. Euroopa Patendikonventsiooni 2000 rakendusmäärus. – RT II 2007, 24, 0.
33. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
34. Teadus- ja arendustegevuse seadus. – RT I, 19.03.2019, 92.
35. Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus. – RT I, 06.01.2023, 37.
36. Patendiseadus. – RT I, 30.03.2023, 8.
37. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I, 06.07.2023, 74.
38. Töölepinguseadus. – RT I, 02.05.2024, 28.
39. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 31.12.2024, 48.
40. Autoriõiguse seadus. – RT I, 14.03.2025, 22.

Kasutatud Saksamaa Liitvabariigi õigusaktid

41. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 7. April 2025 (BGBl. 2025 I Nr. 109) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (25.04.2025).
42. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061), das zuletzt durch Artikel 15

- des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/> (25.04.2025).
43. Gesetz über Arbeitnehmererfindungen in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 422-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 25 des Gesetzes vom 7. Juli 2021 (BGBl. I S. 2363) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/arbnerfg/> (23.04.2025).
44. Gesetz zur Vereinfachung und Modernisierung des Patentrechts (Änderung des Arbeitnehmererfindungsgesetzes), BGBl. I 2002, S. 414. – <https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#/switch/tocPane?ts=1745824433007> (25.04.2025).
45. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 22. März 2025 (BGBl. 2025 I Nr. 94) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/> (23.04.2025).
46. Patentgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 26 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patg/> (23.04.2025).
47. Patentverordnung vom 1. September 2003 (BGBl. I S. 1702), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 14. Juni 2022 (BGBl. I S. 878) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patv/> (09.04.2025).

Kasutatud Ühendkuningriigi õigusaktid

48. Contracts (Applicable Law) Act 1990, Chapter 36. – <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/36> (25.04.2025.)
49. Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019/834. – <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/834> (23.04.2025).
50. Patents Act 1977, Chapter 37. – <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37> (04.04.2025)

Kasutatud Euroopa Liidu õigusaktid

51. 10. märtsi 2011. aasta Euroopa Liidu Nõukogu (EL) otsus nr 2011/167, millega antakse luba tõhustatud koostööks ühtse patendikaitse loomise valdkonnas. – ELT L 76, 22.3.2011, lk 53–55.
52. 11. juuli 2007. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II). – ELT L 199, 31.07.2007, lk 40–49.
53. 17. detsembri 2012. aasta Euroopa Liidu nõukogu (EL) määrus nr 1260/2012, tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas seoses kohaldatava tõlkekorraldusega. – ELT L 361, 31.12.2012, lk 89–92.
54. 17. detsembri 2012. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1257/2012 tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas. – ELT L 361, 31.12.2012, lk 1–8.
55. 17. juuni 2008. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I). ELT L 177, 04.07.2008, lk 6–16.

Kasutatud välislepingud

56. Euroopa patentide väljaandmise konventsioon (Euroopa patendikonventsioon). – RT II 2002, 10, 40.
57. Euroopa patentide väljaandmise konventsioon (Euroopa patendikonventsioon). – RT II 2002, 10, 40.
58. Patendikoostööleping. – RT II 1994, 6, 21.
59. Patendikoostöölepingu (PCT) ratifitseerimise seadus. – RT II 1994, 6, 21.
60. Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon. – RT II 1993, 13, 16.
61. Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon. – RT II 1994, 4, 19.
62. Üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe (GATT 1947). – RT II 1999, 22, 123.
63. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. – RT II 1993, 25, 55.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti Vabariigi kohtute praktika

64. RKHKo 3-3-1-72-03.

65. RKTko 3-2-1-39-03.

Saksamaa Liitvabariigi kohtute praktika

66. BGH, X Ia ZR 110/64 („Spanplatten“), 05.05.1966. –
https://www.prinz.law/urteile/bgh/Ia_ZR_110-64 (21.04.2025).

67. BGH, X ZR 67/66 („Luftfilter“), 30.04.1968. – <https://research.wolterskluwer-online.de/document/de075c6d-6704-4a05-90ca-821c94647a61> (19.04.2025).

68. BGH, X ZR 42/76 („Motorkettensäge“), 24.10.1978. –
https://www.prinz.law/urteile/bgh/X_ZR_42-76. (21.04.2025).

69. BGH, X ZR 63/77 („Biedermeiermanschetten“), 20.02.1979. –
<https://research.wolterskluwer-online.de/document/45c19fbc-3a87-44da-a3f6-68c83dd77140> (19.04.2025).

70. BGH, X ZR 12/80 („Drehschiebeschalter“), 11.12.1980. – <https://research.wolterskluwer-online.de/document/c29f4be2-8929-4641-9098-5901d4d19dec> (23.04.2025).

71. BGH, X ZR 130/93 („Gummielastische Masse“), 17.01.1995. –
https://www.prinz.law/urteile/bgh/X_ZR_130-93 (21.04.2025).

72. BGH, X ZE 223/98 („Rollenantriebseinheit“), 17.10.2000. –
<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=23400&pos=0&anz=1>
(19.04.2025).

73. BGH, X ZR 142/01 („Verkranzungsverfahren“), 16.09.2003. –
<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=27546&pos=0&anz=1>
(23.04.2025).

74. BGH, X ZR 165/04 („Zylinderrohr“), 21.12.2005. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=35325&pos=0&anz=1>
(21.04.2025).

75. BGH, X ZR 70/11 („Atemgasdrucksteuerung“), 22.01.2013. –
<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi->

- [bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=63486&pos=0&anz=1](http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=63486&pos=0&anz=1)
(19.04.2025).
76. BGH, X ZR 70/11 („Bohrwerkzeug“), 22.01.2013. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=63486&pos=0&anz=1>
(04.04.2025).
77. BGH, X ZR 103/11 („Flexibles Verpackungsbehältnis“), 18.06.2013. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=65007&pos=0&anz=1>
(19.04.2025).
78. BGH, X ZR 14/17 („Drahtloses Kommunikationsnetz“), 04.09.2018. – <https://openjur.de/u/2135000.html> (28.04.2025).
79. BGH, X ZR 142/18 („Penetrometer“), 09.06.2020. <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=2f0481dd01d6a324613e02cda93ea7a9&nr=108082&anz=9&pos=8> (24.04.2025)
80. OLG Düsseldorf, 15 U 10/20, 29.04.2021. – https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/duesseldorf/j2021/15_U_10_20_Urteil_20210429.html
(23.04.2025).
81. BGH, X ZR 152/03 („Gummielastische Masse II“), 22.03.2005. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=32994&pos=0&anz=1>
(21.04.2025).

Ühendkuningriigi kohtute praktika

82. *Autoclenz Ltd v Belcher* [2011] UKSC 41.
83. *Daletech Electronics Limited v Jemella Limited*, BL O/501/14.
84. *French v. Paul Julian Mason, Acme Jewellery Limited* [1998] EWHC Patents 290.
85. *Guy Jackson-Ebben v James Nash and Wine Innovations Ltd*, BL O/465/14.
86. *Henry Bros v Ministry of Defence* [1999] R.P.C. 442 CA.
87. *Howard & Bullough v Tweedales & Smalley* (1895) 12 RPC 519.
88. *Hughes v Paxman*, [2007] EWCA Civ 287.
89. *Pelling and Campbell's Applications*, BL O/134/87.
90. *Thaler v Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Mark* [2023] UKSC 49.

91. *Turner v Bowman* (1925) 42 R.P.C. 29.

92. *Yeda Research and Development Company Ltd v Rhone-Poulenc Rorer International Holdings* [2007] UKHL 43.

Euroopa Kohtu praktika

93. EKo C-519/09, *Dieter May vs. AOK Rheinland/Hamburg – Die Gesundheitskasse*, ECLI:EU:C:2011:221.

94. EKo C-94/07, *Andrea Raccanelli vs. Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV*, ECLI:EU:C:2008:425.

Euroopa Patendiameti Apellatsioonikomisjoni praktika

95. J 0008/20, *Designation of inventor/DABUS*, ECLI:EP:BA:2021:J000820.20211221.

KASUTATUD MUU MATERJAL

Tartu Ülikooli allikad

96. Arendusprojektide menetlemise eeskiri. Kinnitatud Tartu Ülikooli rektori 29. juuli 2016. a käskkirjaga nr 49 (jõustunud 29.07.2016). Muudetud Tartu Ülikooli rektori 17. oktoobri 2019. a käskkirjaga nr 11 (jõustunud 17.10.2019). Kättesaadav Tartu Ülikooli dokumendihalduse infosüsteemis (DHIS). Eeskiri on autori valduses.

97. Dokument „Kokkulepe autoritevahelise loomingu panuse jaotuse kohta“ Dokument on mõeldud Tartu Ülikoolis asutusesiseseks kasutamiseks. Dokument on autori valduses.

98. Dokument „Rakenduslikust teadustulemusest teatamise vorm“. Dokument on mõeldud Tartu Ülikoolis asutusesiseseks kasutamiseks. Dokument on autori valduses.

99. Juurik, M. jt (koost). Hea teadustava rakendamise juhend. Tartu Ülikooli senati poolt heaks kiidetud 31. jaanuaril 2020. a. – https://ut.ee/sites/default/files/inline-files/hea_teadustava_rakendamise_juhend_est_06052020.pdf (23.04.2025).

100. Kokkuvõte Tartu Ülikoolis sõlmitud töölepingutes sisalduvatest intellektuaalset omandit puudutavatest lepingupunktidest (pealkiri „IO sätted töölepingus“). Kokkuvõte on autori valduses.
101. Leping „Agreement on the transfer of invention share“, mis sõlmiti Tartu Ülikooli ja Helsingi Ülikooli vahel. Allkirjastatud 27.05.2022 ja 31.05.2022. Leping on konfidentsiaalne. Leping on autori valduses.
102. Leping „University of Tartu and ADGE Pharmaceuticals INC. Co-Ownership Agreement“, mis sõlmiti Tartu Ülikooli ja ADGE Pharmaceutical INC vahel. Leping on kuupäevaga 20.02.2023. Leping on konfidentsiaalne. Leping on autori valduses.
103. Lepingupõhi pealkirjaga „Research and development agreement“. Lepingupõhi on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks. Teabevaldaja: Tartu Ülikool. Lepingupõhi on autori valduses.
104. Tartu Ülikooli loodud intellektuaalomandi käsitlemise kord. Kinnitatud Tartu Ülikooli rektori 18. detsembri 2013. a käskkirjaga nr 24 (jõustunud 01.01.2014). Viimati muudetud Tartu Ülikooli rektori 29. detsembri 2017. a käskkirjaga nr 21 (jõustunud 29.12.2017). Kättesaadav Tartu Ülikooli siseveebis. – https://siseveeb.ut.ee/sites/default/files/siseveebi_failid/dokumendid/Teadus%20ja%20arendust%C3%B6%C3%B6/Intellektuaalomand/kehtib_alates_29_12_2017_tartu_ulikoolis_loodud_intellektuaalomandi_kasitlemise_kord.pdf (12.04.2025).

Kasutatud muud allikad

105. Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb. EKI ühendsõnastik 2025. Leiutaja. – <https://pre.sonaveeb.ee/search/unif/est/eki/leiutaja/1/est> (23.04.2025).
106. Eesti Patendiamet. Ühtse toimega Euroopa patent. – <https://www.epa.ee/patendid-kasulikud-mudelid/patent/uhtse-toimega-euroopa-patent> (14.03.2025).
107. Eesti Patendiameti kodulehekülg. Patendiameti statistika leiutiste kaitsmise, kaubamärkide ja tööstusdisainide registreerimise kohta Eestis 2024. aastal. – <https://www.epa.ee/uudised/patendiameti-statistika-leiutiste-kaitsmise-kaubamarkide-ja-toostusdisainide> (29.03.2025).
108. Euroopa Komisjoni kodulehekülg. European Economic Community. – <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/glossary/european-economic-community> (22.03.2025).

109. Euroopa Patendiamet. Euroopa Patendiorganisatsiooni liikmesriigid. – <https://www.epo.org/en/about-us/foundation/member-states> (14.03.2025).
110. Euroopa Patendiameti kodulehekül. Patendiindeks 2024. – <https://www.epo.org/en/about-us/statistics/patent-index-2024> (29.03.2025).
111. Euroopa Patendiameti kodulehekül. Unitary Patent. Last updated: 2024. – <https://www.epo.org/en/applying/european/unitary/unitary-patent> (14.03.2025).
112. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni. WIPO IP Statistics Data Center. <https://www3.wipo.int/ipstats/ipssearch/searchresult?type=IPS&selectedTab=countryprofiles&indicator=600&reportType=13&fromYear=1980&toYear=2023&ipsOffSelValues=&ipsOriSelValues=DE,GB&ipsTechSelValues=601,603> (21.04.2025).
113. Statutory guidance. The Patents Act 1977. – <https://www.gov.uk/gostatutoryvernment/publications/the-patents-act-1977> (04.04.2025).
114. Tartu Ülikooli ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse kodulehekül. – <https://ut.ee/et/ettevotlus> (14.03.2025).
115. WIPO kodulehekül. Patents. – <https://www.wipo.int/en/web/patents> (28.04.2025).
116. WIPO kodulehekül. WIPO Administered Treaties. – https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=C&treaty_id=2 (28.04.2025).